

KLOD KAMPANJ

ZBOGOM
MOJIH
PETNAEST
GODINA

BalkanDownload

MLADO POKOLENJE

KLOD KAMPANJ

ZBOGOM, MOJIH PETNAEST GODINA

Prevela Ivanka Moldovanov

Prevod dela:
Adieu, mes quinze ans / Claude Campange

MLADO POKOLENJE
BEOGRAD
1966.

JEDNA LJUBAV I JEDNA KNJIGA

Kada sam, završivši čitanje, sklopio ovu knjigu, ostao sam obuzet jednim čudnim osećanjem koje si prouzrokovao ti, mladi čitaoče, ili tt, čitateljko, vac dvoje što ćete za neki čas otpočeti da živite u nepoznatim ličnostima i događajima ovoga dela; da živite u njima, ne da ih čitate. A zašto tako kažem?

Zbogom, mojih petnaest godina zove se priča o tome svetu koji postoji samo na hartiji a koji treba da se obnovi u vašem prisustvu, da ga pokrenu vaša osećanja, kako bi on konačno postao ono što se htelo da bude: umetničko delo. A to nimalo nije jednostavno. Zar ne, teško je napisati jednu knjigu? Ali je isto tako teško proniknuti u nju do kraja, prisno upoznati njene junake i uživeti se u njihova raspoloženja, prosuđivati njihove postupke, a što sve zajedno znači: zavoleti tu knjigu. Želeo bih da zavolite ovu knjigu, i obraćam vam se u stvari zato da bih pomogao njenom piscu; a pomoći ću mu ako vi budete, pošto pročitate moje reči, poverovali da se ova priča zaista i dogodila. Ili bar da je sasvim moguće da se ona dogodi među nekim mladim ljudima koji su veoma slični vama, ako to već niste i vi sami.

Jeste li zapazili da ja od vas mnogo zahtevam? Ako niste, pročitajte ponovo naslov knjige.

I naročito, nemojte suviše žuriti da otvorite prvu stranicu: najpre porazmislite malo o naslovu. Imate li petnaest godina? Ali ne; trebalo je da vas u stvari ovako upitam: jeste li već razmišljali o svojim godinama? Osobina je zrelih ljudi da često razmišljaju o svojim godinama, o proteklim godinama. Što su stariji, oni se sve češće sećaju, sve više pamte, sve dublje zalaze u svoju — i tuđu — prošlost. Neki od njih su naučili veštinu kojom se prizivaju odbegla vremena, minuli trenuci; ti umetnici sećanja vični su da više puta prožive iste dane i časove, i prenose tu svoju veštinu na nas čitaoce.

Vama, mlađima, još je teško da prihvatite tu veštinu i da njome ovladate, jer imate malo uspomena. Ali vi zato nosite u sebi želju koju smo mi već izgubili: želju da budete stariji. Budite oprezni u toj cejoj želji, veli vam ova knjiga. I dalje vam ona kaže: doću će uskoro, doći će ili je već došao treitak kada ćete se i vi oprastati sa svojim detinjstvom, a da to nećete ni znati.

I zato je sudbiia ovog romana vrlo neizvesna. Njemu pretili više opasnosti: da ga ne shvatite dovoljno duboko, ako ga čitate prerano, ili da ga odbacite posle prvih stranica, ako vam se njegova priča učini suviše poznatom, običnom i nezanimljivom, čak bezazlepom. Pa šta onda?

U pitanju je reč o ljubavi. Ali odmah da kažem: ima razpih ljubavi i raznih knjiga. Kao što ova knjiga nije običia, tako ni ova ljubav nije obična. Jer izuzetno je i neuporedivo sve što vidimo prvi put. Ako umemo dobro da otvorimo oči,

iznenadiće nas koliko pokreta, koliko na izgled nerazumljivih i nerazumnih odluka, uzvišenih i smešnih stvari činimo mi i naša okolina. I sve to — zbog neke ljubavi, svoje ili tuđe, zajedničke i svakodnevne. Ona nije samo osećanje ili stanje, damari u slepoočiicama i zbunjenost pred nečijim pogledom, ona jg npe svega osnovna ljudska snaga, nevidljiva i pouzdana sila koja struji od jednoga ka drugome biću. Od majke ka sinu, od sina ka ocu, od brata ka sestri, od sestre ka drugu, od druga ka nepoznatoj devojci, ka neznanom mladiću: to je snaga poverenja od koje nam dolazi naša istrajnost, kad smo sposobni da činimo čuda iz knjiga. A mržnja je samo naličje ljubavi, njena neizbežia suprotnost, crnilo mraka iz kojeg jače zablesie svetlost vodilja. Jednom ćete čak možda kao i ja misliti, da su sve knjige u stvari pisane o ljubavi. Stari Grci su, na primer, to dobro znali i, što je još važnije, duboko osećali. Šta je Odiseja, ako ne povest o velikoj ljubavi koja je grčkog junaka Ulisa, u dugim godinama lutanja i muka, vodila stopu po stopu prema njegovoj rodnoj Itaki; a nije li to i spev o istrajnosti njegove supruge Ponelepe, koja ga je čekala i uporno odbijala prosce, ne prestajući da se nada; i najzad, zar to ne bi mogla biti, isto tako, pesma o njihovom sinu Telemahu, koji je nošao da traži svoga oca? Još od antičkoga doba se umetnik, pesnik i pisac nalazi u službi ljubavi, brani je i u nju veruje. To je ona crvena nit koju on utkiva u svoje stihove, nit koja treba i mora da cnoju sve ljude u njihovoj npaeoj i neraskidivoj zajednici. Novi vek u evropskoj književnosti počinje u znaku te vere u ljubav: tada je bila napisana Božanska komedija. Njen tvorac, najveći pesnik ondašnjega sveta i najslavniji čovek Italije, Dante Aligijeri, nevao je da „ljubav pokreće sunce i ostale zvezde“. Zatim su došli veliki naučnici, Kopernik, Galilej, Kepler i Njutn, i otkrili zakone no kojima se kreću nebeska tela. Pa ipak, to što se mi i danas divimo onim Danteovim rečima, pokazuje da su one za nas još uvek istinite: tu istinu nazivamo umetničkom istinom. Ona se ne može proveriti naučnim instrumentima i matematičkim jednačinama, iako je najčistija, bezuslovna stvarnost. Kad volimo, naša ljubav postaje središte sveta; i ništa nam ne izgleda nemoguće.

Pisac ovog romana francuska književnica Klod Kampanj traži da i vi tako shvatite ljubav, da je i vi očekujete i, kada je osetite u sebi, da joj se prepustite — baš kao što biste se prepustili ovoj knjizi. Priča o malom Norvežaninu Janu, koji je u ratiom vihoru ostao bez roditelja i stigao u Normandiju da tu odraste ne znajući ništa o svome poreklu, to je priča o hiljadama siročadi koju je poslednji rat ostavio u našoj i mnogim drugim zemljama sveta: ta deca, danas već odrasli ljudi što su osnovali sopstvenu porodicu, još uvek preko novinskih oglasa traže svoje izgubljeno detinjstvo, toplinu doma koji nisu upamtili. Mala Fani, i sama bez roditelja, koja će vam ispričati tu priču, oprostila se sa svojim detinjstvom onoga trenutka kada je shvatila zašto joj taj čudni dečak iz Narvika nije logao ostati samo nedokučiv i drag. Ona je zavolela Jana, jednostavno, kao što se voli život. A život umeju da vole samo odrasli. Zato je Klod Kampanj i iapisala ovu knjigu: da bi

vam pomogla da odrastete, bez teških iskustava koja su stekli Fani i Jan. Da bi vas naučila kako treba voleti život.

Naravno, i ja delim mišljenje francuske spisateljice. Nemam više petnaest godina, a o knjigama znam mnogo više nego što sam tada znao. Danas znam da su knjige otprilike što i ljudi: nekima ne treba verovati, nekima se može verovati, ali nekima se mora verovati. A knjige, baš kao i ljudi, mogu da iznevere to poverenje ili da vam ga višestruko uzvrate. One mogu da vas zavedu i prevare, ali isto tako i da se otvore pred vama, šire i iskrenije no što im to dopuštaju njihove stranice: kao i ljudska duša. Ovu sam knjigu npočitao kao što bih zavirio u nečiju dušu; osetio sam da mi je postala bliska; setio sam se nečega — i zavoleo sam je.

Borislav RADOVIĆ

ZBOGOM, MOJIH PETNAEST GODINA

GLAVA I

„Pogled divljeg princa“

Taj četvrtak nije bio kao ostali. Iz radionice su dopirali prisni udarci Gijomovog čekića, škripa testere, brzo struganje hartije za glačanje drveta. Međutim, kada je prestao da zvižduće i kad me pozvao: „Fani, slušaj malo!...“ — znala sam da i za njega taj četvrtak nije običan četvrtak.

Otresla sam ruke mokre od vode u kojoj sam prala sudove i prišla mu.

— Hoćeš li ti ići na stanicu po Norvežanku, ili moram to da uradim ja?

— Ona je za nas još bila „Norvežanka“, mlada nepoznata devojka, tajanstvena — i pomalo neželjena — devojka koja će poremetiti spokojstvo naša tri srećna života.

— Ti ćeš ići — prošaptala sam. On se nasmeši.

— Reci, nije ti milo što dolazi?

Ka što sam već toliko puta gledala, rukama je milovao neki vretenast komad drveta koji je upravo izdeljao. A u očima, koje me nisu gledale, očima koje je upr u tanani komad trešnjevog drveta, osećala sam svu bratsku nežnost iza njegove jednostavnosti i uzdržanosti.

— A ti, šta ti misliš? — rekoh.

On sleže ramenima.

— Videćemo!

Sad, kad je sećanje na Ingvild i njenu neobičnu ljupkost vezana zauvek za ovaj doživljaj, sad mi je teško da je ponovo zamislim onakvu kakvu sam je nekad u mašti videla. U isti mah bila sam spremna i da je zavolim: mojih petnaest i po usamljenih godina primale su je već kao prijateljicu. Međutim, bojala sam se promena koje će ona uneti u navike usamljene seoske devojke. Mislim da je isto to ocećao i Gijom. Možda sa nešto više radoznalosti. I sa malo gorčine dvadesetogodišnjeg mladića koji svoju sobu mora da ustupi gošći.

Kad nam je Kapetan — govoreći o njemu, uvek smo svog dedu nazivali Kapetanom — rekao da nam na celu godinu dolazi jedna Norvežanka, oboje smo bili zapanjeni. Naš ded je voleo spokojstvo „Sunčanog časovnika“, naše stare kuće, i njenu tihu sreću. Kako je mogao i pomisliti da nam tako dovede jednog uljeza. Međutim, on je bio gospodar našeg brodića (zar ga nismo zvali „Kapetan“?) i znali smo da je morao imati svoje razloge i da ne вреди ispitivati.

— Upregnućš dvokolice sama! — dobaci mi Gijom. — Ja sutra svakako moram predati ove stolice, a večeras ću jedva stići da ih završim.

Podigoh sa poda svilenkastu šušku koja je ležala kraj šegove noge i, savijajući oko prsta bleđi uvojak, zlatast kao što je, zamišljala sam, Ingvildina kosa, rekoh:

— Šta li će ona misliti o dvokolicama, o našem selu, o kući i Kapetanu?

— Pa, navići će se! — odvrati oštro Gijom. — Mogla je i na gore naići. Uostalom, naše dvokolice sa tako lepim konjem kao što je Stručak Ljubavi vrede koliko i svi „bjuici“ na svetu!

Nismo imali automobil. Čak je i sama ta reč dugo među nama bila zabranjena. Naši roditelji su poginuli u strašnoj automobilskoj nesreći o kojoj nikad nismo govorili. Od toga dana deda nije dozvolio da neki automobil prođe kroz veliku kamenu kapiju na ulazu u imanje. Uostalom, teško da bi naša skromna sredstva dozvolila tu raskoš. Živeli smo jednostavno, ne u oskudici, ali ni u izobilju, i naše stare dvokolice, na koje smo bili tako gordi, potpuno su zadovoljavale naše želje.

Dohvatila sam hamove i upregla Stručak Ljubavi tepajući joj poluglasno u ritmu svojih po kreta. Ali to veče, slično tolikim drugim, a ipak tako različito, kao da je u sebi nosilo težinu starih navika koje se bliže kraju. I dok sam gurala konja u rukunice dvokolica, držeći ga za đem, mislila sam kako ću ovim svakidašnjim pokretima morati da naučim i Ingvild i da ću od sada morati s njom da delim blago svog srećnog carstva...

I sad, kad je sve završeno i kad je od Ingvild ovde ostala samo zaboravljena rukavica od mrke kože i mala sirena iz Kopenhagena od plavog prozračnog stakla na stolu u mojoj sobi, sa osmehom osenčenim gorčinom razmišljam o svom srećnom carstvu iz doba pre njenog dolaska. Ali šta je to u poređenju sa nemirom i čudesnom strepnjom od kojih će treperiti naša srca cele te duge zime. Zašto je došla ta devojka sa severa da poremeti jednostavan seoski mir, koji je tada bio dovoljan našoj sreći?... Vratila sam se svojoj usamljenosti četvrtkom, svojoj tihoj sobi, a toplo prisustvo Gijoma i Stručka Ljubavi pripada samo meni. Ništa se nije izmenilo. Pa ipak, moje stare, prošlogodišnje navike izgubile su svoju draž. Ingvild je u svoju daleku zemlju odnela i našeg prijatelja, onog čudnog mladića, i jedan deo naše žarke mladosti.

Nisam znala da je te večeri sve počelo... Tek što sam upregla Stručak Ljubavi, Gijom se pojavi na pragu štale. Pope se na papučicu.

— Baš bih voleo da znam da li je u Norveškoj hladnije! — reče sedajući na klupu.

Zatim oko kolena obavi mrki pokrivač koji nam je služio za zimska putovanja dvokolicama.

— Spremi nam dobru čorbu, Fani, trebaće nam!

On povuče uzde. Kola naglo poskočiše.

— Zbogom — reče Gijom i pozdravi širokim, lepim, njemu svojstvenim pokretom ruke. Nije se okrenuo.

Sva ustreptala, ni sama ne znam zašto, ostala sam u novembarskoj noći prateći pogledom kola koja su se udaljavala kotrljajući se brzo i resko po smrznutom drumu.

Živeli smo u jednom od onih sela u Bulonjskoj grofoviji koje je trebalo tražiti daleko od glavnih puteva. Kažem Bulonjska grofovija a ne Pa-de-Kale, jer je sve u Fovambergu podsećalo na stare dane. Kad bih se iz gimnazije vraćala biciklom, volela sam da sa glavnog drumu skrenem na neravni puteljak koji vodi do naše kuće. Na putokazu je svakako pisalo: „Fovamberg 500 m“. Ali slova na zardaljoj tabli, postavljenoj previsoko na gvozdenom stubu, bila su suviše sitna, mogla sam samo da naslutim ime svoga sela... Ponekad, za vreme tog svakodnevnog dugog puta — više od sedam kilometara do Bulonja, gde sam išla u školu — zabavljala bih se sanjareći o vremenu pre stotinak godina. Zamišljala sam kako kočijaš poštanskih kola pri svetlosti fenjera u ledenoj kišnoj noći, čita: „Fovamberg 500 m“. — „Uskoro ćemo stići, gospodine barone!“ — doviknuo bi on u kočije, vozeći poslednjeg putnika prema imanju.

„Sunčani časovnik“ je bilo staro imanje. Farma i sporedne zgrade i ne znam ni sama koliko hektara oranica i pašnjaka nisu nam više pripadali. Ostala nam je samo gospodarska zgrada, dugačka i niska kuća pokrivena škrljcem kao i sve ostale seoske kuće. Ali, bila je od sivog kamena, dok su ostale seoske kuće, sa crnom prugom na dnu, krečene svake godine. Da bi se stiglo u našu kuću, trebalo je proći ispod svoda sličnog svodu kakvog zamka. Bio je to ostatak stare ograde imanja, kule iz XVI stoleća, bez drugih ukrasa sem sunčanog časovnika urezanog na zidu i gotovo izbrisanog. Zatim se ulazilo u drvored brestova, dug oko tridesetak metara, gde je nekad popločana staza sada bila još samo kolovoz zarastao u travu. Najzad se dolazilo do kuće, do ulaza sa vratnicama, kojima se gotovo nikad nismo služili i koje su vodile u Gijomovu radionicu. Obično smo ulazili kroz kuhinju, u kojoj je proticao jedan deo našeg života. Veliku sobu smo pretvorili u radionicu onoga dana kad je Gijom rekao zbogom čika-Dudenu, koji ga je naučio stolarskom zanatu. Čika Duden je bio stari umetnički stolar iz Sent-Omera. Gijom je posle mature stupio kod njega kao učenik. Posle dve godine, kad se vratio, videli smo da je sazreo, porastao i raskrupnjao se. Na rukama sam mu najpre otkrila muževne tragove njegovog rada. Činile su mi se lepe. Oživele su. Shvatila sam da je moj brat prerastao detinjstvo otkako je umesto roditelja preuzeo brigu o kući.

Gijom nije imao ni vedrinu ni radost moga dede. Bio je tvrđi — možda zbog mladosti koja je tako rano ponela teret brige za nasušni hleb. Ali u crnim očima moga brata i u plavim Kapetanovim očima svetlucaje isti detinjski odblesak i gospodsko dostojanstvo seoskog plemića.

Kapetan se nasmeja. Nadev moga kolača, drhtav i mastan, blistao je pred njegovim očima. On umoči mali prst, liznu ga znalački i spusti se se u svoju veliku crvenu beržeru kraj kamina.

— Bogami, — oceni on — pogrešiće ako joj se ne dopadne. Rekao bi čovek da mu u stomak klizi nešto božanstveno i meko kao somot.

— Stavi cepanicu na vatru, tatice, molim te — rekoh. — Možda će joj biti hladno.

Imali smo običaj da dedu nazivamo imenima odmila koja su Gijoma i mene zabavljala. Najčešće „deka“, „tatica“ ili „Kapetan“. Deku je poticalo još iz našeg detinjstva, iz vremena kada nam se deda činilo suviše krupno i svečano. Najčešće smo ga zvali deka. Gijom je naročito zadržavao pravo na ime Kapetan, koje je izgovarao smešeći se, ali s nekim porodičnim poštovanjem. Ja sam najviše volela „tatice“. Zar mi deda u stvari nije bio pomalo i otac. U svakom slučaju, zovući ga tako, ja sam malčice to i uobražavala. Zatim, bez mame, a već gotovo odrasla devojka, odgovorna za kuću i dva muškarca, ponekad sam prema njemu osećala materinsku nežnost, jer je ostao veliko dete.

— Njoj će možda biti hladno — ponovi on klimajući glavom. — A možda će biti i malo ošamućena. Pre dva dana vetar je promenio pravac. Na Severnom moru je sigurno bura.

Nagut, džarajući zamišljeno vatru, govorio je polako, kao za sebe, oslonivši bradu na ruku. Činilo se da je zaboravio na moje prisustvo.

— Pre tri dana je bila još u Oslu. Brodovi danas plove brže nego u moje vreme. Kada sam se poslednji put vraćao iz Narvika...

Zašto su mi baš te večeri, dok sam čekala Ingvild, misli bile zaokupljene Gijomom i dedom. Strepela sam od njenog dolaska i verovatno zbog toga, moj svet mi se činio još dražim, naročito ta tri bića koja sam volela najviše na svetu. Kažem tri bića, jer mislim i na „njega“ koga ću uskoro pomenuti i čije će se prijateljstvo tajno i nežno utisnuti duboko u moje biće. Mojih nepoverljivih petnaest godina nisu tada priznavale nikakve druge nežnosti osim ove tri. Sećam se kako sam te večeri, čekajući, preturala po fioci sa dragim uspomenama, tražeći grozničavo staru fotografiju poručnika duge plovidbe Žana Batista le Moroa, moga dede. Na požutelom kartonu, oivičenom isprepletenim zlatom po starinskoj modi, posmatrala sam vitkog mladića od dvadeset dve godine u sjaju uniforme pomorskog oficira ukrašene zlatnim dugmetima. Lice mu danas nosi tragove četrdesetogodišnjeg života na pučini; obrazi su mu puniji a čelo više, otvorenije. Pobeleli su lepi brkovi kao i kosa, koju sam naučila da šišam, jer on nikad u životu nije prekoračio prag berberina. Ali oči sa fotografije su se smešile, isto onako svetle, onako plave, sa istom svežinom pogleda. A ja, ca dušom devojke sanjalice, sakrivši fotografiju u džep kecelje, jer je Kapetan ušao u kuhinju, pomislih sa

nežnim podsmehom kako sam nekad mogla biti zaljubljena u mladića koji je osvojio moju babu... .

— Spremaš li nam nešto valjano, Fani? Ispod naočara, stavljenih malo ukrivo, gledao je činiju u kojoj sam lupala belanca.

— Ah, znaš, — rekoh ljutito — ona je svakako navikla da jede *knekkvrøe*¹ i kozji sir koji liči na sapun. Ne verujem da će joj se moja torta od limuna mnogo dopasti.

— Deko, zašto te Norveška toliko privlači? — upitah odjednom.

Koliko sam puta kasnije, dok smo Gijom i ja tragali za ključem tajne iz Narvika, žalila što te večeri nisam pustila Kapetana da govori. Namah je uzdrhtao. Lice mu se odjednom smrači. Okrenuo se meni i posmatra me spustivši naočare još niže.

Ali, vrlo brzo povрати mu se sigurnost i vedra živahnost.

— Norvežanke su dražesne, draga moja! Tamo sam video ponoćno sunce i sreo Edvarda Griga...

Zatim, kako da se izvinjava, objasni mi:

— Sećam se kako se sve to zbilo na brzinu. I da tada nisam slučajno sedeo pored norveškog konzula, na večeri ribolovaca u Bulonju... Dobri Damijelsen je zaista bio u nepritici jer je porodica koja je trebalo da primi Ingvild otkazala. Sva deca su dobila zauške. Bilo je nemoguće malu poslati tamo, razumeš. Putna karta je već bila kupljena. Mesto na brodu rezervisano. Šta ćeš, nisam imao kud...

Poslednju rečenicu izgovorio je šireći bespomoćno ruke, ali sam mu u pogledu naslućivala iskru lukavstva. Ne, neću danas doznati prave razloge zbog kojih nam Ingvild dolazi.

— Pogledaću još jednom njenu sobu — rekoh. — Ako dođu, brzo ću se popeti.

Kuća je ležala na strmini; zbog oštrog pada zgrada je prema dvorištu bila prizemna a prema vrtu na sprat. Iz sitno kaldrmisanog dvorišta ulazilo se u kuhinju, zatim pravo u Kapetanovu sobu, a odatle na terasu koja se nadnosila nad vrt kao brodska osmatračnica. Tako je i prostorija koja je postala Gijomova radionica imala jedna vrata na dvorište a dvoja staklena vrata su gledala na terasu i vrt. Moja soba i soba moga brata bile su sasvim dole, kao da su se ugnezdile ispod kuće u udubljenju koje je činio nagib zemljišta. Da bi se došlo do njih, trebalo je izaći u dvorište, spustiti se desetak stepenica i ući u zasvođen hodnik koji je delio zgradu na dva dela. Uveče smo morali da idemo pipajući ili sa električnom lampom jer je sijalica često pregorevala u tom hodniku, uvek pomalo vlažnom od baštenske svežine i magle sa reke. Kada smo čuli da Norvežanka dolazi, rešeno je da moj brat

¹ Knekkvrøe (norveški) — biskviti.

prenese svoje stvari u radionicu gde će spavati na divanu koji je tamo već bio. Njegova soba će pripasti Ingvild.

I tada, završavajući poslednje pripreme, kad sam poslednji put zamahnula metlom, začuh izdaleka tandrkanje dvokolica. Izidoh i videh kako kola ulaze u drvored brestova, kako se zaustavljaju... Da li me je Ingvild tad opazila? Skrivena u mraku pod arnjevima, da li me je posmatrala sa zebnjom i strahom ili prosto radoznalo... Gijom skoči sa gvozdenih papučice:

— Evo, Ingvild. Stigli ste?

Učini mi se da je njegov glas upućen meni koliko i putnici. I dok je on zašao iza dvokolica da skine kofere, ja sam se silno trudila da odgonetnem smisao toga glasa, kome je on dao prizvuk radosti i živahnosti, kao da je želeo da me uteši.

Ali, Ingvild je već stajala preda mnom. U isti mah i različita i slična onoj kakvu sam je zamišljala. Slična zato što je bila plava i visoka... Različita, zato što je bila Ingvild, a ne više „Norvežanka“. Ingvild, sa svim onim njoj svojstvenim, što ćemo malopomalo upoznati. Visoka svetla prilika, u kaputu od sive čoje; sa vitkim nogama jedva zaštićenim od zime, crvenim, brižljivo zategnutim čarapama i cipelama od prirodne kože; sveža i zdrava izgleda, prijateljskog pogleda.

— Dobar dan — reče ona pružajući mi ruku. I, u mraku, svetla kosa činila je blagim njen smešak.

— Dobar dan, Ingvild, — rekoh ja. — Nadam se da niste suviše umorni.

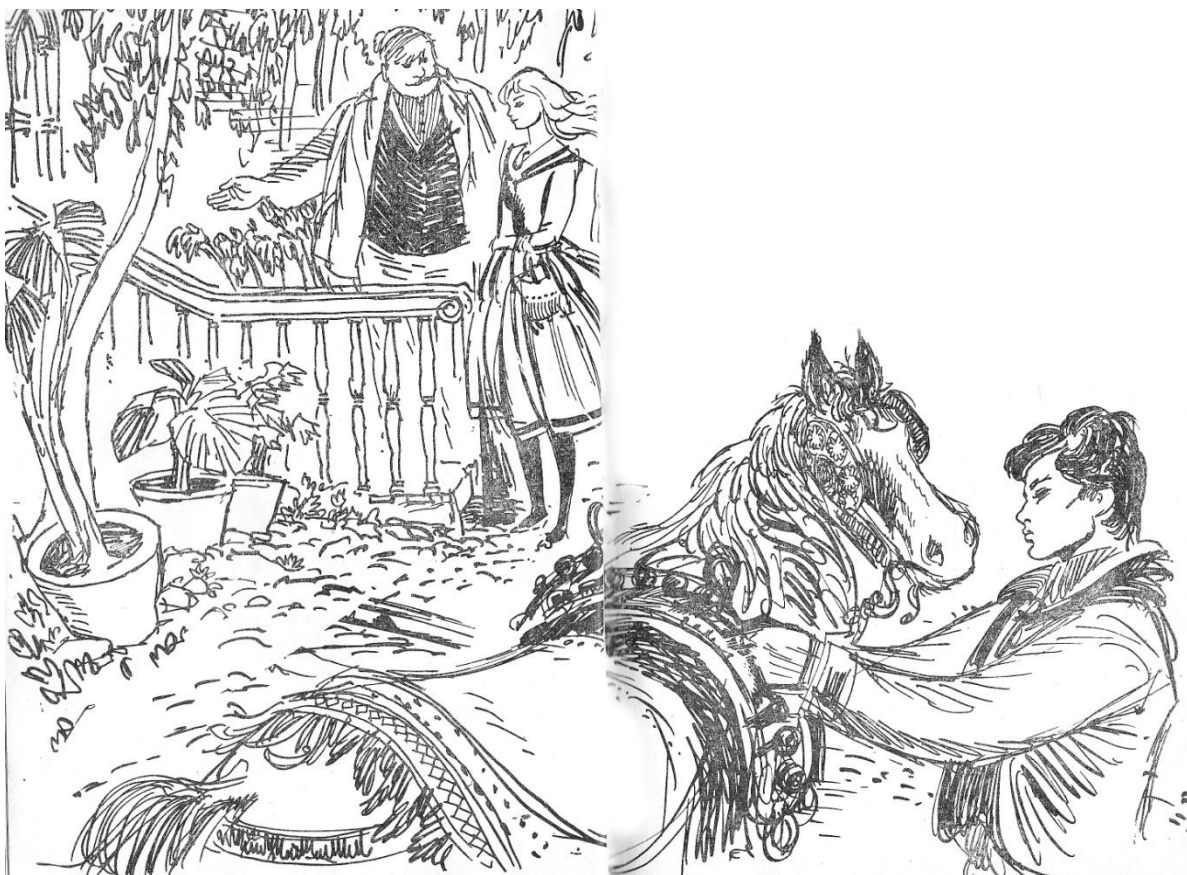
— Malo. *Bila sam* vrlo jaku morsku bolest na brodu. Ali sam se u vozu odmorila.

Govorila je polako, pevajućim glasom. Mislila sam na moje ustezanje, kada je Kapetan pokušao da me natera da govorim engleski. Ingvild se izražavala jednostavno na jeziku koji je tako malo poznavala. Ona je grešila, ali je izgledalo da joj to ne smeta.

Nastade tajac. Ja sam smišljala pitanje koje ću joj postaviti i tražila jednostavne reči. Nisam tada znala da je ona francuski razumela mnogo bolje nego što je govorila.

— Da li ste imali rđavo vreme? — upitah je.

— Oh, ne mnogo. Ali dovoljno, da ja *bila* bolesna! — reče ona smejući se. Gijom je isprezao Stručak Ljubavi. Ja sam uzela Ingvildine kofere i uputila se

u kuću baš u trenutku kada je Kapetan otvarao kuhinjska vrata. Svakako je nameravao da izađe u dvorište jer je ogrnuo debeli kaput, koji mu je ostao još od noći provedenih na moru, obuo klompe i stavio krznenu kapu, koju je za vreme velikih mrazeva, čak i u kući, retko skidao. U jednom trenutku sam se upitala kakav će utisak ostaviti na Ingvild Ali on je već krenuo prema njoj i, mada je govorio norveški, te strane reči su bile pune draži:

— *God dag, émmeligcetsfulle prinsesse. Óvordan gār det dares lang som jeg er sa glad i?*

(Dobar dan, princezo izdaleka. Kako je vaša zemlja, koju sam toliko voleo?)

Ingvild se nasmeši, bila je osvojena. On je propusti u kuću:

— Udite, udite. Mislim da vi govorite francuski, zar ne?

— Ah, govorim... Ne suviše dobro. Učila sam u školi, a isto tako i sa mamom.

— Vaša mama je dobro znala francuski, zar ne?

— Da. Njen ded je bio Francuz.

— Tako je — prošapta Kapetan.

Tog trenutka sam bila iznenađena zbog svega što je on već znao o Ingvild a o čemu nam ništa nije rekao, kao da se to ticalo samo njega.

Te večeri nisam mnogo govorila. Uostalom, to nije ni bilo potrebno, jer su se Kapetan i Gijom trudili da vode razgovor. Tako sam doznala podosta o Ingvild. Stanovala je u Narviku, nije imala ni brata ni sestre. Majka joj je poreklom bila Bretonka. Živahna, vatrena i vesela, uspavljivala je Ingvild starim francuskim pesmama. Njen otac se bavio pomorskom trgovinom. Imao je kancelariju na pristaništu. Ingvild je volela more i mom dedi se zbog toga učini još dražesnijom. Postavio joj je nekoliko pitanja o Narviku, o pustošenju koje je rat ostavio i o obnovi. Zнала sam da je učestvovao u zauzimanju Narvika 1940. godine, zato se nisam čudila njegovom nastojanju da sazna pojedinosti o tom gradu.

Dok su oni razgovarali, posmatrala sam Ingvild. Sedela je naspram mene, levo od Gijoma za dugim hrastovim stolom. Bila sam sama s druge strane, a pri dnu stola, na svom uobičajenom mestu na drvenoj stolici sa naslonima za ruke ugačanim kao na kakvom izlizanom kaputu, sa Ingvild desno, dok sam ja bila levo, gftedsedavao je Kapetan.

— Aah!... Ne razumem — rekla bi s vremena na vreme naša Norvežanka i otvarala mali rečnik da bi potražila nepoznatu reč. Kad sam podigla oči prema njoj, ona mi se nasmešila. Bila je viša od mene. „Međutim, njoj je samo petnaest godina, a meni više od petnaest i po“ mislila sam sa gorčinom. Bila je i tananija. Mada vitka, ja sam bila čvršće građena, devojka navikla da živi na vazduhu. Ingvild je istovremeno bila i sportistkinja i ženstvena. Kosa joj je padala niz lice, čak je ni ukosnicom nije pridržavala, a na vratu se uvijala u divne kovrdže. Kosa, pokreti, držanje sve je kod nje bilo tanano i gipko.

U mome sećanju to prvo veče je ispunjeno istovremeno i radošću i nespokoјstvom. Sećam se jedce slike, slike koja me je tada malčice uznemirila. Te večeri kad je došla, sedeći prisno na visokom kamenom stepeniku ognjišta, podnīmljeno, Ingvild je kratkim nespretnim rečenicama pričala o dalekim fjordovima, o snežnim stazama... Kapetan je slušao pažljivo i to, mislim, ne samo iz ljubaznosti prema našoj gošći. Gijom je na sto stavio lampu sa štitom od crvene like i ugasio veliko svetlo. Dedino lice u senci povremeno je osvetljavala titrava svetlost plamena. Videla sam kako je nekoliko puta skidao naočare da bi ih brižljivo izbrisao. Da, dok smo mi slušali kako Ingvild priča o svojoj zemlji, učinilo mi se da je Kapetanove oči pokatkad zamagljivao tanani veo...

*

Bila sam gotovo ljubomorna na Ingvild.

Ona je stigla u četvrtak uveče. Sutradan sam morala da idem u kolež. Trebalo je da ga pohada i Ingvild, ali tek od idućeg ponedeljka.

Ostavila sam je, dakle, tog jutra s mojim dedom i Gijomom, zavideći joj pomalo na prisnim časovima koje će za vreme moga odsustva provesti s njima. I zato sam se uveče vraćala kući bez uobičajene vedrine. Imala sam neodređeno osećanje da je moje porodično carstvo u opasnosti. Ingvild, tako originalna, tako živahna, tako vesela, činila mi se mnogo privlačnijom od tihe i divljačne devojke kakva sam ja bila. Zašto i oni, Kapetan i Gijom, ne bi uočili tu razliku?

Otvorila sam kuhinjska vrata i uputila se velikoj odaji u kojoj je bila Gijomova radionica. Ingvild nije bilo tu. Moj brat je zviždukao nagnut nad tezgom.

Gijom je strasno voleo svoj zanat. Prelazio je rendetom preko drveta kao gudalom preko violine. Razum i srce su učestvovali u njegovom poslu isto koliko i ruke. Ali on je umetnik sa seljačkom dušom, koji poznaje vrednost lepog, izvanredno ukrašenog sanduka, korisnost kredenca čije fioke klize kao voz po šinama. Mrmljao je ponekad zlovoljno nad nekim odveć lepim komadom nameštaja, kraj neke krhke police koja će moći da nosi jedino sitne umetničke predmete: „Vidiš, Fani, ne volim taj posao. To je nekorisno. Ne vredi koliko lep hrastov orman u kome se drži rublje.“ Smešila sam se nalazeći u tim rečima dušu velikog, gordog i usamljenog mladića kakav je bio moj brat.

— Dobro veče — rekoh bacivši torbu među svoje cipele. — Gde je Ingvild?

— A, stigla si — reče Gijom ne dižući glavu.

Pomoću metra olovkom je označavao glavne tačke.

— Pridrži mi ovu dasku, biće lakše.

— Gde je Ingvild? — ponovih.

— Otišla je da donese mleko sa farme... Ne rekavši ništa više, on se udubi u svoje premeravanje. To me ozlojedi. Danas shvatam da je, duboko osećajan pod svojom osornošću, moj brag izbegavao da hvali Ingvild, da ne bi mene uvredio. Ali, ja sam tražila pojedinosti.

— Šta je sve radila?

— Tja! Će znam ni sam — reče Gijom. — Dugo je pričala sa dekom, zatim čistila, kuvala, prala posude. Spremila nam je ručak polufrancuski, polunorveški, prilično neobičan, ali, bogami, nije neukusan...

— U stvari, ova promena ti se dopada. Rekla sam to ne dižući glavu, sa osmehom, trudeći se da izgleda bez zadnjih misli. Ali Gijom me je suviše poznavao da bi mu to promaklo. Ostavi metar i olovku i pogleda me vrlo nežno.

— Fan!... — reče on (u njegovom glasu bilo je i mnogo čuđenja i iskrenog prijateljstva). — Da nisi ljubomorna?

Srce mi steže neka luda strepnja: hoću li zaista postati ljubomorna na Ingvild?
— Oči su me pekle od suza, suza koje sam zadržavala svom snagom. Očekivala

sam od Gijoma odgovor pun prezrenja. Ali ono što mi je rekao bilo je tako jednostavno i bez imalo prebacivanja, da mi je odmah laknulo.

— Znaš, zaista ne bi imala razloga. Dobra sestra kao ti uvek je neophodna. I nezamenljiva.

Ponovo se prihvatio posla i nastavio bezbrižno da zvižduće.

— Idem da je dočekam, — rekoš naglo — možda će joj biti teško da se sporazume sa farmerkom.

*

Bila sam u četvrtom razredu gimnazije. Ingvild je bila petšest meseci mlađa od mene, ali kako norveški nastavni program nije odgovarao francuskom, mogla je bez teškoća da ide u isti razred sa mnom.

Gimnazija, velika zgrada koja je izlazila na dve ulice, ulicu Pipa i Gimnazijsku ulicu, nosila je ime Ogista Anželije, pesnika iz Bulonja, za koga većina učenika ne daje ni prebijene pare. A ja sam znala nekoliko melanholičnih stihova, koje je moj deda, između ostalih, voleo pokatkad da nam čita. Čitao je sporo, malo monotonim glasom (ja sam ga prozvala „pesnički glas“) i on me je uvek gotovo bolno prožimao.

*Tiho i nežno
Padanje lišća
Na suhu travu i mahovinu
Pod starim drvetom jove
U tišini
Jeseni pozne.*

Kapetan je dobro poznavao bogatstvo svoga grada, voleo je Anželijeove stihove, narečje žena mornara i priče svojih predaka gusara. Bio je učenik gimnazije u vreme kada je to bila samo muška gimnazija i mislim da se od tada ništa nije izmenilo, osim što je kapela pretvorena u gimnastičku dvoranu. Koliko puta sam među natpisima urezanim perorezom u školske klupe tražila ime ŽanBatist le Moroa. Da li su hodnici sa zidovima boje čokolade i ogromno stepenište ikad prebojeni od doba moga dede. A česma u hemijskom kabinetu, da li je i tada, kap po kap, neumorno i melanholično plakala.

Naš stari kolež ni u čemu nije ličio na modernu gimnaziju. Ali ja sam ga volela. Volela sam svoje drugarice sa njihovim držanjem mladih slobodnih studentkinja, u lakim cipelama visokih i tankih potpetica i zašiljenog vrha, sa

svilenim maramama vezanim ispod brade. A ja, pošto sam daleko stanovala, privezivala sam svoju staru torbu za nosač bicikla; zimi sam zbog blata i snega obuvala teške cipele i debele vunene čarape, oblačila sam svoju večitu mornarsku kabanicu, pazeći da dobro stegnem kapuljaču, i stizala sam u gimnaziju smrznutih ruku u debelim rukavicama, crvenih zažarenih obraza.

— Evo, stiže nam šumski čovek! — smejale su se ostale.

Ali, mada nisam bila elegantna, mislim da *su* me volele. A ja, upućena svojim usamljeničkim životom na stalno razmišljanje, osećala sam, možda bolje nego one, prijatnost tog pomalo šaljivog ali pravog prijateljstva...

Ingild je sa mnom pošla u gimnaziju. Još od prvog dana svi su poludeli za tom vragolastom i nasmejanom devojkom, koja se bez trunke stidljivosti smešila celom svetu. U klupama je njena duga svetla kosa bila kao neki znak raspoznavanja. Za vreme časova bila je pažljiva kao dete koje tek uči da čita. Iako nas je teško pratila u književnosti i matematici, bila je odlična u engleskom. Više se nisam čudila što tako lako govori naš jezik. Kad bi se francuski u Norveškoj učio kao engleski!...

Kao i u „Sunčanom časovniku“, izgledalo mi je da se Ingildinim dolaskom i u gimnaziji život promenio. Kao da je donela dah slobode, zadovoljstva, novog žara i interesovanja, koji omamljuje kao proletnje bujanje. Izgleda da je čak i među našim profesorima mašta uzela maha. Sećam se jednog časa geografije, kad smo svi sedeli oko Ingild, s nogama opuštenim niz klupe. Na jednu od tih klupa naslonila se gospođa Sarn, naš profesor. Toga dana je Ingild držala predavave, a gospođa Sarn postavljala pitanja. Predavanje na kome smo naučili mnogo zanimljivih stvari o obijačima norveških Laponaca, o sendvičima sa mesom od irvasa, o skandinavskim sagama, i o „flateyjarbok“, gde se priča o prvim Torvaldovim ekspedicijama na Grenland i o njegovom crvenokosom sinu Eriku...

Ingild je u gimnaziju išla Gijomovim biciklom. Pored moga, to je bio jedini raspoloživi bicikl u kući. Divila sam se svome bratu što ga je pozajmio Ingild, jer je taj bicikl smatrao jednom od svojih najlepših uspomena; kada je počeo da radi stolarski zanat, platio ga je je sa prve četiri stolice koje je sopstvenim rukama napravio.

— Nekoliko nedelja pred Božić — mislim da je bilo krajem novembra — na času gimnastike uganula sam nogu. Nekoliko dana nisam mogla da idem u školu.

I tada je sve počelo...

Tek kasnije, nekoliko dana, nekoliko nedelja kasnije, Ingild mi je potanko ispričala svoj doživljaj u pojedinostima i ja sam malopomalo

mogla da povežem potku. Sada mnogo bolje shvatam, mada ona tad JOŠ ništa nije znala, koliko je morala biti uzbuđena.

Te večeri Ingvild se sama biciklom vraćala iz gimnazije. Dobro je natukla kapuljaču jer je padala kiša. U svetlom snopu njenog fara treperile su sitne kapljice kiše. Vetar joj ih je bacao u lice, ona je išla napred, ne videći ništa, praćena ujednačenim šuštanjem guma po mokrom putu. U jednom trenutku kapuljača joj se smače i kad je podigla glavu da bi je rukom namestila, jedan kamion je prestiže i zapljusnu. „Al' ću biti čista“! pomisli ona okrećući i dalje pedale.

Onda skrenu na neravan puteljak što vodi u Fovamberg. Ali, samo što pređe stotinak metara, morade naglo da ukoči i siđe. Sagnute glave, nije primetila kamion isprečen na putu — možda onaj isti koji ju je pre nekoliko minuta prestigao. Upaljeni farovi osvetljavali su polja.

Jedna crna prilika skoči sa vozila, učini nekoliko koraka prema Ingvild i uperi u nju električnu lampu samo za trenutak, ali ipak dovoljno dugo da Ingvild preplašeno uzmakne. Tada čovek spusti lampu.

— Ne možete proći — reče on. — Manevrišem.

— Vidim — reče Ingvild. Bila je na oprezu. Taj čovek je lagao. Ako je hteo, kako je rekao, da okrene kamion, bilo je mnogo jednostavnije da ga vrati do glavnog druma nego da težak kamion zaglibi u neravan i uzan put.

Sada je u svetlosti farova Ingvild moga da nazre crte nepoznatog. Bio je vrlo visok, viši od Gijoma, i širih ramena, ali mnogo mršaviji. Pod. kišom, pramen plave kose mu se zalepio za čelo. Sudeći po opštem izgledu, Ingvild pomisli da ne može imati više od devetnaest-dvadeset godina. Bio je u pantalonama i zatvorenoplavom debelom džemperu sa posuvraćenim okovratnikom. Ruke je držao u džepovima i činilo se da mu je svejedno što ga šibaju naleti vetra. Ingvild mu nogleda oči: smešile su se, sijale na mokrom licu i kao da su se rugale. Najednom ona se uplaši. U tim očima je bilo nečeg izuzetnog, ali nije znala tačno

šta je to. Ona se tad upita otkuda joj to neobjašnjivo nespokojstvo. Ona, Ingild, vragolasta devojka, koju nijedan princ nije mogao da zastraši, prvi put je spustila oči i osetila se ukroćenom.

— Vi ste Čop... Izvinite, mlada strankinja koja stanuje kod kapetana le Moroa — upita on.

— Ingild se vrati pouzdanje.

— Da, Norvežanka! — naglasi ona.

Nije smela da kaže: „A vi?“ Ali je njen pogled pitao.

— Pa dobro! Kao što vidite, ja sam vozač kamiona reče on.

Tako, sa rukama u džepovima, i dalje ju je posmatrao. Nije, izgleda, nameravao da još nešto o sebi kaže. Ingild onda upita:

— Kako ste me poznali?

On se trže i najednom se izgubi onaj njegov podsmešljivi izraz. Ingild se učinilo da u njegovim očima vidi patnju. Ponešto divljačnu patnju, koja ga je učinila gotovo stidljivim.

— Vi imate najsvetliju kosu u selu — objasni on blago — i primetio sam je maločas, kada sam vas prestigao na glavnom drumu...

Ah, to ste bili vi? Dobro ste me isprskali!

— Prekasno sam vas spazio. S ovim mojim trotoncem u rukama nije lako manevrisati. Izvinite!

Ingild sleže jednim ramenom; nije mogla da se naljuti na njega.

— Šta prevozite? — upita pokazujući na kamion.

Izgledalo je da za trenutak razmišlja.

— Večeras džakove brašna... — reče on. — Onda se nasmeši, kao da se prisetio nečeg tajanstvenog. — Pokatkad i devojčice... Ako hoćete popnite se!

Ingild odstupi korak.

— Ne, hvala, — reče ona — ne bojim se kiše.

— Šteta! Sa svojom plavom kosom kao žito, lepo biste zamenili džak brašna.

Približio se Ingild. I, dok je govorio, grubo svuče njenu kapuljaču, uperi joj snop električne lampe u lice i pažljivo je osmotri. To potraja samo trenutak. Ingild odskoči unazad i obori svoj bicikl. Tada, dečak kao da se probudi. Pređe rukom preko čela. Zatim se saže da dohvati bicikl.

— Izvinite! — reče on.

Ingild zgrabi bicikl i ne časeći ni časa, pobeže, stojeći na pedalama, okrenuta leđima kamionu, vraćajući se glavnom drumu. Osećala je mladićev pogled na sebi. I najednom ču kako on viče. Dozivao je, sa rukama na ustima.

— Ingild... Oh! Ingild... Ing-vild...

I to tuženje u noći, bolno i gotvo preklinjuće, kosnu je se kao neki doziv za pomoć, koji ju je pratio dugo, dugo, dok je bežala, pre no što je utihnuo obeshrabren...

Nije umela da kaže koliko je minuta ili časova lutala tako nasumce okolnim putevima, izgubljena, uzdrhtala, grazičava. Pola časa? Čas?

Kad je ponovo pošla putem prema selu, kamion se izgubi i sve do kuće nije mu našla nikakav trag.

Kad je otvorila kuhinjska vrata, zimska noć uđe s njom. Kapetan odahnu s olakšanjem i ostavi knjigu, koju već odavno nije čitao. Doviknuh bratu u radionicu:

— Gijome, evo je najzad!

Skinula je kaput drščući. Dugačka mokra kosa lepila se za zajapurene obraze. Čutke se približila vatri. Nikad je dotad nisam videla takvu, istovremeno sumornu i blistavu.

Kapetan ju je posmatrao i jasno sam osetila da uprkos svojoj zabrinutosti ne sme da je ispituje. Ja sam se ipak osmelila:

— Šta ti se desilo, Ingild?

— Ne znam — reče ona, okrenuvši nam leđa, grejući ruke. — Malopre me je zaustavio neki mladić, koji mi je preprečio put kamionom. Sprečio me je da prođem i dugo me posmatrao u svetlosti električne lampe...

Sela je na kameni stepenik i skupila se kao prozebalo maće. Gijom je stajao na pragu radionice.

— Kako je izgledao taj mladić? — upita on naglo.

Uzdrhtala sam. Brat me je posmatrao, kao da se meni obratio pitanjem. I odmah sam shvatila.

— Oh! — šaputala je Ingild. — Bio je vrlo... Kako?... Vrlo *dugačak*. Da, vrlo *dugačak*...

— Vrlo visok — popravi je Gijom bez osmeha. On mi okom dade znak. Ingild nas nije videla. Sanjarila je kraj vatre.

— Nije imao kaput — produži ona. — Samo jedan džemper. Prevezio je džakove... Kako vi to kažete? Brašno.

Gijomove oči se odvojiše od mojih. Sada smo znali. Pogledala sam Kapetana. I on je, izgleda, pojmio.

Sa rukama u džepovima, moj brat tada stupi u sobu.

— Zaboga, Ingild, nije to ništa. Ne treba da se uzbuđuješ, što te je jedan čovek, koji se zaglibio sa svojim kamionom, zaustavio da bi ti rekao da ne možeš proći. — Ali ona se nije pomakla, izgubljena u mislima. Tada Gijom pokuša da je nasmeje:

— I, ako te je nešto duže gledao, to je zato što si lepa devojka, samo zato!

Lako je gurnuo nogom cepanice koje su leno tinjale. Snop varnica zapucketa i Ingild se trže. Diže se i pogleda nas, pokušavajući da se nasmeši:

— Da, sasvim sam glupa — reče ona. — Ja vam se izvinjavam. I uputi se vratima. — Sada idem u svoju sobu, da se izbrišem, jer sam kao pokisla kokoška!

Gijom i ja se nasmejismo. Ali kad Ingild otvori vrata, s mlazom kiše i mirisom polja u sobu ulete i vetar donoseći neko tajanstvo. Tada videh kako Kapetan napušta svoju naslonjaču pored kamina, da bi na pragu stigao Ingild. Poluglasno, kao da Gijom i ja to ne treba da čujemo, on upita:

— Je li to baš sve, Ingild?

Izgledala je iznenađena, a zatim brzim pokretom glave potvrdi da je to zaista sve i ode u svoju sobu.

Ali Kapetan ostade ozbiljan. Čutili smo i sećanje na neobičnog mladića koji je zaustavio našu prijateljicu lebdelo je oko nas cele večeri. A mene prikovanu za stolicu bolesnom nogom, dok sam zamišljeno posmatrala plamsanje vatre, mene je opsedao pogled tog divljeg princa, koga sam dobro poznavala i koji je pomeo Ingild.

GLAVA II

„Kad vas sledeći put pozovem iz duboke noći“

Prva sam se upoznala sa njim ja. I, začudo, isto ono što će se nekoliko meseci kasnije dogoditi Ingvild, dogodilo se i meni. A nije li bilo prirodno da Jan, vozeći svoj kamion, upoznaje mlade devojke? Međutim, susret Jana i Ingvild bio je vrlo buran. Moj susret sa Janom bio je radostan i jednostavan...

Bio je četvrtak, krajem maja, nekoliko meseci pre Ingvildinog dolaska. Pošla sam u dugu šetnju čak do Bulonjskih hridi, sama na biciklu, što sam često činila kad nisam imala predavanja. Pri povratku nisam pošla uobičajenim putem, najkraćim, koji je vodio kroz grad. Mada je bilo već kasno, više sam volela da idem pored strme obale, a onda putanjom duž krivudavog korita reke. Znala bih tako, posle mnogih zaobilazaka pokraj ljupkih kutaka divljih polja, da izbijem na Fovamberski drum. Šetnja je bila divna, ali je put bio suviše neravan te mi je prsila jedna guma. Kad sam stigla pešice do glavnog puta, pogledala sam na časovnik i videla da je već prošlo šest sati. Pomislila sam da se Kapetan neće zabrinuti — navikao je na moje boemske četvrtke. Među tim, ipak sam požurila, setivši se da je u torbi neumoljivi latinski zadatak.

Tada me je Jan prestigao svojim kamionom, zaustavio se na nekoliko desetina metara dalje i sačekao me. Drsko je odmeravao sandale pokrivene prašinom, kosu koju je morski vetar zamrsio, ceo moj pomalo izmučen izgled i moj bedni bicikl. (Sigurno je pomislio da mi ženska koketerija nije najveća briga.) Zatim je počeo da se smeje:

— Izgledate kao da vam je potrebna ozbiljna pomoć! Idete li do Fovamberga?

— Da. Ali mi ne treba ništa, hvala vam.

— Jeste li sigurni? — upita on posmatrajući me.

Neodlučna, gledala sam velikog, nepoznatog i nasmejanog mladića. Pogodio je da sam nepoverljiva i hteo je da me uspokoji:

— Ja vam ne predlažem ništa drugo sem da vas i vaš bicikl odvezem kući.

Osmeh mu se ublaži i lice mu dobi pomalo detinjast izraz, sa prislenkom ljupkosti i stidljivosti, što je možda upravo ono što kod njega najviše privlači i obezoružava.

— Hajdete, to mi je uz put! Ja sam vozač kamiona kod mlinara iz Halengema.

— Gospodina Marudoa?

— Da. Zovem se Jan Oflanž. Već sam vas sretao vozeći brašno u Fovamberg. Vi ste unuka Kapetana le Moroa, je li?

Klimnula sam glavom, dok je on obema rukama podigao bicikl i prebacio ra u zadnji deo kamiona, zatim se vratio meni.

— Hajdete brzo, penjite se! — reče otvarajući mi vrata kabine — nije tako udobno kao u kakvom „amerikancu“, ali vama to i ne priliči.

Sela sam na sedište, presvučeno crnom plastikom, koje su potklobučile dotrajale opruge kao kakav reljef. Jan zalupi vrata, uđe sa druge strane i krenu. Trebalo mi je nekoliko minuta da se naviknem na gotovo zaglušnu buku, koja je ispunjavala kabinu. Mladić je ćutke motrio na put. Mogla sam nesmetano da posmatram njegov čist profil, pravilnog nosa, mršavih obraza, njegovu plavu kosu u večernjoj svetlosti, njegov ponešto odveć tanak vrat, koji se pomaljao iz raskopčane košul»e i uprkos visokom stasu, davao mu mladalački izgled. U Janovoj mladosti je bilo nečega što je podsećalo na fotografije Žan-Batista le Moroa, moga dede. Nečega detinjastog i ranjivog, što Gijomova sigurna uravnoteženost nije odavala. Jana je, to sam po njegovom izgledu nejasno naslućivala, život već ranio.

— Pa, je li dobro zanimanje biti unuka Kapetana le Moroa? — upita moj saputnik ne okrećući glavu.

Pogledah ga ne shvatajući dobro.

— Oh! Gimnazija mi je glavni posao. U kom ste razredu?

— U četvrtom.

— U četvrtom A? Četvrtom B? Moderna? Zaista, ovaj mladić nije prestajao da me iznenađuje.

— Učite li latinski, matematiku? — uporno je ispitivao.

— Latinski... za sutra imam jedan težak prevod.

— Od koga?

— Oh! Virgilije; Stihovi! On prsnu u smeh.

— Izgleda da vam poezija nije prirasla za srce!

— Mrzim latinske stihove.

— Odakle je taj deo? Eneida? Pastore?

— Zar vas to toliko interesuje? — upitah malo drsko. — Ne treba da se stidite! Imam knjigu u torbi na biciklu...

— Ozbiljno, tu vam je?

— Ponela sam je s namerom da prevodim sedeći zavaljena uz padinu. Činila sam to pokatkad... Ali danas nisam smogla hrabrosti.

— Hoćete li da vam pomognem?

— Ali...

— Bilo bi mi prijatno, uveravam vas. Zakočio je, priterao kamion uz ivicu drumu i iskočio. Čula sam ga kako se penje na kamion, pomera moj bicikl, otvara jednu pregradu torbe, zatim drugu... Onda opet sede za volan i pruži mi knjigu. Otvorih je na određenoj strani.

— Evo — rekoh bezvoljno.

Više sam volela da sa slučajnim saputnikom razgovaram o bilo čemu drugom nego o Melebejinom opraštanju od rodne zemlje.

Ali Jan nasloni knjigu na volan i, nagnut nad tekstom, poče da čita:

— *Ĉe meae, felix quondam pecus, ite capellae.* Posmatrала sam visokog mladića. Već po samom izgovoru osećalo se da mu je tekst blizak, a ja se čak više nisam ni trudila da sakrijem zaprepašćenje.

— Vi ste učili latnski? — upitah.

— Možda — reče on ne dižući očiju sa knjige. Zatim, ne zbunjujući se, poče da prevodi rečenicu: „Hajde, moje jedino blago, moje male koze, stado nekad napredno. Neću vas nikad više videti... „Vidite, u prozi bi se reklo: In antro viridi. Ali ovde zbog rime, Virgilije je napisao: In viridi antro... A... domoca, koji je to padež?

— Nominativ... ili ablativ? — nagađala sam ja, jer sad nije bilo drugog rešenja nego da se i sama upustim u to.

— Pre će biti ablativ. Pogledajte: domoca je sastavljeno od jednog dugog i dva kratka sloga, dakle, može biti samo ablativ... Produžimo: Carmine nulla canam. Gde je glagol?

— Canam: „Ja ću pevati.“

— Dobro. „Ja neću pevati nikakvu pesmu“. „Zbogom moje pesme“, bilo bi još bolje.

— Ali ja nikad neću umeti tako da prevodim! — uzviknuh. — To je neuporedivo lepše Ćero što ja obično prevodim.

— Pa dobro, pogledajte šta se može izvući iz sledeće rečenice: *me pascente, capellae*, itd. „Ja kad vas vodim, vi nećete pasti više... “. To je rđavo, zar ne? Ali na lepom francuskom moglo bi da bude: „Ne, kozice moje, nećete brstiti više pod mojim nadzorom kopitnjak u svetu i gorku vrbu.“

Sad sam bila pobeđena. Nikad mi se latinski jezik nije učinio tako logičan, tako bogat, tako živ i jasan, kao arhitektura neke katedrale.

— Latinski, — govorio je Jan sanjareći podignute glave — latinski čovek shvati mnogo kasnije, posle mature... Hajde da prevedemo poslednju rečenicu: zar se ne bi reklo da je napisana za ovaj čas i ovaj predeo? „Evo kako se u daljini vije dim iznad krovova malih imanja i kako se s planinskih visova spuštaju i izdužuju senke.“

Kroz prednje okno kamiona videla sam kako sunce klizi iza bulonjskih brežuljaka. Veče je zastalo, kao da je čas bio suviše lep. Oblivena svetlošću koja je treperila na staklu, uživala sam u slatkoj izuzetnosti našeg položaja: tišina pustog polja, u kabini jednog kamiona, zaustavljenog na ivici trave rumene od sutonskog sunca, jedno uz drugo — gimnazistkinja četvrtog razreda i mladi vozač kamiona, dobar znalac latinske poezije! Ali Jan se trže. Zatvori knjigu i pruži mi je.

— Pa dobro, zahvaljujem vam! Bilo mi je vrlo prijatno.
Ubaci kamion u brzinu. On lagano krenu niz put. Najzad sam rešila da svog saputnika upitam:

— Jane... Otkud znate?... Tako dobro?
On se nasmeja. Za sekund ispusti volan i podiže ruke.
— Jeste da u levom džepu imam dozvolu za vožnju teretnjaka, ali isto tako, zamislite samo, u desnom džepu imam maturalno svedočanstvo.
Razmišljala sam koliko nam je trebalo da pređemo desetak topola duž puta.
— Znači, vi džakove brašna prenosite iz ljubavi?
Hoću li ikada doznati šta je skrivao njegov napregnut pogled? Ako je to bila tuga, brzo se izgubila. On se nasmeši.
— Razume se, iz čiste ljubavi. Kad sam bio dete, noćima sam uzdisao za jednom devojčicom zlatastih obraza, kao svež hleb. Igrao sam s njom na jednoj seoskoj svetkovini. Bila. je prerušena u vodeničarku,...
— Znači, zbog uspomena na nju vi?...
— Svakako!
Ali, gledao me je iskosa podsmešljivim, gotovo drskim pogledom, koji je poricao njegove reči.
— Vi mi se rugate.
— De, ne ljutite se! Već dugo nisam zadirkivao nijednu devojkicu. A njih je tako lako zadirkivati.
Ča ulazu u Fovamberg Jan uspori, zatim ukoči i zaustavi se ispred kapije „Sunčanog časovnika“. Iskočih na put.
— Pa dobro, — rekoh — hvala za šetnju... i za zadatak. Šteta što idućeg četvrtka nećete biti tu!
Stojeći na papučici, on mi pruži bicikl.
— Hoćete li da svakog četvrtka u mom kamionu radimo latinski.
— Šalite se! Ali zašto ne biste ponekad došli k nama? Sigurna sam da biste se s mojim bratom dobro slagali.
— E, to mi se dopada! Ali da se Kapetan le Moroa ne naljuti kad vidi da ste u „Sunčani časovnik“ doveli jednog vozača?
Učini mi se da ispitivački posmatra moje lice, kao u strahu da će se posle reči koje ću izgovoriti pojaviti zastrašujuća prilika moga dede.
— Nikad nisam videla da se Kapetan le Moroa zbog nečeg ljuti — odgovorih gordo.
— Dobro, doći ću idućeg četvrtka. Penjući se na papučicu, pozdravi me prijateljski mahnuvši rukom. Dok sam se udaljavala stazom pod brestovima, iz daljine sam još čula brujanje teretnjaka, koje se postepeno gubilo. Zatim čuh

škripanje Gijomove testere, osetih miris supe koji je izbijao kroz kuhinjska vrata i — iznenada se vratih na zemlju...

Mislim da bi malo devojaka mojih godina moglo da odoli Janovoj privlačnosti...

Mesec, možda i mesec i po, sećanje na naš povratak kamionom ispunjavalo je moje snove. Posle je Jan postao Gijomov prijatelj i mi smo navikle da ga vidimo kako ulazi u kuhinju, ne kucajući, kao u svoju kuću. Uskoro smo počeli da govorimo jedno drugom ti. Tada su malopomalo zdrav razum i uravnoteženost u meni nadvladali. Za Jana sam pronašla mesto u svom srećnom carstvu, pored mesta koja su pripadala Kapetanu i mom bratu.

On je, mislim, bio oduševljen što je u meni našao mlađu sestru i, kada mi se smešio onim svojim podrugljivim i pomalo zaštitničkim osmehom, u njegovim očima nisam nalazila ništa drugo sem tople bratske naklonosti. Nikad se tako nije smešio Ingvild. Uvek ju je zvao „Inge“, s tim norveškim tepanjem, koje je naučio ni sama ne znam kako i koje je pravilno izgovorio od prve „Ingé“, ca naglaskom na poslednjem slogu. Ona je bila ganuta, a on je zadržavao pravo na taj prijateljski naziv, kao što je Gijom za sebe zadržao pravo da mene zove „Fan“. Iako sam zbog toga osetila malu gorčinu, nisam, hvala bogu, devojka koja će izgarati od tute za jednim princom, dražesnim, ali podsmešljivim.

Podsmešljivac i uz to i mesečar!

Sledećeg četvrtka posle našeg prvog susreta Jan nije došao u „Sunčani časovnik“. A ja sam cele nedelje iščekivala taj dan, kao što sam, kad sam bila mlađa, po mesec dana unapred iščekivala rođendan.

Ispričala sam svoj doživljaj Kapetanu i Gijomu. Dedu je mnogo zabavljala priča o našem času latinskog, ali sam bila razočarana kad sam videla kako Gijom sve to olako prima.

— Zaista, — reče on udarajući i dalje dletom — zapazio sam već tog momka i njegov kamion. Pa dobro, ako mu se dopada da između dva prevoženja brašna radi latinski...

Ali, nije on bio budala. Uzalud sam cele nedelje činila herojske napore da ne govorim o svom čudnom saputniku, Gijom mi se dobrodušno podsmevao:

— Dakle, ti još misleš na svog udvarača? Međutim, kad je četvrtak prošao bez Jana, Gijom nije ništa rekao. Voleo je da me zadirkuje, ali ne da me ražalosti...

To je bio prvi Janov neobičan postupak. Nikad nismo doznali zašto nije došao na sastanak. Kasnije to nije objasnio, a ja sad, iako mi on o tome nikad nije govorio, shvatam da ga je samo iznenadni strah odveo toga dana daleko od „Sunčanog časovnika“.

Posle nedelju dana, sledećeg četvrtka, nisam više smela da ga čekam. Međutim, on dođe. Zakucao je na okno, prisno, ali bojažljivo, kao da se nada da ga niko neće čuti. Gijom nije bio tu, a Kapetan se nalazio u svojoj sobi. Sama u kuhinji, završavala sam pranje poda. Lupajući drvenim klompama, s metlom u rukama, rumenih obraza, pošla sam da otvorim vrata. Jan me odmeri od glave do pete, dok sam ja nepoverljivo gledala njegove cipele sumnjive čistoće.

— Ne ulazite! Čekajte malo.

Otrčala sam do kuhinjskog ormana, uzela tri lista novina i prostrla ih po podu.

— Sad možete ući.

— Idući put doneću svoje — ponudi on. Išao je pažljivo kao igrač na žici. Zatim se iznenada zaustavi na jednoj strani „Glasa Severa“. Pod njegovim nogama širio se krupan naslov:

„*Trobojkaši iz Lila pregazili primorske doge*“ pročitao on glasno. — Ex, eh, vidim da se kod vas ceni visoka literatura!

— Pa ne možemo svi govoriti latinski kao Virgilije i kao vi, gospodine Oflanz!

Moj ded se pojavi na pragu svoje sobe i odgovori umesto mene.

Jan se naglo okrete.

— Oprostite kapetane, — reče posle kratkog ustezanja.

Pa, šireći ruke da bi pokazao svoj položaj i smejući se od sveg srca, sa lakoćom koja me zaprepasti:

— Kako mogu prići da vas pozdravim? Fani me je postavila na ovo ostrvce od novinske hartije i zabranila mi da se maknem:

A deda, kao da se miri sa sudbinom reče:

— Fani pere kuhinju jednom u tri meseca, ali tada je to svetinja.

Sa zadovoljstvom sam prenosila pogled s jednog na drugog: ova dvojica će se dobro slagati, ili se ja teško varam.

Jan dohvati moju krpu i, sagnut, pođe unazad prema kaminu, brišući tragove svojih koraka po podu!

— Jeste li sad zadovoljni, virgilijevska domaćice?

Tako je Jan, podsmešljiv i neposredan, ušao u naš život.

Međutim, još od tog prvog dana, mada nehotice, u to sam sigurna, počeo je da unosi nemir u naš život. Sećam ga se naslonjenog na kamin, s nogom na stepeniku, kako je često i Gijom stajao.

Imala sam običaj da svog brata zadirkujem pokazujući mu kalajisani krčag na gredi iza ognjišta: „Prestao si da rasteš, jadniče, nikad nećeš biti viši od krčaga za pivo“. Ali vitki Jan ga je prestigao. Senka njegovog profila se pomerala po odžakliji i izobličavala. Sa druge strane ognjišta videla sam belu i okruglu Kapetanovu glavu, na jastuku naslonjače. Posmatrao je visokog mladića.

— Vidite, gospodine Oflanž, o vama ne znamo ništa drugo osim da ste naklonjeni latinskom i brašnu...

Da li je deda oćećao težinu tih jednostavnih reči? Mislim da nije. Jedino je Jan mogao tada da im prida izvestan značaj. Zar nisu te reči, u svojoj običnosti, dirale u samu ranu njegove tragedije! Ali, danas se pitam da li ta Kapetanova rečenica, izrečena pri susretu, nije vratila Jana za dugi niz godina, u njegovu samoću — njegovoj tajni...

*

Opet vidim ogromnu odaju, jedanaest sa sedam metara, gde je bila Gijomova radionica, njene zidove od neobrađenog kamena, popločani pod, tavanicu s nepokrivenim gredama, odaju podeljenu po dužini sa dva luka, kao što se viđa u malim seoskim romanskim crkvama. Ali bilo je i nečega marokanskog u hrastovim naslonjačama s isprepletenim širokim kaišima od crvene kože, rad moga brata, koje su stajale oko ogromnog kamina. Na odžakliju je stavio nekoliko nabranih pomorskih zastavica, a preko divana prebacio krznjeni pokrivač. Usled nedostatka mesta u drugim prostorijama, morali smo ovamo dogurati naš veliki klavir i, mada Gijom nije svirao, ipak je ovde zaista bilo njegovo carstvo.

U predvećerje poznog septembra palio je veliku vatru. Tada su, u zlatastom odsjaju vatre, oživljavale stolarske tezge, daske, police prepune alata, iverje. A krasan nezavršen nameštaj, s još neobojenim drvetom, nov i beo kao kakvo nago odojće, rumeneo bi se kao da se u njemu rađa neki ćudan život...

Po povratku iz gimnazije, ili kad operem posuće, često bih odlazila Gijomu. Vrlo često sam tu zaticala i Jana. I u tom srednjovekovnom okviru dva mladića su lićila na radnikegraditelje katedrala.

Obojica bi ćutali. Jan bi sedeo na ivici stolarske tezge i, tajanstven, ozbiljan, posmatrao kako Gijom radi, a on kao da nije ni primećivao svoga druga. Verovatno su obojica uživali u tom nemom prijateljstvu, muškom i dubokom. Drugi put, kao onog prvog dana, zaticala sam Jana u kuhinji pored Kapetana i iz nekoliko reći uhvaćenih u prolazu razumela bih da ćaskaju o prošlosti Inka, o njihovim mrtvim gradovima, nepristupaćnim i ćudесnim, o blagu koje je progutalo more, ili o nedavnim otkrićima biblijskih rukopisa u Judejskoj pustinji.

O Janovoj prošlosti malo smo znali. Ali on je ponekad bivao tako ćudan da nismo smeli da ga ispituјemo. Jednog dana, suhim i ravnodušnim glasom, suviše ravnodušnim da bi bio prirodan, on objasni:

— Moja majka živi u Boveu. Ja sam njeno јedino dete. Otac mi je bio mlinar. Umro je, i od tada mlinom upravlja stari nadzornik ćekajući da ja dorastem i preuzmem ga. Zato sam na stažu u Halengenu, kod gospodina Marodua.

— Kao vozač kamiona? — upita deda začuđeno.

— Ne, radim sve pomalo! Čak i knjigovodstvo! — odgovorio je glasom koji mi se učini pun prekora.

Stanovao je u krilu mlina određenom za skladište. G. Marodu mu je uredio sobu na tavanu, gde je stajalo brašno, a hranio se uglavnom kod nekog službenika, koji je stanovao u istoj zgradi...

Međutim, dotrčao bi k nama, za svaku sitnicu. Shvatio je da smo ga primili kao četvrto dete „Sunčanog časovnika“. Ubrzo je stekao navike, stare, reklo bi se, više godina. Uveče bih samo pogledala Jana, i znala bih treba li i za njega da postavim. On bi klimnuo glavom, primao ili odbijao, a mi nikad nismo pitali zašto. Nije mnogo govorio. Jednostavno, voleo je da bude tu. I danas, sa malo setnom radošću, mogu da kažem: njegovom usamljenom srcu je godilo što zna da je u „Sunčanom časovniku“ kao kod svoje kuće.

Ponekad bi Jan dizao poklopac klavira. Sedao bi na drvenu okruglu stolicu i lako milovao dirke, kao da se pribira. Zatim bi pognuo svoj visoki stas, sanjario malo, pa bi počeo da svira. Svirao je plahovito, sa strašću, ili s nekom neodređenom čežnjom. Teško je čitao partiture, ali je imao dara da harmonizuje bilo koju ariju. Kapetan ga je često slušao sa suzama u očima, jer je u tim starim melodijama, koje su se izvijale ispod Janovih prstiju, nalazio čitavu mladost moga oca i moje majke.

— Zaboga, Jane, gde si ti to sve naučio? — upitala sam jedne večeri.

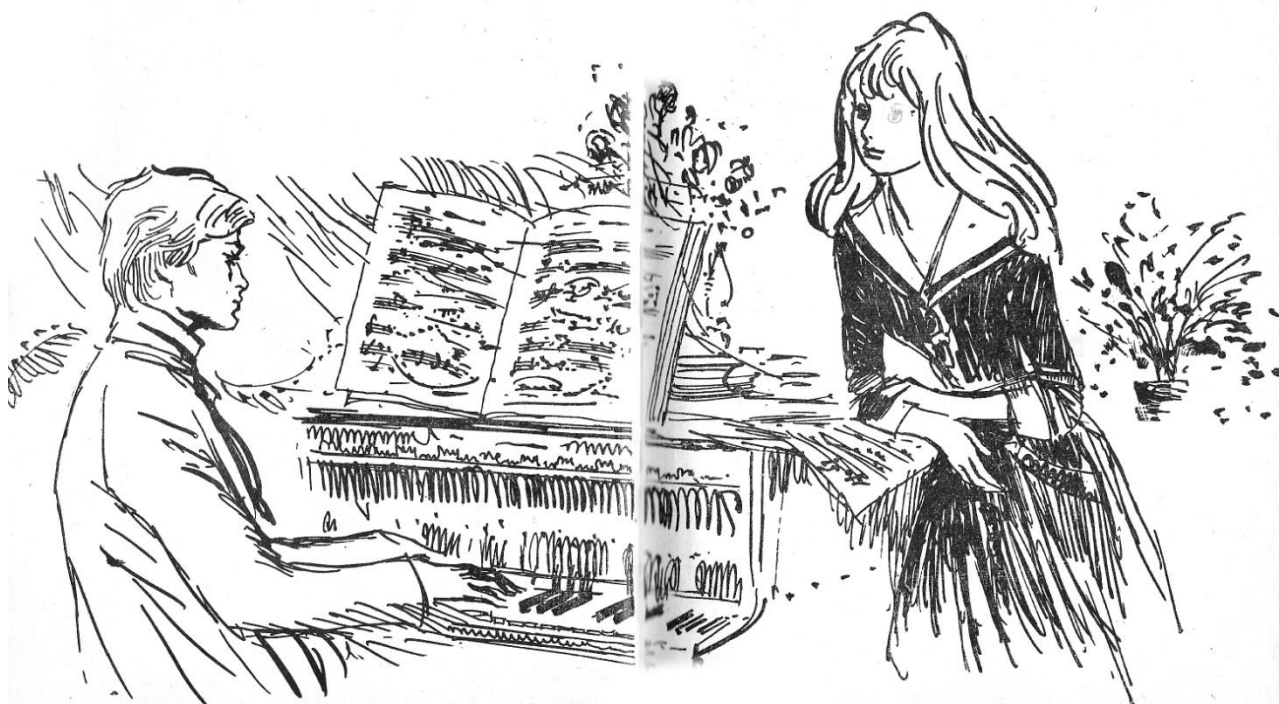
— To je bilo tako davno... Majka mi je pevala...

Zatim je ponovo sagao glavu, a prsti su mu klizili po klavijaturi. I neka čudna muzika, nama potpuno nepoznata, nikad ista, rađala se pod njegovim prstima. Počinjala bi lagano, zatim bi rasla i zahvatala nas, kao vetar koji jezdi bretonskim pustarama.

Za letnjih večeri, kad je Jan večeravao kod nas, izišli bismo na terasu. S reke u dnu vrta dopirao je svež žubor vodopada. Ostajali bismo do jedanaest časova ili do ponoći, oslonjeni na drvenu ogradu, ili sedeći na drvenim naslonjačima koje je Gijom sam napravio. Nismo govorili. Mladići su pušili. Čuli bismo kako Kapetan posluje po svojoj sobi, iz koje je kroza zastakljena vrata do nas dopirala svetlost.

— Nemojte da nabezete, deco! — viknuo bi on iznenada. — Čuvajte se vode. U ovo doba ona donosi samo vlagu.

Zatim bi ugasio lampu. Celo veče ne bismo izgovorili više od dvadesetak rečenica. I osim šumorenja vetra u topolama, duž reke, i noć je bila ćutljiva kao i mi... Koliko se od naših bučnih devojačkih prijateljstava razlikovalo to toplo prijateljstvo mladića, koje me je ushićivalo. Za mene je bila potajna ali i neocenjiva sreća što su me primili u svoj krug, što su ocenili da sam dostojna njihovog muškog ćutanja.

*

Onda je bio onaj oktobarski dan...

Za vreme večere Kapetan je najavio Janu skori dolazak naše Norvežanke. Bideli smo kako je prebledeo, sagao glavu iznad tanjira i do kraja ćutao. Gijom i ja smo nastojali da razgovaramo kao i obično. Ali se Jan čak nije ni trudio da sakrije svoju zamišljenost. Posle večere on ustade, uze svoju vindjaku s naslona stolice, pruži nam svima ruku i izađe. Za trenutak smo još čuli kako se njegovi krupni koraci gube na stazi pod brestovima. Zatim Jan nestade u noći...

Nismo ga više videli. U početku se nismo brinuli. Ponekad danima nije dolazio, a kad bi se pojavio, nije nam ništa objašnjavao. Navikli smo da ga ne zapitkujemo. Ali, pošto smo videli njegovo uzbuđeno lice za vreme poslednje večere, izgledalo nam je čudnovato što nam ne dolazi toliko dugo.

Međutim, na nekoliko dana pred Ingvildin dolazak htela sam da odem u mlin i raspitam de šta je s njim.

— Ta ostavi ga, devojčice, — posavetova me Kapetan. — Možda ćeš stvari pogoršati a ne poboljšati. Dobro znaš, Jan ne voli da se neko meša u njegove poslove.

Gijom dodade:

— Nemoj se brinuti za njega, Fan! Ako zaželi da dođe doći će i sam.

Iduće nedelje stigla je Ingvild, donoseći u rukama, u pogledu, u nestašnoj kosi, sve čarolije svoje daleke zemlje.

To su bili njeni prvi dani u „Sunčanom časovniku“, njeni prvi dani u gimnaziji. Zatim sam ja uganula nogu i, najzad, jedne novembarske večeri na putu za Fovamberg zbio se uzbudljivi susret naše prijateljice s tajanstvenim vozačem kamiona...

Tada smo morali da objasnimo Ingvild ko je Jan, njegovu nepoverljivu prirodu, ćudljivu narav. Izgledalo je kao da je zaboravila svoj doživljaj, a posle je moja noga ozdravila i uskoro sam mogla da idem u gimnaziju. Ali Jan je i dalje bio nevidljiv... .

... Sve do te večeri početkom decembra, mislim sedmog ili osmog. Kad smo se Ingvild i ja vraćale iz Bulonja, učinilo mi se da iz radionice čujem prigušene zvuke muzike. Zaustavila sam se držeći bicikl. Jan, naravno! Poznala sam njegovu strasnu muziku i „Mrtvo lišće“ koje je s izrazitom setom pratio u molu.

— Šta ti je? — upita me Ingvild.

— Ništa... ništa... — prošaptah.

Naslonila je bicikl na zid i počela da odvezuje knjige vezane kanapom za nosač bicikla. Zatim je prednjim točkom gurnula vrata šupe, a ja sam pošla za njom. Izdaleka mi se po glavi vrtela arija pesme:

*Ali vreme razdvaja one koji se vole
Tako polako, bez mnogo buke...*

Iznenada, muzika postade jacrarja. Tada je i Ingvild ču.

— Gle, — reče ona — neko kod tebe svira na klaviru. Ko je to?

Nisam smela da joj odgovorim. Brzo sam ušla u kuhinju, Ingvild za mnom. Kapetan jedva podiže glavu. Očigledno, rešio je da pusti neka se stvari same razvijaju. Kroz otvorena vrata radionice ugledala sam Gijoma zauzetog nekom, verovatno vrlo složenom popravkom. Iver mu se izgleda zaglavio u burgiju. Malo dalje, nagnut nad klavirom, Jan, kao ni ostali, nije izgleda obratio pažnju na naš dolazak.

Posle trenutnog iznenađenja Ingvild polako priđe dvojici mladića. Da li je poznala svog napadača od pre neke večeri? Ona upitno pogleda Gijoša, a zatim, prešavši preko cele radionice, priđe Janu i, licem okrenuta njemu, nalakti se na klavir. Ali se on i ne pomače. Njegove oči, kao što je često bivalo, gubile su se u snovima, preko velikog prozora, u polju, u noći... Usne su pevušile reči „Mrtvog lišća“. Kad je odsvirao i poslednje akorde, prsti mu se zadržase na klavijaturi, kao da, još puni muzike, ne mogu da se odvoje.

Ali i dalje ničim nije odavao da je svestan Ingvildinog prisustva.

Zatim sam videla kako mu ruke poput velikih belih ptica sleću na dirke. Jan kliznu preko nekoliko arpeđa od se mola do *ća* dura i, u žuborenju koje je postepeno raslo, odjednom sam poznala ariju norveškog kompozitora Lipsea, koju nam je često svirao. Kapetan nam je preveo reči:

*O čari starinskih uspavanki
Što greju srce i glas,
Čari starih, starih romansi
Mirise divne što nose do nas,
Detinjstvo celo vraćaju mi sad
Sve moje igre i snove sve.*

Možda to nije bila jedna od čuvenih melodija skandinavskog kompozitora, ali je svakako bila jedna od najlepših, i činilo se da je Jan poklanja Ingvild kao jedno „dobar dan“ na norveškom. Kao da neka iznenađenost svojom silinom povuče Ingvild prema njemu, kao da zažele da mu nešto kaže, njena desna ruka grčevito steže ivicu klavira dok su joj oči blistale od uzbuđenja. Jan jedva primetno okrenu glavu. Sada je posmatrao Ingvild, u prvi mah s nekako neodređenim izrazom, koji se malopomalo menjao dajući neku gotovo bolnu napetost njegovom osmehu. Koliko su se vremena gledali tako, Jan sa osmehom, a Ingvild očiju punih suza! Gijom i ja gotovo nismo smeli ni da dišemo, pa čak ni šum Kapetanovih koraka ne prekinu tu čaroliju.

Kad poslednji zvuci utihnuše, Jan lagano zatvori klavir i ustade. Pomislih da će sad pozdraviti Ingvild, ali on kao da za to nije imao hrabrosti. Za trenutak pometen i neodlučan, odluči da priđe nama. Uze sa stolarske tezge kutijicu cigareta, izvadi jednu, zapali šibicu i, zaklanjajući je rukom, sačeka da se raspali, zatim polako upali cigaretu... A Ingvild? Nepomična, zarumenjenih obraza, izgledala je neobično zbunjena. Kao da je među njima bila zategnuta struna, koja svakog trenutka može da se prekine...

Gijom namerno ispusti komad daske. Jan podskoči. Tada se naglo odluči, priđe Ingvild i pruži joj desnu ruku.

— Jeste li se pre neko veče zaista uplašili? — upita on.

Nisam u tonu njegove rečenice osetila onu ironiju s kojom se često meni obraćao, već pre, rekla bih, neko nespokojstvo.

— Da, malo — reče Ingvild.

Izgledao je zbunjen, i na licu sam mu videla isti onaj izraz stidljivog deteta kao onda kad sam mu prvi put govorila o Kapetanu.

— Znači... Još ste ljuti na mene?

— Ne, nisam ljuta — reče ona smejući se sa svojom severnjačkom iskrenošću.

Jan se zamisli, spusti cigaretu u pepeljaru na klaviru, strpa ruke u džepove, upravi pogled u Ingvildine oči i upita odlučnim glasom:

— Kad vas drugi put na drumu budem prestigao, hoćete li pristati da se popnete u moj kamion?

Ona se zbuni, počne pogledom da luta po pločama i reče ne dižući glavu:

— Da, mislim da ću se popeti.

Jan ju je i dalje posmatrao zažarenim očima. Posle kratkog ćutanja ponovo joj se obrati:

— A ako bi se desilo da vas ponovo pozovem, Ingvild, da vas pozovem iz duboke noći, hoćete li mi se odazvati?

Da li je duboko zažalila zbog svog bekstva lre neki dan? Ona sa žarom prošaputa:

— Drugi put, Jan... dotrčaću.

*

— Pa, lenjivci, — rekoh mladićima — hoćete li poći?

— Hladno! — gundao je Gijom pušeći lulu.

— Norveška zima! — naglasi Jan stresavši pepeo cigarete.

Zavalio se u naslonjači, ispruženih nogu, prekrstivši stopala na ispustu kamina. Sedeći pored vatre, sva trajica, mladići i Kapetan, nestajali su u nestvarnom oblaku dima i blaženoj mučaljivosti.

— Ta ostavi ih — reče Ingvild sažaljivim glasom — znaš, nisu više sasvim mladi.

Prebacile smo klizaljke preko ramena.

— Naći ćemo vas ugušene kad se vratimo! — promrmljah umesto zbogom.

Već osam dana poledica je tumarala drumovima. Vraćajući se iz gimnazije, Ingvild i ja smo padale, ali smo se tešile da će hladnoća potrajati samo do iduće nedelje. Jan nam je rekao da se jezerce kod Rufremga, blizu mlina, zaledilo. Jezerce je bilo samo pola časa hoda od nas. Nekoliko klizača već je kružilo

prostranim samotnim ogledalom. Među decom iz okoline, koja su te nedelje ostavila fudbal radi klizanja, primetila sam dečake iz Fovamberga. Nekoliko mlađih prišli su i stidljivo mi pružiše ruku. Pokatkad, kada je sveštenik bio preopterećen, ja sam im držala časove iz veronauke. Ali, oni veliki, moji vršnjaci, zadovoljavali su se da me podsmegšvivo posmatraju, sećajući se zajedničkih godina provedenih u školskim klupama našega mesta. I, kao i uvek, osećala sam se opet kao devojčica oblog potiljka, u šljapkavim kaljačama, sa kriškom hleba za užinu, devojčica koja usrdno gura pločicu igrajući „školice“.

Ingvild se nije s njima mučila rešavajući zadatke o vozovima i česmama. Ona je bila sasvim nova, upala je među nas dolazeći s obala tajanstvene i daleke zemlje. Dok je sedela na snegu i nameštala klizalže, ona čak nije bila ni svesna vatrenih pogleda koje su joj mladići upućivali.

Sećam se da je to popodne bilo sivo, a nebo nisko i natmureno. Ne ono visoko svetlo nebo u danima velikih mrazeva, već prepuno zgusnutih oblaka, koji su najavljujivali nov sneg. Temperatura se sigurno podmuklo popela, a debljina leda smanjila. Ustala sam i primetila da me Ingvild posmatra.

— Pantalone su ti vlažne na kolenima, znaš li? Mora da se led počeo topiti ne obavestivši nas... — odmahнула je nemarno rukom. — Oh! Uostalom... vrlo važno, kako ti kažeš!

Ingvild polete, za njom i ja. Obe smo imale klizaljke za umetničko klizanje, a ne one strašne, oštre noževe, napravljene naročito za hokej, za kojima su mladići ludovali. Nekoliko momaka iz Fovamberga tako opremljeni presecali su nam ponekad put uz strašno strugaše. Iznenada se jedan od njih naglo zaustavi, sastavivši noge pod pravim uglom, i probi led. Fiju! — odlete dalje. Ali Ingvild se zamisli, vrati se i namršti se kad vide pukotinu. Malo dalje me sustiže.

— Šta sam ti rekla! Mraz popušta. Led se tanji...

— Hoćeš li da se vratimo Ingvild?

Ne znam šta mi je odgovorila, jer se krik užasa razleže iza nas. Okrenuvši se, videsmo kako na pedesetak metara, na mestu gde je momak iz Fovamberga oštetiо površinu klizališta, neki dečak podignutih ruku propada vičući, uz pljusak vode i lomljavu leda... Možda nije primetio pukotinu? Ili je naleteo na nju u punoj brzini, lomeći sve pod svojim klizaljkama...

— Pusti me! — dobaci Ingvild glasom koji me skameni.

Svi klizači, čak i oni veliki, povukli su se najednom, uplašeni tim delom jezerca, koje se, eto, pokazalo podmuklim i opasnim. Ingvild nas je zadivila. Ne povodeći se za strahom dečaka, koji se obema rukama grčevito držao za ivicu pukotine, lomio ih, ponovo padao u vodu i opet se zakačinjao za sve slabije i krhkije ivice, Ingvild polako kleknu, a onda leže potrbuške na led. Raspoređujući celu dužinu tela na veliku površinu, polako je klizila prema otvoru i mi čusmo njen glas, jedva malčice uzbuđen, kako zove:

— Ne boj se, mali. Dolazim... dolazim... Ne boj se.

Tri metra, dva metra, metar... Ispruži ruke i uhvati dečaka za ramena.

— Obavij ruke oko moga vrata, iza moje glave... Tu, eto tako.

Pošto ga je uhvatila, dečak se izvuče iz vode i oslobodi se rupe. Pod teretom njihove dvostruke težine led počeo da puca, ali uz ogroman napor svih svojih mišića, još uvek potrbuške, Ingvild uspe da se povuče za metar, pa za dva... Led više nije pucao.

Isto onako smireno Ingvild nastavi da se povlači, vukući za sobom dečaka kao neku malu foku...

Ostali klizači su mogli dozvoliti sebi da se plaše, ali ja bih uvek morala da crvenim pred Ingvild da joj nisam pomogla pri spasavanju. Kao i ona, legla sam na led, klizila do nje i uhvatila dečaka za drugu ruku.

Malo kasnije, dok su dva dobrovoljca trkom odnela smrznutog davljenika na strmu obalu jezera, posmatrala sam Norvežanku, svoju prijateljicu, kako stoji podižući dugu zlatnu kosu i lagano trlja vrat i ramena.

— U Norveškoj sam jednom upala u pukotinu, znam sad kako se to radi. Nije tako teško, znaš...

— Ne, — gundala sam, da bih prikrila uzbuđenje — nije teško i uopšte nije opasno. Eh! vi skandinavske devojke!...

Pronašle smo dečaka u dvorištu mlina, jedine kuće u blizini jezera. Cpeća što smo požurile tamo; oni tupavci nisu bili kadri ni da ranjenika odnesu u zaklon.

— Ali, Fani, kod nadzornika, gospodina Virekura, zatvoreno je, a i kod gospodina Marodua. Lupali smo na prozor i niko nam nije odgovorio.

— Nadzornik je otišao s porodicom na neko krštenje u Visku, tako sam bar čuo — reče drugi dečak.

Presekla sam njihova objašnjenja i odvukla ih preko spolznih stepenica do tavana gde su držali brašno. Tu negde morala je biti Janova soba. Nadala sam se da je nije zaključao.

— Nemojte se gurati! — grdila sam sprečavajući ih da uđu u sobu — Ingvild i ja ćemo lepo moći i same da osušimo i zagrejemo dečaka. Nema potrebe da javljate njegovim roditeljima. Samo ćete ih uplašiti! Jedna od nas će kasnije otići do njih.

Razišli su se s pokornošću kojoj bih se podsmehnula da u pomrčini sobe nisam nazirala Ingvild, nestršvivu, s dečakom koji je drhtao u njenom naručju.

Janova soba je imala samo jedan prozor i zimsko veče ju je sasvim ispunilo. Upalih svetlost, zatim pomogoh Ingvild da s dečaka skine mokro i sleđeno odelo. Izbrisale smo ga i trljale sve dok mu se obrazi ne zajapuriše i dok nam se ne učini da je van opasnosti. Ingvild mu obuče jedan od Janovih džempera a ja ga uvih u čebe s kreveta.

— Poznaješ li ga? — upita me Ingvild.

— Da, malo... Zove se Mark Valef. Biće mu desetak godina. Prošle godine je bio na mojim časovima veronauke. Muku sam mučila s njim zbog Hrišćanskih vrline... Sećaš li se, Mark?... Koje su Hrišćanske vrline?

Ispod gustih obrva mali divljak uperi u mene upola podsmegšviv pogled.

— Vera, — prošaputa on — Nada... i Sloboda.

— Dobro je! — rekoh. — Vidim da nisi umro. Zatim se obratih Ingvild:

— Možeš li ostati ovde s njim? Ja bih otišla do „Sunčanog časovnika“ da potražim Jana. Htela bih da kamionom dečaka odveze roditeljima.

Ona klimnu glavom. Ali ne mogoh odoleti da se ne zadržim koji trenutak, posmairajući dete koje je, izgleda, zadremalo. i, naročito, da sa žudnjom ne pogledam tu nepoznatu sobu, Janovu sobu.

Zatim izidoh na vrhovima prstiju i polako zatvorih vrata.

Trčala sam što sam mogla brže prema Fovambergu. Padao je sneg. Činilo se da i on trči brzo kao i ja samo u suprotnom pravcu. Tamo je već zasipao okno. Tamo gde će Ingvild uskoro željno iščekivati moj povratak. Zbog snega soba je sad morala biti još tamnija, malo tajanstveno carstvo Janovo, na koga sam neprekidno mislila. Čini mi se da je sam okrečio zidove, kao i onaj deo tavanice koji je strmo padao do poda i gde je bio uglavljen prozor, jednokrlni prozor zasvođen pri vrhu. Ispred prozora, na kamenom ispustu, rasad one biljke ružičastih cvetova koji kod nas zovu „kapljice krvi“ pružao je lišće prema svetlosti. Trenutak pre toga malim prstom sam znalački pipnula vlažnu zemlju i utvrdila da je bilža tog jutra dobila svoj obrok vode: Jan nije zaboravio da zalije svoje dobro. Pogled mi se zaustavio i na stolu, gde je hrpa knjiga govorila o marljivom i poetičnom Janu.

Zatim, tu i tamo, različite sitnice u skromnoj sobi odavale su prisustvo velikog usamljenog momka: odelo u neredu na stolici; da nije bilo te žurbe koja me je malopre obuzela, ja bih ga sredila kao svaka uredna i pomalo nežna domaćica; otvorena kutija Neskafea, nisam mogla da odolim i nesvesno sam stavila poklopac, primus, sav poprskan mlekom, svakako žrtva Janove rasejanosti, jer su kraj njega ležali listovi jedne od pesama „Kampanjona“:² „Bio je to moj drugar!“ I, da upotpunim sliku sobe, jedna fotografija prikucana na zidu, koja me je zaprepastila: lice, za zagonetnim osmehom, isto kao i u čudnog Jana koji nas je uzbuđivao. Zar to nije bilo lice nekog egipatskog faraona iz nekog udžbenika istorije starog veka?

— Ingvild — to mi je ispričala još iste večeri — imala je vremena posle mog odlaska da se približi fotografiji i da pročita ona dva reda objašnjenja odštampana pri dnu. Tutankamon. To je bio Tutankamon, mladi legendarni vladar, koji je umro u dvadesetoj godini...

Dugo ju je posmatrala, kao da je htela, docnije mi je to rekla, da kroz čudnovato izvajan lik u kamenu prozre tajnu Janove zagonetnosti. I kad je na

² »Compagnons de la Chanson« — vrlo popularnn vokalni ansambl. — Prim. prev.

običnoj stolici, koja je našem prijatelju služila mesto noćnog stočića, našla zaboravljeno pismo, nije li počela da ga čita pod uticajem tog zagonetnog pogleda, koji kao da je upravljao svakim njenim pokretom?... Dete je zaspalo, ali po njegovim zažarenim jagodicama i otežalom disanju Ingvild je predosetila da će ga obuzeti groznica. Sedeći na ivici velikog seoskog kreveta, pazila je na dečaka. A nepomičnost, umor, tišina male mračne sobe izgubljene usred snežne bure, sve je to izazvalo u njoj mutnu i tešku strecnju. Tada, nehotice, reči iz pisma stavljenog pored kreveta primamiše njen pogled:

Mali moj Jane!

Gotovo je mesec dana kako od tebe nemam vesti... Bez tebe kuća je strašno prazna... Po tvom poslednjem pismu vidim da si još na istoj tački. Osećam kako taj razgovor, koji je trebalo da obaviš i kome si pridavao toliko važnosti ostavljajući me, sam odlažeš iz dana u dan, ali zašto onda uporno ostaješ tu, kod Marodua? Zar ne bi bilo bolje da konačno napustiš svoje traganje? U svakom slučaju, jadni moj mali, razočaraćeš se, jer rekla sama ti već, ta osoba je obaveštena samo o izvesnim...

Da bi dalje čitala, trebalo je da okrene list, a Ingvild, potresena, nije smela to da učini...

Ne znam šta me je nagnalo da se sutradan posle klizanja, vratim u Janovu sobu? Jesam li se nadala da će se, kao juče što se desilo Ingvild, pred mojim očima naći nastavak pisma? Još sinoć sam mislila da sam nesposobna za takvu nametavivu radoznalost. Kakvo li se to osećanje uzburkalo u meni? Tako silno da je povredilo neprikosnoveni poštenje mojih šesnaest godina i od jednostavnog deteta, kakva sam još uvek bila, stvorilo mladu nepoznatu složenu devojkicu? Da li je to zaista Fani le Moroa pogledom pretraživala sobu s grozničavom radoznalošću, dršćući pri najmanjem šumu? Ipak nisam smela da otvaram fioke, prelistavam knjige. Bilo me je sramota i pomišljala sam da se vratim, ali nikako nisam mogla da se odlučim.

Jan je, kako su mi rekli, otišao svojim kamionom da odveze brašno u Karn. Ali nešto od njegovog prisustva još je lebdelo u sobi i uzbuđivalo me. Faraonova slika na zidu me je hipnotisala. Njegov osmeh se zadržavao na meni, ozbiljan, inkvizitorski... Zašto još ostaješ? Pismo se nigde nije videlo.

Zbunjena, htela sam da pobeegnem, kad najednom huka motora ispuni dvorište mlina. Pritrčah prozoru. Kamion se zaustavio dole, tačno prema zgradama. Postojala su samo jedna vrata i jedno stepenište za tavan. U svakom slučaju, silazeći morala bih da se sretnem s Janom. U jednom trenutku pomislila sam da mu pođem u susret: „Gle, Jane, stigao si... Baš sam te tražila!“ Ali pretvaranje mi je

bilo odvratno. Više sam volela da ga sačekam i da me on pošteno zatekne u svojoj sobi, makar kasnije morala da izmislim neko izvinjenje.

Dršćući pomalo — zar se nisam prvi put uvukla kod njega, sama i ne javljajući mu — vrebala sam ga kroz prozor. Videla sam kako je gurnuo vrata i čula mu korak na stepeništu, korak spor i težak, kao da se umorio od svog radnog dana. Onda Jan uđe i zastade na pragu.

— Fani!... Šta radiš ovde?

— Htela sam da vidim tvoju sobu — objašnjavala sam užurbano. (Ali sam čula kako mi glas lažno zvuči). — Božić se približava a mi nismo znali šta da ti poklonimo... Mislila sam da će mi možda nešto pasti na pamet kad dođem ovamo.

Za trenutak kao da je bio dirnut. Ali, pitala sam se da li je poverovao mojoj laži. Na licu mi se svakao mogla pročitati zbunjenost. Stajala sam tu nasred sobe na znajući ni sama šta da radim... Jan kao da više nije hajao za mene. Skinuo je svoj debeli džemper sa posuvraćenom kragom i bacio ga na krevet, prstima je prošao krz kosu; skinuo je džipele i obukao espadrile, sve to je svako veče morao raditi kad se sa posla vrati kući. Najzad je klekao da naloži malu petrolejsku peć.

— Izvini za moje centralno grejanje — reče on. — Ono je umanjenog tipa.

Nagnuo se nad fitiljem i uzeo makaze da ga podseče.

Namerno ili slučajno, kao da je zaboravio na moje prisustvo i ja sam se osećala sve nelagodnije. Bilo bi bolje da odem. Uostalom, noć je gotovo sasvim pala. Zgrabila sam evoje rukavice ostavljene na jednoj stolici i pošla vratima. Tada se Jan okrete;

— Zašto tako žuriš?... Da ti skuvam šolju kafe?

Bilo je to tako neočekivano da nisam znala šta da odgovorim.

Klečeći još pored peći, pogleda me s onim svoji.m podrugljivim smeškom i reče:

— Tako ti bar ceo ovaj put neće biti uzalud!

Da li je nešto posumnjao? Trudila sam se da odgovorim što je moguće prirodnijim glasom:

— Na biciklu sam. Vraćam se iz gimnazije. To baš nije mnogo zaobilazno.

Primakao je stolicu bliže peći.

— Sedi. Jesi li odavno došla? Sigurno si se smrzla?...

Sela sam, rukavice su mi bile u desnoj ruci, a levi lakat naslonjen na sto. On je poslovaio, izgledao je kao dete koje se igra. To je bio trenutak čudesne cpeće. Cpeće jednostavne i ozbiljne dece koja se igraju odraslih.

— Sad ćeš videti — govorio je Jan. — Ti zaslužuješ da se izvadi lepi servis!

— Lepi servis?

— Jednu šolju kojom se nikad ne služim jer se strašno bojim da je ne razbijem. Ja ću piti iz svog lončeta.

Iz ormana, iza gomile rdavo složenih košulja, izvadio je tananu šolju i tanjirić od nebesko plavog porculana, ukrašene zlatnim rubom i carskim orlom. Izvanredan providan porculan je Jan za trenutak držao pod lampom, jer je uživao u njegovom svetlucanju.

— Stajala je u salonu u vitrini — objasni on. — Celog svog detinjstva trebalo je samo da je pogledam pa da počnem sanjariti o divnim stvarima. Mada joj ništa nisam rekao, majka je to morala primetiti, jer je, kad sam pošao od kuće, stavila tu šolju u moj prtljag.

Pored lončeta od aluminijuma spustio je na sto i kartonsku kutiju šećera „Sej“.

— Šta ćeš pomisliti o mojoj šećernici, ti, velika domaćice.

— Ćuti, Jane... Tako je smešno kada te neko služi... To me pomalo podseća na posete kad odlazim seoskoj deci koju učim veronauči. „Sedite, gospođice Fani. Hoćete li šolju kafe?...“ Znaš, to je neka vrsta cigure koja celog dana vrijućka pri kraju štednjaka. I dok me služe, ja nikad ne znam šta da kažem...

— A ovde, znaš li šta ovde da kažeš? Nisam odmah odgovorila. Mislila sam na naš susret u kamionu. I ove večeri je bilo nekako slično, ali je sve bilo lakše nego onog dana. Nisam se više plašila Jana mada sam zbog prijateljskog pogleda kojim me je obujmio oborila oči. Ali, čudnovato, u toj neobičnoj sobi, sama s njim, osećala sam se u sigurnosti.

— U pravu si. Ni ovde ne znam šta da kažem — odgovorih smejući se. — Ali to i nije važno. Lepo mi je, to je sve.

On ne odgovori. Seo je pored stola, prekrštenih nogu, jedna mu je ruka visila iza naslona stolice, a drugom je mešao kafu.

— He meae, felix quondam pecus... — počeo on iznenada sa lukavim osmehom.

— Ite capellae... — produžih uzvraćajući mu osmeh, ali mi je srce zakucalo zbog toga što se i on setio naše šetnje kamionom.

— Lepa je to uspomena. je li, Fani?

I dalje me je posmatrao, tim pogledom kojim bi ponekad prostrelio, prodorno, ispitivački, i zbog koga sam, uprkos želji da se oduprem, morala uvek da oborim oči.

— Da, — prošaptah — lepa uspomena! On ustade i otvori fioku stola.

— Cigaretu? Mlade devojke u poseti mogu sebi to da dozvole.

Ali, kad je hteo da uzme kutiju, oborio je gomilu pisama koja su se rasula po podu. Sagla sam se da mu pomognem da ih pokupi. Kakvo lukavstvo sudbine! — pomislih. — Gurnuće mi to slavno pismo u ruke, a ja neću moći čak ni pogled da bacim na njega.

— Gospode! Koliko ti pisama dobijaš! — uzviknuh.

Bilo mu je neugodno.

— Da... To je od moje majke.

— Bogami, mazi te majka! Vidi se da si joj jedinče.

Pogledao me je malo odsutnog izraza, kao da je na neprijatnom saslušanju. A ja, ne razmišljajući, još primetih:

— Mora da je tvojoj majci teško što si tako daleko od nje!... Zar u okolini Bovea nema mlinova?

— Ima, razume se!...

Upustio se u vrlo revno opravdavanje: svi mlinovi u Boveu imali su svoje vozače kad se on setio da počne šegrtovanje. A zatim, kod Maroduovih je tehnička oprema bila bolja, savremenija.

Na njegovu sreću, jer se, izgleda, sve više zbunjivao, neko kucnu na vrata.

— Slobodno! — reče Jan, okrenuvši se naglo.

To je bila gospođa Vilekur, nadzornikova žena.

— Oh! Oprostite, — izvini se ona — nisam znala da ste u društvu, gospodine Jane!... Htela sam samo da vas upitam hoćete li biti na večeri.

— Da, gospođu Vilekur, računajte na mene. Pošto nas je odmerila, ona zatvori vrata.

Jan se nasmeja:

— Vidiš, Fani, kada bi ona iole bila ogovaruša, sva okolina bi sutra pričala kako Jan Oflanž ima malu prijateljicu!...

— I to sve zbog božićnog poklona i šolje kafe! Zar niko ne dolazi ovamo da te poseti?

— A šta misliš, ko bi mogao da dođe?

U glasu mu se osećalo žaljenje, kao neka čežnjiva seta.

— Zašto za Božić ne odeš kući? — osmelih se da ga upitam.

Lice mu se još više smrači. Oklevao je, tražio reči:

— To nije moguće. Potreban sam gospodinu Maroduu... Posao... Razumeš!

On nervozno zgnječi pikavac u pepeljari.

— Možda ćete me ipak primiti u „Sunčanom časovniku“?

— Kakvo pitanje! — rekoh. — Kao da ne znaš koliko ćeš nam radosti pričiniti svojim dolaskom?

Sada smo oboje ustali, ja sam se spremala da pođem.

— Pa dobro — reče on. — Za uzvrat, možda ćeš me sutra zateći u svojoj sobi kako tražim ideju šta da poklonim tebi.

Stigla sam do vrata. Još deset koraka i — stepenište mlina, dvorište, put. Okretaću pedale kroz noć i zimu, skrivajući u srcu, kao blistavu pticu, radosno sećanje na naš susret. Pa zar me Jan nije gledao toplije i prijateljskije no obično? Osetih njegovu ruku na svom ramenu.

— Hajde, devojčice! — reče on gurajući me blago iz sobe.

Na mračnom stepeništu je pipao tražeći prekidač. Zašto sam se osetila uvređenom zbog onog „devojčice“, a ta reč je, tek sada to shvatam, sadržala toliko prikrivene nežnosti!

— Ti nikad nisi zvao Ingvild „devojčice“ — najednom mu zamerih.

Tako! svetlost se upali. Na dva metra od mene, Jan se okrenu, ali mu se pogled izmenio. Senka iznenađenja razli mu se po licu. I gotovo sudijskim tonom, tonom odrasle osobe, on reče:

— Zašto devojke tako lako bivaju ljubomorne jedna na drugu?... Razume se, obe ste devojčice, i Ingvild i ti.

Gotovo suznih očiju sjurila sam se niza stepeništa da bih se sakrila od Jana. Ne samo što j.e u meni otkrio tu crtu ljubomore prema Ingvild, koju sam tako dobro poznavala i protiv koje sam se tako žestoko borila, već me je podsetio da sam još uvek devojčica, devojčica od petnaest i po godina, koju je jedan odrastao mladić kome je preko devetnaest godina udostojio svojim prijateljstvom. Možda sad misli da nisam toga dostojna... Strčala sam niza stepenište, zalupila vrata, skočila na bicikl i zagnjurila se u noć, ljuta na Jana, a još više na samu sebe.

GLAVA III

„Dva bolna lica presijavahu se pod sitnom kišom...“

Za mene je Traganje zaista počelo tek o Božiću. To čudno nespokojstvo, koje me od tada nikako nije napuštalo, sećam se dobro obuzelo me je tačno 23. decembra.

Da li su oni, tri moja prijatelja, naslutili moju tajnu iz tog nestvarnog doba? Bog zna da sam je ljubomorno čuvala u dnu svojih snova, u dnu svojih noći... Mislim da Ingvild ništa nije znala. A on, Jan? Da nisam sanjala one poglede koji su me docnije, osećala sam, ponekad pritiskali? Samo je moj brat Gijom morao od prvog trenutka sve znati. I Kapetan možda...

Da bi dočarala taj obični zimski dan koji će mi doneti usplamtelost i nespokojstvo, moram najpre da govorim o „njoj“, o tome kako smo je sreli, nju, malu varošanku, dostojanstvenu, urednu i toliko neobičnu u srcu šuše u kojoj smo tražili božićnu jelku. Ona, čiji će sputani pokreti, i gotovo preplašeni glas, Jana, stidljivog ali punog poverenja, kakav je bio tog dana, ponovo baciti u mučaljivost.

Sitne pojednosti iz te šetnje bude se u mom sećanju: gavrini su bez straha preletali šumski put na nekoliko metara od nas; lelujav i dalek dim lebdeo je nad čuvarevom kućom. Još čujem škripu dve jelke što su se, položene na kolica, vukle po putu pucketavom od mraza; škripu loše podmazanih točkova koji su se truckali po neravnom putu. Gijom je pevao svojim izvanrednim glasom, sa gotovo crkvenim prelivima. Čak ni Jan nije smeo da ga prati. Ingvild je obavila oko vrata dugačak crveni šal, čiji se jedan kraj lepršao za njom kao zastava raspusta...

Išli smo glavnom stazom. Šuma nas je obujmila odasvud, otvarajući se jedino gore, pod nebom, svetlim i hladnim. Čitava vojska tihog i blagonaklonog drveća delila nas je od sveta. Bili smo četiri velika deteta uoči Božića, i to pretprazničko veče treperilo je u nama kao iščekivanje sreće.

U povratku smo se zaustavili pored puta. Bila je tu velika oborena bukva koju su drvoseče ostavile. Dva mladića sedošu na deblo; Ingvild i ja siđosmo u jarak da raspakujemo užinu. Gijom i Jan su se smejali što sam ogromnu količinu sendviča zavila u izlizani salvet na kome je bilo više rupa no platna: „Žena što vino pije i latinski zbori, u kući slabo dvori“ — primeti Gijom poučno.

Jan se smešio osmehom svojih srećnih dana.

— Pa, domaćice, šta nam spremaš za Badnje veče³? Kozje pečenje s latinskim sosom?

³ Kod Francuza se Božić dočekuje kao kod nas Nova godina. — Prim. prev.

Njegov saučesnički pogled me ispuni radošću; doista naš put u zemlju Virgilijevog pastira, u kamionu obasjanom suncem na zalasku, bio je samo naša zajednička prošlost. Gotovo sam zaboravila na primedbu koju mi je dobacio pre Ćeitn dan kad sam izlazila iz njegove sobe i koja me toliko zbolela: „Zašto su devojke uvek ljubomorne?“

Kad smo ustali da pođemo, Jan uhvati kolica. Ja sam se zadržala da bih spremila ostatke naše užine i skratila kaiše ranca koje je Gijom malopre produžio prema svome rastu. Pređice od gvožđa su bile malo zarđale, teško su se otkopčavale i, kada sam ja bila gotova, Gijom i Ingvild su već daleko izmakli. Međutim, vukući kolica Jan je išao polako, kao da mene čeka. Uхватih se za rudu kolica pored njega. Ali njemu kao da se nije žurilo. Najednom sam osetila da se neobično uzbudio, kao da hoće da govori, ali se ne usuđuje. I tek kada je ono dvoje nestalo na okuci šumskog puta, on reče:

— Fani?

— Da...

— Hoćeš li nešto da mi obećaš?

— To zavisi...

— Pa dobro, ako jednog dana... odem... Ako odem sa Ingvild. Ne treba nikad, razumeš *nikad*, da poveruješ...

Digla sam glavu i pogledala ga zabrinuto.

— Da poverujem, šta? — zahtevala sam gotovo grubo.

— Da ja odlazim s njom zato što mi to pričinjava zadovoljstvo.

Još je bio zagledan u daljinu, kao da ja ne postojim. Nisam znala šta da mislim. Nisam mogla da zamislim Jana kako otima mladu devojku, baca je na konja iza sebe da bi joj ponudio srce pri romantičnoj mesečini. Ali onda, zašto će on jednog dana morati da ode sa Ingvild. I neće odneti samo nju, već i sve ono što nam je dao: taj doživljaj, ustreptalost, vatrenu žeđ za životom, i to nežno prijateljstvo, i... sebe samog, njega koga smo voleli — ostavljajući nas praznih ruku, lišene čak i onoga što smo imali pre njegovog dolaska...

Međutim, on nije odustajao:

— Reci, Fani, obećaj mi da to nikad nećeš poverovati?

— Obećavam. Neću nikad poverovati — prošaptah zbunjena. — Ali...

— To je glavno. Sve ostalo što će se desiti ne zavisi više od mene!

Nije hteo ništa više da kaže. Osetih samo kako me gleda i podigoh glavu. Pogled mu je bio ozbiljan, i nisam ga mogla podneti bez drhtaja. Zatim on skrenu pogled, uzdahnu i nasmeši se onim svojim detinjskim osmehom.

— Ne brini, Fani! — reče i potapša me prijateljski po ramenu.

Ali ja nisam znala šta da mislim, već me je obuzela neka čudna strepnja.

Trenutak kasnije pojavi se žena u crnini.

Iskrsla je na nekih dvadesetak metara ispred nas, tamo gde put skreće udesno. Jan se trže, a kolica se uspraviše pod njegovim prstima. Videla sam kako mu pogled preleće s jednog kraja puta na drugi, sa izrazom dečaka uhvaćenog u grešci. Ali, žena nas je primetila i kao da je snaga njenog pogleda uprtog u Jana sprečavala mladića da pobjegne.

Zaprepašćena, posmatrala sam malu varošanku u crnini, čije je prisustvo odudaralo od ovog šumskog okvira. Njen neupadljiv šešir skrivao je prosedu kosu skupljenu na potiljku u običnu punđu. Imala je kožnu torbicu i rukavice. Njene gradske cipele krivile su se po izbrazdanom seoskom putu. Za trenutak je spustila pogled na mene, a ja sam okrenula glavu, jer je imala tužne oči i kratko umorno lice. Obuze m;e nelagodnost, rekla bih čak neka nerazumljiva griža savesti, pa kako sam onda mogla da u tim očima, koje su preklinjale, i koje su jedva smele da

se na meni zadrže, pročitam poruku žene koja mene, srećnu devojk, pokorno moli da joj vratim njeno izgubljeno dete?

Ona je čekala, nepomična, na nekoliko metara od nas.

— Ostani tu! — zapovedi mi Jan ostavljajući kolica. — Da se nisi makla!

On se uputi njoj, a žena pohrli k njemu, kao da je htela da ga starim prisnim pokretom uzme u naručje, da ga privije uza se, ali se odmah trže i pognu svoje umorno lice. Čekala je da joj on pride i, uplašena, brzo je šaputala, ali sam ja ipak sve čula.

— Ovako ne može potrajati, mali moj. Moram da razgovaram s tobom!

Trgoh se. Pismo koje je Ingvild pročitala u sobi mlina počinjalo je isto tako: „Mali moj“... Da li ga je ova žena napisala?

— Znam dobro da ovo više ne može potrajati — odgovori Jan. U pravu si. Treba da razgovaramo. Ali ne ovde, ne odmah...

Izgledao je užasno nesrećan.

— Sutra ako hoćeš... — nastavi on. — Da, sutra u nedelju, u pet časova, u mojoj sobi.

— Dobro — odgovori ona pokornim glasom. — Sutra u...

— Ostavi me sada, preklinjem te, ostavi me! — preseče on naglo glasom u kome se, bar danas mi godi da tako mislim, osećalo pomalo srdžbe na uljeza koji je svojim dolaskom prekinuo našu dragocenu usamljenost.

Još trenutak sam ih gledala tako, licem u lice, toliko različite, gotovo bolno različite. Šta je moglo biti zajedničko između te sitne skromne žene i tog zanosnog i blistavog momka koga sam poznavala? Bacio je na nju još jedan pogled nežnog sažaljenja, kao da ju je molio za oprostaj zbog svoje grubosti, zatim se u jednom skoku vrati meni.

— Hajdemo! — zapovedi.

Prihvati kolica i odvuče me brzim korakom, dok se ona uputi u suprotnom pravcu, kao da se ne usuđuje da nas prati. Nisam smela da se okrenem. Sada mi se čini da sam se bojala Jana. Osećala sam se krivom kao da zna da sam sve čula, kao da me optužuje da sam na ženinoj strani, kao da... Bio je tu pored mene, isto kao maločas, kad mi se obraćao s toliko poverenja, ali to više nije bio isti mladić — a ni ja nisam bila ista devojk. Nije više obraćao pažnju na mene, morala sam gotovo trčati da bih ga stigla. Lice mu je opet imalo turobni izraz teških dana. Bila sam zadihana, crvena, i jedva sam zadržavala suze kad sustigosmo Gijoma i Ingvild. Ne znam šta su pomislili o nama videvši nas takve, ali Gijom gotovo odmah mirno upita:

— Jeste li sreli jednu ženu u crnini, koja je tražila tebe, Jane? Pitala nas je nisi li slučajno s nama...

A kad smo stigli u „Sunčani časovnik“ i kada je Jan otišao, ispričala sam svome bratu o tom tajanstvenom susretu. Osećanje prijateljstva i poštovanja prema

meni sprečilo je Gijoma da me upita išta o sporazumu koji je, sa uznemirenošću, pročitao na našim licima. A ja mu ne rekoah ništa, jer još nije došlo vreme da on sazna moju tajnu.

*

Usledila je i moja druga nelojalnost prema Janu. Ali kako da me zbog nje grize savest? Sad sam bila uverena da mogu pomoći Janu jedino ako otkrijem njegovu tajnu. Zato sam te nedelje u pet časova po podne bila skrivena na tavanu mlina. Nisam tražila od Gijoma da pođe sa mnom. Možda sam i nesvesno predosetila da će njegova neumoljiva čestitost to odbiti. Ali mislim da je, videći kako odlazim, pogodio kamo idem...

Šćućurena u pomrčini tavana, sa uhom na vratima Janove sobe, ipak nisam mogla sve da čujem, jer je vetar hujao oko mene i grede su škripale. Međutim, Jan je govorio glasno, gotovo grubo. Žena je odgovarala uzdržanijim glasom. Razgovor je bio isprekidan ćutanjima. Jan je svakako koračao gore-dole po sobi.

— Ti me nećeš sprečiti da ostanem ovde koliko ja to želim! — vikao je on.

— Ali, kad već nemaš hrabrosti da razgovaraš s njim, odgovori drugi glas — zašto da ostaneš? Tvoj boravak u blizini Fovamberg-a nema više nikakvog smisla.

Uzdrhtah: Fovamberg je pomalo bio i „Sunčani časovnik“. Zar smo i mi umešani u Janovu tajnu? Ali glas našeg prijatelja se ponovo diže, snažan, opor:

— Ne smem da govorim s njim, to je istina! Ali neću ostaviti ovaj kraj dokle god je Ingvild tu. I ti dobro znaš zašto!

Znači, on ostaje zbog Ingvild! Žitelje „Sunčanog časovnika“, nas, svoje prijatelje, ostavio bi možda hladna srca. S gorčinom sam progutala svoje otkriće, čela oslonjena na zid, kroz koji je do mene dopirao taj suhi glas, lišen svakog uzbuđenja, i od tog trenutka bila sam potpuno ravnodušna prema opasnosti da ću biti zatečena kako prisluškujem ako se vrata odjednom otvore.

Vetar se uvlačio između greda i crepova. Nikad još u olujno veče nisam bila na tako velikom tavanu. Znači, to je Janovo carstvo, Janove noći, ispunjene naletima vetra, šumovima i mesečevim čarolijama, kojih je tavan bio prepun... Da li je on o tome sanjao? Ili, naprotiv: možda je bio onakav kakvim sam ga još jutros zamišljala, možda je želeo da pobegne nama, svojim pravim prijateljima, u našu čvrstu kuću, sa već ustaljenim mestima za velikim stolom i jednostavnim prijateljstvom? Nedokučivi Jane, nikad te zaista nismo upoznali! Ili možda jesmo — ali ti to ne znaš, — u onim trenucima kad ti je duša, prelazeći u prste, letela po klaviru... Ćutljivi prijatelju, divljačni prijatelju, ti koji pobegneš čim se usudimo da ti malo duže gledamo u oči... Ah! Nisam htela da verujem u ono nemoguće: da

si se ti pretvarao, i da te je samo Ingvildino prisustvo zadržavalo među nama. Ne, Jane, ti zaista moraš biti onakav kakvog te mi volimo...

Ali te večeri on se nije pretvarao. Nije znao da sam tu iza vrata njegove sobe. Žena je morala plakati jer sam čula Janov glas, sad blaži, kako šapće: „Mama, preklinjem te... Mama!“

Najednom sam se okrenula, silno uzbuđena,. dok mi je srce kucalo kao da će iskočiti, osetila sam iza sebe nečije prisustvo: Gijom.

— Fani! — šaputao je glasom punim prijateljskog prekora. — Nije lepo to što činiš!

Hteo je da me odvuče, ali ja ga uhvatih za ruku i tako je bio primoran da i on sluša, jer je ž&na sad govorila grozničavim, gotovo izbezumljenim glasom:

— Mali moj, mali moj!... Dvoumila sam se da li da ti kažem... Ali ipak, moraš to jednom saznati... Završeno je moje traganje za tvojim roditeljima. Tačno je ono čega sam se najviše plašila. Oni su mrtvi, i jedno i drugo... Oboje,,mrtvi... Nemački avioni su ih smrtno ranili, da, 1940, baš pre nego što sam te ja prihvatila... Jane, mali moj, ti više nemaš roditelje!

Ućuta i, pošto je sačekala da prođe nekoliko sekundi, malo smirena dodade:

— Razumeš li sada zašto više nema razloga da ostaneš u ovom kraju...

Zavlada tišina; oboje su ćutali. Zatim iznenada Jan zaplaka. Plakao je kao dete koje je dugo zadržavalo jecaje. Glas njegovog očajanja mešao se sa zvukom vetra. Plakao je prirodno, bez gordosti, usamljeno dete, koje nismo mogli da tešimo u njegovoj nevolji.

Gijom me uhvati za ruku, odvuče na drugi kraj tavana i primora me da sednem na nekakav stari sanduk od brašna Ne bih mogla duže da zadržim suze. Ali ni za šta na svetu nije se smelo naslutiti naše prisustvo. Kroz prozorčić na krovu posmatrali smo kako teški oblaci jedre nebom obasjani mesečinom. Pratila sam ih odlazeći s njima u potragu za Janom, izgubljenim u dubini šume, Janom, koga bura šiba i koga čujem kako ječi, na nekoliko koraka od mene, a ne mogu ni da mu pridem ni da ga utešim, kao da nas odvaja nepremostiva pustinja.

Gijom mi uhvati ruke i stisnu ih u svojoj velikoj toploj šaci tako da me je gotovo zbolelo. Dragi nepokolebljivi Gijom, koji se nikad nije varao! Ćutao je, iako je bez ikakve bojazni mogao tiho govoriti. Ali i u sreći i u nesreći nikad nisu bile potrebne reči...

Dugo smo tako iza vrata slušali Janove jecaje i bili smo istovremeno i tako daleko i tako blizu njega, nemoćni, ojađeni.

— Fan, treba da pođemo — šapnu naposljetku Gijom.

Ustala sam. Napolju, na putu, hladan vetar mi je milovao zažarene obraze. Setila sam se da je počela božićna noć. Trebalo je pripremiti Badnje veče u „Sunčanom časovniku“, darove. Janu smo namenili knjigu o civilizaciji antičkih naroda, a za Ingvild zbirku Grigovih melodija i pleten šal... Počela sam tiho da

plačem. Gijom mi spusti ruku na rame i tu je zadrža. Tako smo se, koračajući polako, vratili kući.

*

— Stegni dobro, dedice! Neće mi bod biti onako tanan kao što je bio na čipkanim podsuknjama tvoje babe, ali je ipak važno da mi ceo nadev ne pobjegne u rernu.

Upravo sam svilenim koncem zašivala nadevenu ćurku, Kapetan mi je pomagao. Nagnut nad ćurkom, držao je još nesastavljen otvor iz koga je nekoliko mirisnih kestenova pokušalo da pobjegne.

Kako sam imala snage da se šalim? Gijom i ja smo odlučili da te večeri ništa ne govorimo. Trebalo je Ingvild, kojoj je to bio prvi Božić u Francuskoj, i Kapetana, koga smo voleli, poštediti nespokojstva što je nas pritislo. Trebalo je sačuvati blagost i mir ove noći.

Ingvild se vrati iz vrta sa bakarnim kotlom punim zemlje i zabode u njega božićnu jelku.

— Pa nije baš tako rđavo! — reče ona, bacivši na dedu vragolast pogled. — Fanini bodovi liče na Kapetanove kad sam ušiva postavu na svom kaputu.

— Sem što u postavi moga kaputa nema ćurerećeg nadeva, nadam se bar! — primeti on ozbiljno.

Ali Gijom i ja nismo čak dospeli ni da se na silu nasmejemo.

— Čujte! — reče Ingvild.

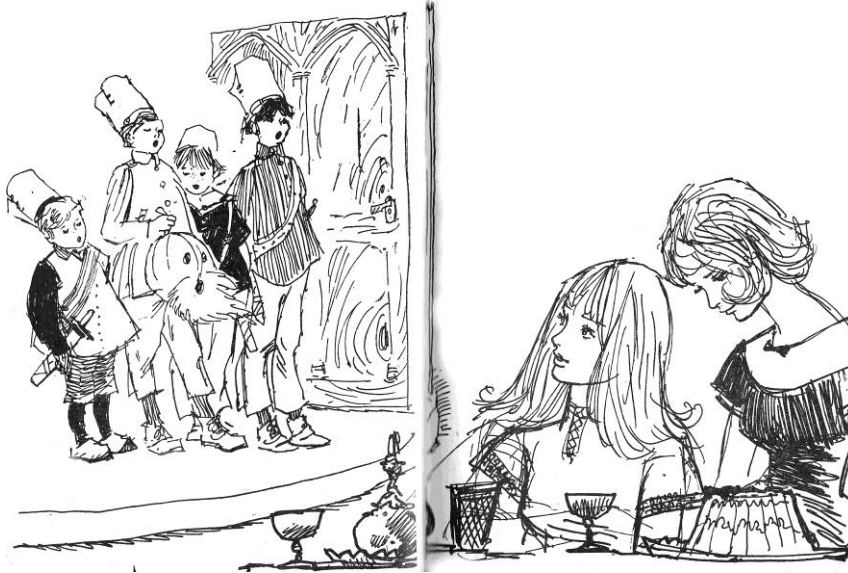
Napolju, žagor dečjih glasova koji su pevali u horu postepeno je rastao približujući se stazom pod brestovima... Zatim neko kucnu nekoliko puta na kuhinjska vrata.

— To su vertepaši — reče Kapetan otvarajući vrata. — Oni uvek dolaze uoči Božića, sad ćete videti, Ingvild...

U noći, na pragu je stajalo četiripet seljačića. Svaki od njih je u ruci klatio po jedan neobičan fenjer, koji ga je obasjavao nekom tajanstvenom svetlošću; u unutrašnjosti šuplje bundeve, sa otvorima za oči i usta, goreo je fitilj natopljen zejtinom. Oko usta, crvenih od plamena, visila je duga brada od pamuka. Na najmanji pokret dece, plamen je poigravao kroz velike okrugle oči, čineći ih nekako i živim i avetinjskim u isti mah. Dečaci zatvoriše vrata za sobom i unjkavim glasovima, na ovdašnjem narečju, zapevaše:

*O, vertepu kroz rupe svoje
Vidim vas dobro, oboje!*

*Jedete torte i kolače,
A meni ne date ni parče!
O, vertepi, eertepi, svi maleni, maleni
operite zdelice, olížite tanjire
Ako su vam devojke lepe, udaćete ih,
Ako nisu lepe, ostavićemo ih na miru.*

To je bila monotona tugovanka koju je stara i skromna bulonjska tradicija svake godine dovodila pred vrata srećnih domova. Njeno se poreklo možda mešalo s legendom o prosjaku čije je mesto uvek bilo spremno na gozbi Badnje večeri? Sa rukama iznad vatre, Kapetan se smeškao dečacima. Ingvild je slušala ne razumevajući dobro naivnu tugovanku, dok sam ja već sekla pet parčadi torte pripremljene za doček.

Ali najednom vrata lupnuše, dah noćnog vetra prodre u kuhinju i produva nas u ledenom naletu. Deca uzdrhtaše i učutaše.

Na pragu je stajao Jan...

Bio je zadihan kao da je trčao. Na licu mu je lebdeo bolan izraz. Gijom me gurnu laktom.

— Ubrzaj predstavu, Fan — prošapta on. — Otpusti decu.

Daduh svakom po komad torte i, po običaju, nešto sitnine. Dečaci odoše, kloparajući klompama, mrmljajući pozdrav, usta punih kolača sa šljivama.

Još ukočen na pragu, Jan ih propusti, ali uprkos rđavom vremenu, ne zatvori vrata iza sebe. Bio je isti kao i one večeri kad je prvi put sreo Ingvild, na kiši, bez kaputa, u svom debelom plavom džemperu sa posuvraćenom kragnom i sa slepljenom kosom na čelu. Šegov grozničav pogled privukla je jelka okićena blistavim kuglama, prepuna poklona. Dugo ju je posmatrao, dok smo mi u tišini

čekali, kao da smo se stideli praznične atmosfere koja je treperila oko nas. U kaminu je gorela i radosno pucketala vatra, a čulo se i cvrčanje ćurke, koja se tištalala u pećnici. Jan pogleda na svečano postavljen sto, na grane zelenike koje su ukrašavale stolnjak, na dva sreberna svećnaka, postavljena na krajevima stola, koje smo palili samo u svečane dane. Krišom baci pogled, pozna svoj tanjir postavljen između naših i pogleda me:

— Možeš, ga skloniti, Fani! Ja neću ostati ove noći.

Njegove oči su dugo počivale na meni. Jesu li se one obraćale domaćici? Ili je to bila tajna poruka, poziv velikog nesrećnog momka, čiji su roditelji večeras po drugi put umrli.

Nisam znala šta da radim. I ja i Gijom smo neprekidno mislili na Jana, ali njegov neočekivani i plahovit istup nas je zbilja iznenadio. Možda je trebalo da mu pridem, da budem uporna, i prisilim ga da ostane među nama? Ali Jan nije slutio da mi znamo zašto je tako ojađen. Ako je te strašne večeri više voleo da se vrati svojoj samoći?...

Klimnuo je glavom Kapetanu.

— Oprostite — promrmlja.

Zatim se stiša obuhvati nas sve sanjalačkim pogledom:

— Laku noć — reče i iziđe.

Uprkos vetru i buri, žalosti i tuzi, ipak se setio da je božićna noć.

Ingvild se prva pribrala. Ona nije znala za nesreću koja se sručila na Jana, ali je morala nešto predosećati. Jednim skokom se nađe kraj vrata, koja su se posle njegovog bekstva zalupila. Otvori ih i vetar joj udari u lice. Za trenutak njena duga kosa i suknja zalepršale se u noći, zatim je nestala trčeći.

— Jane! — vikala je. — Jane, čekaj me! Nije više čula ni lupu njegovih potkovanih cipela po putu. Da li se zaustavio malo dalje? Dozivala je sve zadihanim glasom, trčeći neprekidno, i kada je pri izlazu iz sela Jan iskočio iz jedne kuće i zgrabio je za ruku, ona umalo ne pade od iznenađenja. On je gotovo protrese:

— Šta hoćeš od mene?

— Jane... — prošapta stidljivo. — Šta mogu da učinim za tebe?

Kako on nije odgovarao, ona dodade još tiše:

— Obećala sam da ću ti pomoći. Znaš, one večeri u „Sunčanom časovniku“ kad si me dočekao tako čudno: svirao si na klaviru i...

Izgledao je dirnut, pustio ju je i pogledao s tužnim osmehom:

— Hvala, Inge... Ali, večeras ne možeš da mi pomogneš. — Uzdahnuo je: — Mislim da je prekasno. Mislim da više nikad nećeš imati potrebe da mi pomažeš...

Bili su nipomični, licem u lice, pomalo zadihani i vrlo blizu jedno drugom. Njihova bolna lica presijavahu se pod sitnom kišom.

U tom trenutku seoska zvona počеше da zvone za ponoćnu misu.

— Vрати се брзо кући — рече Јан гурajući је полaко за рамена. — Остали те чекају. Иди.

Отишла је. Пратио ју је очима, са рукама у джеповима, непomiчан. Ingvild, која се покаткад окретала, питала се узнемireно хоће ли он ту остати целе ноћи, јадан, усамљен и смрзнут, најусамљенији међу људима.

*

На ponoćnoj misi nisu bili ni Ingvild ni Jan. Ingvild је одлучно odbila да пође с нама. Вратила се у „Sunčani časovnik“ upravo kad smo mi hteli да krenemo i sela је у Kapetanovu fotelju, ćutljiva i sumorna, kao žena mornara која се spremala да probde svu noć.

Ingvild је била protestantske vere. Nikad nije prisustvovala ponoćnoj misi u Francuskoj i zato се već nekoliko dana tome radovala. Morala је imati vrlo ozbiljan razlog да те večeri oстане у „Sunčanom časovniku“. Nije li htela да oстане за време mise да би osamljena vrebala potajne korake koji би iznenada prešli dvorište, mladićku ruku која би kucnula на prozorski kapak kuhinje? Ah! Kako bih rado i ја htela i čekala s njom!

Ali, evo me ovde, u crkvi svog sela, klečim između Gijoma i dede kao i prethodnih Božića, kao да за мене не postoji drugo biće osim ova dva druga iz moga detinjstva, kao да се moj svet dramatično proširio dolaskom Norvežanke i Janovim ulaskom у наш život.

Kad smo се vratili, Ingvild је još sedela kraj vatre, ćutke, izgubljena izraza, kao да је ojađena što је uzalud čekala i što је propustila divnu ponoćnu službu.

— Nikog nije bilo за време našeg odsustva? — osmeli се Gijom.

— Pa ko može doći tako kasno? — odgovori Ingvild sležući ramenima.

Ја požurih да naspem čokoladu у šolje kako bih skrenula razgovor. Ali то nije moglo sprečiti да се misao на Јана ponovo vrati међу нас, kada је svečana večera završena i са jelke skinuti pokloni. Nekoliko paketića ostalo је okačeno о grane; nastojali smo да ih gledamo, kako bismo ublažili osećanje poraza koje је те ноћи zbog Janovog odsustva lebdelo међу нама.

Kao i svake večeri pre no što odemo у svoje sobe, videli smo како Kapetan pristupa svakodnevnom ritualu. Pepelom је posuo još crveno uglevlje, zatvorio butangas, proverio да ли су му naočare у džepu i stavio knjigu под mišku. Pre nego što ugasi svetlost i napusti kuhinju, он ми priđe:

— Nemoj mnogo да се brineš, Fani! — šapnu i spusti mi ruku на rame са nežnošću која ме је iznenadila. — „On“ će svakako doći sutra... Ili... — pa eto! Poslaću mu jednu ekspediciju у pomoć.

Pogledala sam dedu sa strepnjom. Šegovo lice je bilo ozbil.no. Nikad još nije iskazao sumnju da u Janovoj prošlosti postoje neke senke. Gijom i ja nismo smatrali neophodnim da mu govorimo o svojim slutnjama i otkrićima. Da li je već znao neke događaje ili tajne koje je dotad zadržavao samo za sebe?

Nisam smela da ga upitam.

GLAVA IV

„To glas moga detinjstva sanjari, ja sam ga slušala zamišljena i srećna...”

Naše dvokolice su se živahno kotrljale kroz polja. Posle dugog zimskog boravka u štali, oduševljen što mu se dala prilika da ispruži noge, Stručak Ljubavi je kasao veselo kao dečak na raspustu. Praporci su zvečali a dugačka griva starog seoskog konja poigravala je po taktu.

Pored mene, sedeći na klupici prekrivenoj somotom, deda je držao uzde. Tog jutra on mi reče:

— Upregni konje, Fani. Danas idem u posetu Starom Piratu.

Ne znam zašto je Gijom nekad prozvao „Starim Piratom“ tog Kapetanovog bivšeg druga sa mora, glavnog mašinistu na dedinom poslednjem brodu. Međutim, nije imao više od šezdeset godina — deset godina manje nego deda — ali, sa evojom lulom, drvenom nogom, time kako je Gijoma hvato za vrat nazivajući ga „derle“, morao je silno plašiti malog dečaka kakav je Gijom tada bio. Za nas će on uvek ostati Stari Pirat.

— Ti češ ovog puta sa mnom, je li, Fani? — ispitivao je Kapetan.

Nesumnjivo, želeo je to. Uostalom, poseta je vredela truda. Sa zadovoljstvom sam se smestila u dvokolice pored njega. Posle olujnih božićnih dana vreme se beše ublažilo, ali nam je ipak godio teški platneni krov, koji nas je štitio od vetra. Umotan u svoju staru bundu, čija je podignuta jaka dosezala do njegove šubare, Kapetan je preko kolena prebacio pokrivač a ruke je držao na crepu, koji se dugo grejao na žeravici.

Zaklonjena krilima krova, nisam mogla da vidim mnogo od predela. Put mi je trčao u susret; drveće i njive prolazile su sitnim kasom. Polja su mi se činila veselim. Ali, bila je sredina zime, taj prvi januar, koji je gledao kako Kapetan i ja zalazimo prema izgubljenom zabitom selu, zaboravljenom, daleko od glavnih drumova i jedva prohodnim stazama povezanim s putevima civilizacije. Bilo je tu desetdvanaest imanja, skromna tiha crkva i mala seoska kuća, svakako bivši sveštenečki stan, koja je postala boravište Starog Pirata. Njegovo lepo i divlje ime — „Hardr“ — za mene je skrivalo neku tajnovitu poeziju, daleku i pomalo oporu, koja je poticala još iz mog detinjstva. U posetu smo mu išli samo jednom godišnje, prvog januara.

Kad su se dvokolice zaustavile pred belom bulonjskom kućom, sa crnom prugom pri dnu, stari mornar koji nas je već ranije opazio čekao nas je na pragu doma.

Pošao nam je u susret svojim nejednakim korakom, koji me je svakad iznenađivao. Stalno sam zaboravljala na njegovu drvenu nogu, jer je izgledalo kao da mu zaista nimalo ne smeta. Bio je tako prav, tako čio.

— Zdravo šefe! — dobaci mu Kapetan. Oči su mu se smešile od zadovoljstva što opet vidi starog druga.

— Zdravo, Kapetane, — odgovori on ozbiljno, pošto se gotovo nikad nije osmehivao.

Zatim lulom kucnu po mom ramenu, s onom nemom prisnošću s kojom mi se uvek obraćao.

— Pa, Mali⁴... — Zvao me je „Mali“ svakako zbog moje okrugle glave i kratke plave kovrdžave kose. — Dakle, rastemo?

Odmače me ispruživši ruke i osmotri me žmirkajući očima, da bi ocenio „malog“, kao što se ceni konj na vašaru.

— Dobre noge, dobro oko — reče on. — Čvrsta je. Ali uskoro neću moći više da te zovem „Mali“! Sad si čitava devojka.

Uvede nas u svoju sobu koja je zauzimala celo prizemlje male kuće.

I dok su on i Kapetan pretresali zajedničke uspomene sa mora ili iz rata, ja sam se udaljila, povučena navikama iz detinjstva. Pored kamina stara čudesna lampa me je privlačila sa svojim abažurum od bivših zastavica za signalizaciju, istrutih od magle i vetra. To je bila velika prozirna boca od bledezelenog stakla dopola napunjena vodom; u njoj su se nalazile dve tanane minijaturene fregate od svetlog drveta, međusobno povezane. Dovoljno je bilo dodirnuti abažur lampe, pa da na površini vode dva broda uzdrhte i pomere se, kao da ih je bitka oživela. Koliko je stršvenja i veštine trebalo našem prijatelju da pomoću dugih i tankih mašica koje je provlačio kroz uzan grlić balona, ređajući komad po komad, napravi to remekdelo? Za Gijoma i mene je to bio neiscrpan izvor divljenja i čuđenja. Pa i ove godine, mada sad nisam više imala prava na nadimak „Mali“, i ove godine bila sam opčinjena.

Trebalo je da rečenica koju je Kapetan izgovorio bude zaista neobična pa da me iznenada otrgne od mojih sanjarija.

— Sećaš li se dobro, Šefe, onog mališana koga smo doveli iz Narvika...

Glas moga dede je bio neobično miran. Njegov svakidašnji glas; kao da mi je rekao: „Ti, Fani, dobro znaš Roberta Debreka, koji te je naučio da čitaš.“ Međutim, ja nisam smela da se okrenem jer sam osećala da su dedine oči uprte u mene.

⁴ Mousse — šegrt na brodu.

— Da li se sećam tog mališana? Naravno, Kapetane! Koliko nam je muke zadao. Sećate li se? Celu prvu noć na brodu je proplakao i niko nije mogao da ga umiri. Istina, dobro je propatio pre nego što je stigao na „Sirijus“... U vaše zdravlje, Kapetane! I da nova godina bude dobra za sve u „Sunčanom časovniku“. Mali, kad igra rata bude završena, ima i za tebe jedna čaša.

Okrenula sam se. Stari Pirat mi primače kristalnu čašu, koja je mnogo obećavala. Prišla sam, uzela čašu i kucnula se prvo sa glavnim mašinistom, zatim s dedom. Ded je stezao u svojoj ruci čašu toplog vina, koje je mirisalo na cimet. U jednom trenutku mi uputi dubok pogled, zatim se okrenu.

— U pravu ste, Šefe! Mnogo nas je namučilo to derište. Ali sve je bilo tako davno, pa nikako ne mogu da se prisetim njegovog lika. Šteta što nismo sačuvali fotografiju iz tog doba.

To je u stvari bilo pitanje i mene nimalo nije iznenadio odgovor glavnog mašiniste:

— Ali ja još imam fotografije iz tog doba, Kapetane! Samo, razume se, nisu baš sjajne, jer sam ja pravio snimke.

Ustao je, otvorio orman, doneo album nabubreo od uspomena i počeo da ga prelistava pred našim očima.

— Jadni Mali! — reče on malčice podrugljivo. — Nije bogzna kakav provod za tebe da slušaš kakao dva stara vuka prepričivaju uspomene. Šta bih drugo mogao da ti predložim.

Htela sam da slegnem ramenima, ali mi deda ponovo uputi dubok ispitivački pogled.

— Ostavite, Šefe... Fani će s nama razvledati fotografije. Po čemu prošlost treba da pripada samo starima?

Gledao je u mene, kao da svaka njegova reč sadrži neki dublji smisao, koji treba da dopre do mojih najskrivenijih misli. Zatim odvрати pogled i svu svoju pažnju pokloni albumu slika.

Snimci odista nisu bili bogzna kakvi. Pomalo mutni, ponekad sivkasti, a ponekad smešno nagnuti premo horizontu, kao da se zemlja prevrnula. Predeli iz svih krajeva sveta i grupe, grupe... Po troje, četvoro, petoro. Slikali su jedan drugog, prilikom slučajnih zadržavanja u nekom pristaništu, pri kratkom izletu za vreme utovara ili istovara broda u Valparezu, Londonu, Melburnu, Cejlonu, Hamburgu... Ispod svake fotografije Stari Pirat je ispisao imena, datume, i ja sam gledala kako se moj deda i on zadržavaju na njima sećajući se nekadašnjih časova i pominjući sa ljubavničkom nežnošću imena svojih bivših brodova.

Malopomalo stigli su do stranica koje su pokazivale ratno doba. Dečak iz Narvika još nije pomolio vrh nosa, ali sam osećala da je blizu. I najednom se pojavio. Uvukao se među nas, kao da je iznenada uskočio u polumračnu sobu starog sveštaničkog stana Hardrovih. Krhka prilika koju su fotografije pokazivale

kako stoji između dva čoveka na mostu nekog teretnjaka, dva mornara, mnogo viši od njega, kao da su igrali tate s tim klinkem od najviše tričetiri godine.

Jedan od ta dva mornara bio je moj ded.

— To je baš on... — šaputao je. — Drugi čovek, — prstom pokaza na drugog mornara — to je Dimortije, on je bio mašinista s vama, je li?

— Da, Dimortije. Mislim da je poginuo 1942. Bio je član posade u Floti koja je išla na Arktik. A 1940, kad je bio na „Sirijusu“, imao je veliku crnu bradu, i dečaku je to bilo vrlo smešno. Kopao je po bradi iz sve snage i tog trenutka je prestao da plače. Sećate li se, Kapetane?

Moj ded bez reči klimnu glavom. Usta su mu dobila tvrd izraz, kao u iznenadnom uzbuđenju, a ja sam se uzбудila mnogo više nego on zamišljajući to sasvim malo dete, izgubljeno među sirovim ljudima, koje se možda prvi put našlo na moru i plakalo je, plakalo... I nasmešilo se tek pred tom čudnom igračkom: gustom zamršeiom bradom jednog mornara.

— Znate li vi gde je on sada? Da li je postao jedan od onih kršnih momaka plavih očiju koji izgledaju kao da su se sad iskricali iz vikinškog čamca. Ili je jedan od onih ozbiljnijih bankara koji šalju druge da za njega love morunu... Ali ne, ja preterujem. Ne može on biti tako star. To je bila 1940. Jeste li kadgod dobili vesti od njega, Kapetane?

— Ne, nikad.

— Ni jednu reč zahvalnosti?

— Ne, ništa.

Najednom mi se Kapetanov glas učinio hladan, dalek čak. U tom trenutku je izgubio svoju lepu uobičajenu vedrinu. Razmislivši brzo, utvrdila sam da nam dosad ni reči nije rekao o tome dečaku iz 1940. godine. Kakva se to tuga, kakav potajni bol budio sada ovde, pod naletom. vetra koji je dolazio sa Velikog Severa?

Evo, on se ponovo nagine nad tom sudbonosnom fotografijom, pod lupom dugo posmatra sliku, beskonačno je posmatra...

Malu kuću počela je da obavija tama. Dva čoveka, izgubljena u svojim uspomenama, propustila su da upale svetlost. A ja obavijena tminom, pritisnuta melanholijom, koja je, kao i suton, pokrivala to selo na kraju sveta, pustila sam da časovi protiču.

*

Koliko sam vremena ostala tako — blizu dva stara druga, a ipak tako daleko od njih! Tek kad se Kapetan digao da se pozdravi sa Starim Piratom, setio se mog prisustva.

— Časna reč, Fani, pa ti si zaspala! — povika on.

— Ali nisam, dedice! — uzdahnuh malo razdraženo.

Nisam uspevala da odagnam tu obamrlost, kojom sam već dosta dugo bila obuzeta.

Dvokolice krenuše kroz pomrčinu. Zimljivo sam se umotala u dva pokrivača. Predstojao nam je dobar čas putovanja. Ali deda mi nije ostavio vremena za sanjareše. Kad smo izašli iz Hardrovog sela, na zvuk njegovog glasa gotovo sam se trгла

— Fani, — reče on — taj mališa iz Narvika ne izlazi ti iz glave. Je li?

Tada mi ispriča celu njegovu povest.

Naravno, dobro sam znala da je moj deda učestvovao u ekspediciji na Narvik, maja 1940. godine, kao kapetan jednog rekviriranog teretnog broda. Jedna knjiga, čiji je naslov jednostavno bio „Narvik“, a koji je napisao neki Toris, poručnik planinskih jedinica, nalazila se već toliko godina u biblioteci „Sunčanog časovnika“. Gijom ju je pročitao, a ja, izgubivši se u vojnim razmatranjima, stavila sam otvorenu knjigu na Kapetanova kolena: „Više bih volela da mi ti to ispričaš“. I on je pričao. Kroz njegove jednostavne rečenice živa uobrazilja devoјčice brzo se na skandinavskim hridinama pridružila legionarima i planinskim jedinicama Prve lake divizije, koji su iz Bresta pohitali u Norvešku da pomognu toj zemlji u odbrani od nemačke najeзде.

Surovi ratni događaji morali bi da odbiju slušaoca u kratkoј suknji, kakva sam ja tada bila, da se nisam osećala veoma gordom zamišljajući svoga dedu među svim tim heroјima, mada se on branio, objašnjavajući mi uporno da je njegov brod „Sirijus“, bio običan teretnjak određen da prevozi trupe i materijal, i da je pucao samo protiv aviona. Uvek je ostajao pri tome, i nikad nije hteo da ispriča svoju ličnu ulogu u narvičkoј drami, pa se čak i ljutio kad sam ja nastojala. Razlog tom prećutkivanju i stalnom odbijanju da govori shvatila sam tog dana kad smo se nas dvoje kolima vraćali iz Hardra.

— Ti dobro poznaješ istoriju Narvika, devoјčice moja, pa nema potrebe da te podsećam kako se ona završila evakuacijom celoga grada, iz koga smo isterali Nemce posle mesec dana žestokih borbi. Naša pobeda nosi datum: 28. maj 1940. Ali već nekoliko dana pre toga vesti iz Francuske su bile rđave: nemačke trupe su zauzele Bulonj, Aras, Kasel, i opkolile našu severnu armiju. U Denkerku je nastalo veliko i teško povlačenje. Od tog trenutka Norveška za nas više nije bila toliko značajna. Dobili smo naređenje da evakuišemo Narvik i da ukrcamo ekspedicioni korpus: planinske jedinice, legionare, poljske dobrovolјce! Sve odreda. Zatim topove, tenkove, automobile, mazge. Pet francuskih brodova i ne znam ni sam koliko engleskih počelo je da tovari sav taj materijal, ne u samom Narviku, već malo dalje, u fjordu, u malom pristaništu koje se zvalo Harstad. Lјudi su se u Narviku i okolini ukrcavali na motorne čamce koji eu ih prevozili do izlaska iz fjorda, gde su ih skupljali torpilјeri.

Nemci su svuda videli samo vatru! Pet dana savezničke trupe su im se suprotstavljale u planini sekući ih; povlačili su se oprezno prema uvalama i šumama, sve do fjorda, gde su se ukrcavali, nestajali jedan po jedan, neopaženo. Jedna vrsta velike komedije, Fani, ali tragične komedije, jer, pošto smo pomogli Norvežanima, mi smo ih ostavili, a nemačke bombe su padale na Narvik. Sedmog juna, u toku celog popodneva, „štuke“ su u uzastopnim talasima napadale mirni mali nordijski grad, belih, crvenih i plavih kuća, dok su se u Harstadu saveznički brodovi spremali da isplove. Svi su morali da isplove pre ponoći, iste večeri. Gore, u planini iznad Narvika, poslednji odredi Francuza i Poljaka hitali su da se u tišini izvuku, pošto su prethodno do kraja „izblefirali“ Nemce generala Dilta.

Te večeri kasno „Sirijus“ je podigao sidro, napustio Harstad i krenuo prema izlazu iz fjorda. Tu, blizu polarnog kruga junska noć je bila mlečna, prozirna. Sa mosta sam uskoro primetio nekoliko torpiljera kako izbijaju iz Narvika i upućuju se na pučinu. Bili su prepuni vojnika iz jedinica koje su poslednje evakuisane. Jedan od torpiljera uspori, omogućći nam da ga stignemo i postavi se uz bok „Sirijusa“. Zapovednik, prvi oficir Kraljevske engleske mornarice, doviknu mi da se među vojnicima nalazi jedno dete, mališan ukrcan neposredno pre no što je torpiljer isplovio...

— Zar ne možete da ga primite. na svoj brod, kapetane? Ako dođe do borbe, tu će biti sigurniji nego na torpšveru...

Zaustavio sam „Sirijus“ i zapovedio da se spuste lestvice. Žakine, prvi poručnik, spustio se po mališana. Za to vreme, nagnut nad ogradom, ispitivao sam na engleskom ljude sa torpiljera ko je to dete, odakle dolazi. Razumeo sam, mislim, da su nekoliko poljskih dobrovoljaca, vozeći se kroz predgrađa Narvika da bi stigli do obale, u ruševinama male drvene vile pogođene avionskom bombom primetili jedno detence od oko tri godine. Vojnici su se provukli ispod srušenih greda i, podupirući jedan drugog, uspeali da ga izvuku. Nije izgledao povređen, ali se nalazio u teškom snu, kao da se još nije povratio od vazdušnog udara eksplozije. Oni ga poneše takvog, nepomičnog, beživotnog, ne hoteći da ga ostave sašog među tim ruševinama. Cela četvrt u kojoj je bilo malo kuća a mnogo vrtova, u taj noćni čas je izgledala potpuno mrtva. Bombe su pogodile i druge vile. Vojnici požuriše da ne bi propustili odlazak torpiljera. Na putu do obale nisu sreli nikoga kome bi mogli predati dete. Stoga su ga poneli sa sobom na torpšver. „U prvom pristaništu na koje naidete, bilo u Engleskoj bilo u Francuskoj“, Doviknu im zapovednik, „predajte ga Crvenom krstu, koji će ga vratiti u Norvešku. Mi nemamo vremena da učinimo išta drugo.“

Pogledao sam na časovnik. Engleski mornar je govorio istinu. Bližila se ponoć. A u ponoć, poslednji saveznički vojnik morao je da napusti tle Narvika. U ponoć, Norveška će biti zemlja pod okupacijom Nemaca. Baš u tom trenutku poslednji saveznički brodovi jurili su ka pućini. Nisam imao ni vremena ni prava

da spustim čamoc u vodu, da izložim opasnosti život ili slobodu petorice ljudi da bih vratio na obalu tog malenog usnulog Norvežanina.

Uz trup „Sirijusa“, prvi poručnik se peo lestvicama sa dečakom koga su mu užetom privezali na leđa. Najednom se začuše povici među poljskim vojnicima. Neki nejasan predmet se pojavio u njihovim rukama, svakako je pripadao detetu. Dadoh znak jednom od mojih ljudi i konopac se spusti da podigne predmet sa torpiljera baš u trenutku kad se on udaljavao, sekući oštro vodu. Trenutak kasnije držao sam u rukama plišanog medu, igračku koju je dečak iz Narvika morao doneti dovde stiskajući je na grudi, a onda je tu ispustio. Tih nekoliko trenutaka, dok se prvi poručnik penjao s detetom na brod, ja sam nesvesno okretao u rukama malog norveškog medveda, koji mi se u toj neumitnoj ratnoj noći učinio isto tako nesrećan, isto tako izgubljen kao pravo dete čovekovo.

*

Deda začuta. Drum od Hardra do Fovamberga ponovo iskrсну preda mnom. Griva Stručka JBubavi se opet zaleprša na vetru, a ja sam dugo videla nestvarne talase dalekih fjordova Norveške.

— Ti nam nikad nisi pričao... — prošaptah.

Bez reči on klimnu glavom, a onda kao da se odlučio na veliko priznanje.

— To je za mene uspomena... istovremeno i mila i strašna. Da, strašna.

Vilice mu se stegoše. Ruke se pojaviše ispod pokrivača.

— Daj mi uzde, Fani. Hoću ja malo da kočijašim.

Pogledala sam iepod oka i videla da je moj deda uzbuđen. Postepeno, snagom volje je savladao uzbuđenje. Pošto je prevalio jednu uzbrdicu, Stručak JBubavi je zaželeo da ponovo kasa, deda ga je dražio puckajući jezikom, povlačio je uzde i udisao hladan vetar koji je strujao iz večernjih dubina. Zvonik fovamberške crkve nazirao se u daljini i magli. Stići ćemo na vreme i nećemo morati da palimo fenjere na kolima. Ali koliko sam želela da se još satima ovako vozim. Kad bi me to moglo odvesti u tajne predele prošlosti odakle kao da mi je jedan nepoznat mališan davao znak! Dečak koji je dosad imao samo jedno ime, stenovito i divlje, ime jedne varoši izgubljene u polarnom krugu: Narvik...

— Čutljiva si, Fani!

Učinilo mi se da je to prekor. Je li Kapetan želeo da mu pomognem da govori? Je li ga teret uspomena pritiskao tako da ga nije mogao sam podići?

— Ti nisi hteo da Ingvid povedemo Starom Piratu. Zbog dečaka iz Narvika, je li?

— Pogodila si, jeste.

— Zato... Zato što su oboje Norvežani?

— Norvežani... Kad bi bili samo to!

— Šta ima još, dedice?

Njegova se brada ljutito podiže, zatim izusti ove reči:

— Oni su brat i sestra!

— Šta govoriš? Brat i sestra? — uzviknuh zapanjena. Kapetan me pogleda sa izvesnom strogošću.

— Da, brat i sestra — ponovi. — Ingvild je sestra dečaka koga smo primili na brod „Sirijus“.

Zatim najednom izreče nešto što me zaprepasti:

— Znaš, nemoj o tome nikome govoriti! To neće ništa pomoći. Ona... Ona ne zna da ima brata.

— Ona to ne zna? Zašto ne zna? Šta je to moglo...

Zaustavila sam se zaprepašćena; omamljena, nesposobna da ma šta drugo kažem. Kapetan me je gledao pravo u oči, s nekim čudnim grčem na usnama, kao da mu je bilo neprijatno, kao da je postićen.

— Fani, velika devojka kao što si ti već je u godinama da razume da su iz opravdanih razloga mogli jednog dana da joj sakriju deo istine... Prošle jeseni, kada sam tebi i Gijomu prvi put govorio o Ingvild, nisam vam sve rekao, čak sam vam ispričao... priču! Nije od Ingvildinih roditelja potekla inicijativa da pošalju

svoju kćer da provede nekoliko meseci u Francuskoj. Ja sam to smislio. Ja sam učinio da Ingild dođe... A evo zašto.

Ono što mi je Kapetan tada otkrio po neočekivanosti i tragičnosti prevazilazilo je sve događaje i patnje o kojima se u šesnaestoj godini moglo slušati od svoje okoline. U poređenju s dramom koju mi je deda ispričao, našim teškoćama i svakodnevnim brigama ostalo je samo da se tiho rasprše u prah.

Sve je počelo pre petnaest meseci, jednostavno, kao što često počinju ljudski vihori. Svakog jutra je u „Sunčani časovnik“ stizalo dvoje novina: „*Glas Severa*“, za koji je moj ded često govorio da je po ozbiljnosti daleko iznad pariskih listova, i naš verni bulonjski *Dnevnik*, koga bi se Kapetan teško odrekao, ako ni zbog čega drugog, a ono zbog sočnih priča na bulonjskom narečju. Ja sam ih čitala vrlo retko; jedino kad bih, s nožem u ruci, pošto po kuhinjskom stolu prostrem neki stari broj, između otpadaka mrkve ugledala neku sportsku pobjedu ili vest kako se neki automobil sručio u jarak; ali moj deda je imao mnogo više vremena i retko bi mu promaklo nešto iz tog vrtloga događaja koji je ispunjavao svaki čas života u svetu.

Tako su se preko jednih ili drugih novina u „Sunčanom časovniku“ pojavili Karlo Austrijanac, Bruno Nemini, Italijan, Nemač Frederik, Čeh Anton D... dva dečaka iz Alzasa. dva brata čija imena nisam mogla da pronađem, i mala Marijana, koja je 1945. godine imala samo godinu dana, a ja i Gijom to nismo ni znali. Oni su se pojavljivali u razmaku od nekoliko nedelja, ponekad i nekoliko meseci, svaki sa svojom ličnom prmcem, neobičnom i tužnom, koju su novinari raspredali nadugačko i naširoko. Jedni su bili u logorima, drugi su iskrslili iz haosa, što je bila centralna Evropa odmah posle pobjede. Mala Marijana je došla čak iz Bavarske, i seljaci koji su je pre osam godina prihvatili iz ruku njenog oca u agoniji nisu hteli da je vrata njenoj mami Francuskinji. Gotovo je nemoguće zamisliti da su ljudska bića mogla tako nestati sa zemljine površine da bi se pojavila mnogo godina kasnije, kada su njihova imena već bila izbrisana iz spiska živih. Ali, pričajući mi o tome, Kapetan me je uveravao da to nije ni prvi ni jedini put, svaki svetski rat ostavlja stotine nestalih i dešava se pokatkad da se mnogo kasnije, neko iznenada pojavi na pragu svoje kuće.

Zašto ne bi i s mališanom iz Narvika bilo tako?

Petnaest godina je prošlo od one junske noći 1940. godine, kada su se dete i njegov meda popeli na brod „Sirijus“. Petnaest godina titanske borbe, smrt naših roditelja, Gijomov i moj dolazak u „Sunčani časovnik“, sa svim problemima koji su se time postavili pred čoveka samca, već starog, skoro penzionisanog, kakav je u to vreme bio kapetan le Moroa.

— Razumeš, Fani, bio sam obuzet drugim važnijim brigama. Uostalom, on je kroz moj život minuo kao munja. Život mornara je sličan školjki prepunoj utisaka i uspomena. Trebalo je u novinama da nađem na slučajeve tih neobičnih ljudi, čak i dece, koji su se vraćali na površinu posle toliko godina zaborava... Tad je počela

da me proganja misao: da li je ono dete koje smo prihvatili na brod „Sirijus“ pronašlo kasnije svoju rodnu zemlju? Ne govoreći ništa ni tebi ni Gijomu, osećao sam kako u meni raste želja, potreba, da utvrdim je li se to dete vratilo u svoju Norvešku. Ali gde da ga pronađem posle petnaest godina? Nikad nisam doznao ni njegovo prezime ni adresu. Juna 1940. bio je premali da bi nam ma šta umeo reći. Znao je samo svoje ime: Džef...

Odlučio sam da pišem predsedniku opštine u Narvik i kažem mu sve što znam o detetu. Posle deset dana dobio sam odgovor. To je bilo prošle godine u aprilu. Uvek ću se sećati tog jutra. Vetar je besneo već od prethodne večeri. Gijom mi je doneo pismo koje je stiglo zajedno s novinama. „Pogledaj, dedice“, reče on pružajući mi ga. „Rekao bih po marki da je stiglo iz Švedske ili Norveške. Opet jedan od tvojih bivših drugara.“ Otišao sam u svoju sobu da bih ga otvorio. I dobro sam učinio. Pismo mi je donosilo užasnu vest: dete nikad nije pronađeno... U Narviku su svi, pa i njegova porodica, mislili da je nestao prilikom bombardovanja, da je bombom raznesen i pretvoren u prah: u ruševinama kuće pronađen je samo leš mlade devojkice, sestre njegove majke, koja ga je čuvala u odsustvu njegovih roditelja. Da su ga vojnici ekspedicionog korpusa spasili i doveli na brod „Sirijus“, niko u Narviku nije ni slutio, niko nikad nije mogao ni doći na tako neobičnu pretpostavku.

Deda začuta. Pri poslednjim rečenicama glas mu se spustio, prigušio. Obuze me bezgranično nežno sažaljenje.

— Zašto si čuvao tu tajnu samo za sebe? — prošaptah. — Morao je doći dan kad će te to pritisnuti... Toliko puta si nam pričao o ratu i Narviku, ali nikad o dečaku koga si spasao.

— Ne, nisam ga spasao! Bar, nisam ga potpuno spasao, pošto se on nikad nije vratio kući. Baš zato nisam imao čime da se hvalim.

Zavlada tišina. Poznavala sam svoga dedu. Koliko je on oličenje pravičnosti i velikodušnosti, u toku ovih poslednjih meseci morao potajno patiti zbog svirepog nestanka malog dečaka iz Narvika.

— Možda još nije izgubljena svaka nada — osmelih se.

Na moje veliko iznenađenje, on prsnu u smeh, smeh kratak i borben, kao da nekoga čika.

— Baš zbog toga sam i tražio da nam pošalju Ingvilid!

Geledala sam ga ne shvatajući:

— Ingvild?... Pa maločas si mi rekao kako ona ne zna da je ikad postojao neki brat!.

— Naravno. Rođena je godinu dana posle tragedije Narvika i njeni roditelji nikad nisu hteli da joj govore o Džefu... Nestanak Džefov su predali dubokoj tišini, kao da su ga sahranili pod teškom kamenom pločom. Iz straha da ne utonu u strašno očajanje... Ni jedno ni drugo nisu bili u kući za vreme bombardovanja, čak

nisu bili ni u Narviku. Nekoliko nedelja pre toga, petog aprila, Džefov otac je otišao u Stockholm na službeni put. Njegova žena je pošla s njim, ostavivši malog Džefa sa svojom sestrom, mladom devetnaestogodišnjom devojkom. Nameravali su da se vrate trinaestog ili četrnaestog aprila. Ali, u zoru devetog aprila na opšte iznenađenje celog sveta, Nemci su bez objave rata napali Narvik... Nešto kasnije napali su i saveznici. Tučen vatrom sa dve starne, grad se najednom našao odsečen od sveta. Kad su najzad, desetog juna, Džefovi roditelji mogli da se vrate, njihova kuća je bila srušena, a Džef, nesvestan svih tih tragedija, već tri dana je plovio po Severnom moru...

Ja sam pisao predsedniku Opštine u Narvik ali odgovor nisam primio od njega. Kada je razabrao da je možda reč o Džefu Nilsenu, nije otišao njegovim roditeljima, već je moje pismo predao njihovom zetu, inženjeru, koji takođe živi u Narviku. On mi je pisao i obavestio me da postoji Ingvild. Najzad, ja sam napisao: „Možda nisu izgubljene sve nade da će se Džef pronaći živ. Pošaljite mi Ingvild u „Sunčani časovnik“. Nađite neki razlog za njene roditelje. Ne bi to bilo prvi put da jedna mlada Norvežanka dođe u Francusku porodicu i ostane tu godinu dana da bi naučila jezik.“ Taj put je utvrđen jula prošle godine; Ingvild nam je stigla početkom novembra.

To odluka me je istovremeno i smirila i i uplašila. Znao sam da se prihvatam teškog i opasnog posla. Ali sve je bilo bolje od nepokretnosti i prekora koje čovek u tišini upućuje samom sebi. Dospeo sam dotle da na ulicama Fovamberga ili Bulonja nisam više mogao sretati nekog krupnog momka plavih očiju, kojih je tako mnogo u nas, a da odmah ne pomislim na „njega“. On bi bio takav: visok, plav, gipkog i smelog koraka, kao u naroda koji više radi nego što govori. Baš nekako u to vreme, Fani, ti si se upoznala sa Janom i dovela ga k nama. Pa i on, sa svojom plavom kosom i svetlim očima, odmah me je podsetio na dete iz Narvika. Naročito kad je sedao za klavir: izgledalo je tada kao da se cela Norveška spustila do nas preko tih Grigovih arija, punih čarolija. Vreme je, maštao sam pokatkad, vreme je da Ingvild stigne... Zatim je prošlo leto, nastala je jesen i jedne novembarske noći, Ingvild je bila ovde.

— A onda — prošaptah ja, zanesena poput devojčice koja sluša priču.

Ali — da li je moje pitanje istreznilo Kapetana? — on začuta, a zatim malo prezrivo izusti ovu veoma zagonetnu rečenicu:

— Kako: a onda?... Ne misliš valjda da bih doveo Ingvild u Francusku kad ne bih imao određenih razloga za nadu da je njen brat još živ!

Splela sam ruke pod pokrivačem i nesvesno ih stezala, do bola skoro. Kapetan je utonuo u svoje ćutanje, a ja sam morala da se pomirim sa činjenicom da on te večeri više ništa neće reći. Sve dok izvesnost ne obasja naša srca, kao sunce, on neće izgovoriti te reči, te luckaste reči, koje, osećali smo to, lepršaju oko nas: „Jan je možda dečak iz Narvika.“

Od božićne noći vite ga nismo videli. I evo, ne javljajući nam, došao je k nama petog januara uveče. Zadržavši se nekoliko minuta kod Kapetana, iz čiste ućtivosti, odmah se uputio klaviru, kao da je došao više radi njega nego da nas poseti.

Jan poče da svira. Gijom je u radionici upalio veliku vatru. Svi smo nečujno ušli tamo. Bili su to prekrasni bolni časovi, oni što u svojoj kratkoj žestini nose svu ustreptalost, sav žar jednog šesnaestogodišnjeg srca.

Sada je i Gijom sve znao. Pre nego što je sišao sa dvokolica, koje su nas vratile iz Hardra, Kapetan mi reče: „Ispričaj Gijomu sve što sam ti danas otkrio, Fani. Neću imati snage da sve to ponovo njemu pričam“.

Te večeri kad nam se Jan iznenada vratio uteha mi je bilo jedno saznanje, saznanje da je Gijom na mojoj strani, ćutljiv, ali toliko blizak, tako sa glavom zagnjurenom u ruke, kao da učestvuje u mojoj zabrinutosti.

Ingvild baci krznenu prostirku na kameni pod i leže na nju kao kakva blažena mlada životinja, sa glavom u šakama, pozlaćene kose i obraza zarumenjenih od vatre. Ona još ništa nije znala. Naslonjena na kameno krilo ognjišta, stajala sam okrenuta Janu i nisam mogla da odvojim pogled od njega. Taj mali dečak iz Narvika, čije sam postojanje s mukom otkrila, najednom se, evo smestio među nama. Naravno, bliski Jan, koga smo poznavali, nije imao ničeg zajedničkog sa rđavom fotografijom koju je ćuvao Stari Pirat, ali mi je izgledalo da je ono dete iz 1940. godine ponovo zagospodarilo našim prijateljem. I dok je, jezdeći kao uzburkano more preko duge svetle plaže klavijature, Jan sigurno oplakivao svoje izgubljene roditelje, ja sam mislila na korveškog dečaćića. Onog koga je uspavljivalo ljuljanje broda, koga je ćuvalo nekoliko grubih morskih vukova, dok je on u svom karuću oćajnički stezao jedinog druga koji mu je ostao iz dana srećnog detinjstva: među od sivoga pliša. Kakva su pitanja postavljali sebi ti ljudi nenaviknuti na uobićajene nežnosti domova na kopnu, svesni svoje nespretnosti i zabrinutosti zbog te krhke stvarćice koja je pala među njih kao ranjeni golub? Zar nije predstavljao prepreku i nepoznati jezik, koji je dete moralo nejasno izgovarati, i koji je njima bio potpuno stran. Nemoćni, sigurno su jedva pogaćali kada bi tanki glasić zvao svoju nestalu „mamu“. Ali ovi ljudi, i pored sve dobre volje, nisu mogli detetu doćarati porodićni svet sa tatom, mamom, domom, taj svet nežnosti i sigurnosti u ovom hladnom ćelićnom brodu.

Gledajući Jana, počela sam da razmišljam o njegovoj sudbini samotnika. O ćemu je sanjao mali Norvećanin u tim tragićnim ćasovima? Da li se već u ćetvrtroj godini sanjaju voljena bića? Ja sam imala sedam godina kad su tata i mama umrli, ali sam ih tek nekoliko godina kasnije oplakivala u svom krevetu, onda kad sam

čula kako moje školske drugarice prisno govore o svojim roditeljima. Čudnovato, ali u svojim uspomenama nisam mogla da odvojim tatu od mame. Njihova ljubav, koja je lebdela oko mene kao ptica spokoja, najviše mi je nedostajala. Od dede sam doznala da su se moji roditelji strasno voleli. U mojoj uobrazilji oni su bili mlad bračni par, srećan, pun poverenja, i njihova sjedinjena lica u mojim snovima olakšavala su mi samoću...

Pitala sam se da li je i Jan osećao tu istu č!ežnju? Moraću, rekooh sebi, jednom da ga to upitam. U ovom trenutku svirao je jedan deo Simfonije sveta.

Da li je Jan, kao emigranti koje je opevao Dvoržak, oplakivao svoju izgubljenu domovinu, staru „Noržu“ Griga, Lanža Milera i Sjeberga.

*Opet vidim planine i doline
Kao što sam ih gledao u ranoj mladosti.
Isti vetar zapljeskuje mi obraze,
To glas moga detinjstva sanja.*

Nepristupačna nordijska domovina. Predeli koje je jedva dospeo da vidi svojim četvorogodišnjim očima i — nikad više. Hiljadu malih norveških slika koje mi je Ingvild otkrila svojim pričanjem lebdelo mi je pred očima: drvene vile, crni borovi na padinama planina, miris opranog rublja ili svežeg voska, plave glave umotane u vunene kape na snegu, zasenjujuća skandinavska proleća...

*To glas moga detinjstva sanja,
A ja slušam radostan i zamišljen.
Oh, naći ću već neko sklonište za noć
Kad za mene kucne čas da se vratim kući.*

Svakako, Jan će jednog dana morati da se vrati kući. Otići će kao što je i došao, jednostavno, mahnuvši rukom u znak pozdrava i s vindjakom prebačenom preko ramena, onakav kakav se pojavio tog običnog janskog popodneva, kada se njegov kamion zaustavio pored učenice koja se šetala. Osmehnuće se poslednji put, osvrnuvši se na putu, kao da se ništa nije promeniilo i kao da će sutra opet sesti na svoje mesto za našim stolom... Ali ne, mi ćemo ga gledati kako se svojim dugim ritmičkim korakom udaljava prema s v o j o j k u ć i!

Da, tako će to biti. Sem ako... Sem ako su Jan i dečak iz Narvika potpuno strani jedan drugom. Sem ako sam se ja prepustila svojoj uobrazilji. Jedna pesma, čežnjiva arija, snovi ili melanholija na licu prijatelja — možda i nije bilo druge osnove za roman koji sam stvorila. Možda je svoju visoku, svetlu priliku, koja se

nama činila severnjačkom, naš prijatelj dugovao svom poreklu sa našeg rodnog Severa, iz tih bulonjskih sela, gde čovek na svakih desetak koraka sreće te dečake, sa kosom kao pesak ili slama, kako trče ulicama.

Međutim, jednoga dana, istina se ipak mora otkriti.

Ali, jesam li odista toliko želela taj dan?

Kad sam prvi put shvatila da Ingvild može odvesti Jana u Norvešku, i to zauvek, nisam mogla da se otmem nekoj vrsti strave koja me zahvatila...

GLAVA V

„Vrebala sam svaki korak u tihoj ulici“

Prišla mi je u Bulonju nedaleko od pristaništa, na uglu ulice Lamp i Nacionalne. Šetala sam se s nekoliko devojaka iz mog razreda, što činim ponekad uveče kad izađem iz škole. Ingvild nije bila sa mnom. Ponedjeljkom se vraćala čas ranije, jer nije učila latinski. Da li je to bila slučajnost, ili se žena raspitala kad me može naći samu?

Primetila sam da me prati kad sam skrenula na uglu Gimnazijske ulice. Nije mi bilo teško da je poznam: isti kaput, isti mali crni šešir kao i one večeri kada smo je sreli u šumi. Zaustavila me je baš u trenutku kada sam se oprostila od svojih drugarica. U trenutku kad sam htela da poteram svoj bicikl, povukla me je za rukav od kaputa.

— Htela bih da razgovaram sa vama — šapnu brzo. — Mislim da ste me poznali?

Klimnula sam glavom.

Odvukla me je do poslastičarnice, koja je bila sasvim blizu u ulizi Lamp. Ustuknula sam.

— Hajdete! Bićemo mnogo mirnije — navaljivala je ona.

Sele smo u jedan ugao. Skinula sam maramu kojom sam maločas, za put, vezala kosu.

— Šta želite? — upita žena umiljato.

— Svejedno mi je — odgovorila sam zlovoljno.

— Pa dobro, dve čokolade, gospođice, molim vas.

Kelnerica se udalji, ona prekrsti ruke na stolu, nagnu se i poče poluglasno:

— Htela bih da vam govorim o Janu... Nisam odgovorila. Bila sam na oprezu, nepoverljiva, kao da je ta žena preko mene htela Janu da nanese neko zlo. A ja sam po svaku cenu morala da zaštitim prijatelja.

— Vidite, ja sam njegova pomajka, — poče ona odmah da objašnjava, bez ikakvog dvoumljenja, kao da se već danima pripremala za ovaj susret. — Treba da vam ispričam kako se sve zbilo. To se desilo u maju 1940, u zbegu blizu Typa. Još pre udaje, 1935. godine, završila sam bolničarsku školu, i stoga sam odmah posle mobilizacije ponudila svoje usluge jednoj vojnoj bolnici. Zima između 1939. i 1940. bila je užasna za mene. Početkom decembra moj muž, koji je bio rezervni kapetan u jednoj izviđačkoj jedinici, poginuo je na Sarskom frontu. Mart iduće godine doneo mi je smrt mog jedinca, dečaka od tri i po godine. Poverila sam ga

svojim roditeljima, koji su stanovali južno od Finestra, blizu PontAvena, pošto sam u Crvenom krstu imala sve više posla. Dok je moja majka razgovarala s nekim nabavljačem, mali je pobjegao na reku. Bio je smeo i neposlušan, što je retko u tim godinama. Sigurno se popeo na kakav čamac privezan na nečijem imanju, jer su tu našli jednu igračku, mali crveni automobil... A zatim... Nikad se ništa nije doznalo. Niko nije prisustvovao tragediji. Bila je plima. Aven je dosta široka reka i verovatno je struja odnela maleno lako telo. Nikad se nije našao trag moga dečaka. Zvao se Jan...

Ućutala je. U tom trenutku kelnerica bučno stavi na sto dve šolje, u svaki tanjirić stavi po jednu kašičicu i, ne gledajući nas, kao za samu sebe, viknu:

— Kolače, gospođe?

Ja se trgoh, namrgođena i negodujući, ali je mala skromna gospođa pokazala mnogo samosavlađivanja, i ja nisam mogla da se oduprem osećanju divljenja.

— Da, molim vas — odgovori ljubazno. Zatim dohvati mali sud od belog fajansa, usu mi vrelu čokoladu, i sa kockica šećera sama odvi zaštitni omot sa znakom poslastičarnice.

— U to vreme — produži on — mislila sam da se nikad neću utešiti... Zatim, jednog dana, među nebrojenim nevoljama na koje sam svakog dana nailazila otkrih prst providenja koje me je spaslo. To je bio Jan, drugi Jan, koga sam tako nazvala radi uspomene na mog nestalog dečaka. Bilo je to za vreme velike ofanzive. Patrolirala sam s ambulantnim kolima u oblasti južno od Typa, usred talasa izbeglaka, kad sam ga opazila oetavljenog u jednom jarku, nedaleko od leševa nekoliko civila, poginulih prilikom nedavnog vazdušnog napada. Automobil, svakako njihov, bio je još tu. Morali su izaći iz njega kako bi se sklonili od bombardovanja ili mitraljiranja, što su toliko puta po svim drumovima Francuske činile izbeglice, povlačeći se. Mali je spavao kraj automobila, crn od prašine i suza, pored još otvorenih vrata. U džepu automobila pronašla sam dokumente. Shvatila sam da je dete iz jedne porodice stranih artista koji su bili na turneji po Holandiji. Usled iznenadne nemačke invazije na tu zemlju pobjegli su preko Belgije i sklonili se u Francusku, kao i toliki drugi...

Prihvatila sam dete. Uskoro je nastalo primirje. Oslobođena dužnosti bolničarke, mogla sam da ga uzmem k sebi i negujem kao što bih negovala svog nestalog Jana.

Mogao je imati četiri godine. Ponovo je naučio da se smeši i da igra. Vrlo brzo je počeo da razume francuski: u tim godinama to dolazi samo po sebi. Uskoro me je zvao mama. Zaboravio je onaj strašni san i porodicu. I ja, mislim... Nisam imala čak ni tu brigu da ga posanim. Smrt mog mališana nikad nije zvanično utvrđena. Nedeljama sam živela u nadi da se možda nije udavio, da su ga ukrale neke skitnice i da ću ga jednoga dana ponovo naći. To je, razume se, bilo besmisleno, ali očajna majka je bila spremna na sve. Opština u strazburu — moj

mali Jan se rodio u Strazburu — nikad nije bila obaveštena o njegovoj smrti. Bio je rat, okupacija, Francuska podeljena na gotovo nepristupačne zone. Najzad, to se desilo u najudaljenijem kraju Bretonskih polja, na jednom dosta usamljenom mestu.

Ukratko, nisam imala nikakvih teškoća da nakon nekoliko meseci proglasim to dete svojim rođenim sinom. Moja svekrva, koja je u to doba još bila živa, znala je istinu. I moji roditelji. Njih je Janov nestanak pogodio tako bolno da se nisu protivili, čuvali su tajnu. Znali su dobro da je to slučajno nađeno dete jedini smisao moga života. Naposletku, rat je uništio tolike porodice, a po ulicama je bilo toliko siročadi! Tog leta nisam bila jedina žena koja je raširila ruke i prigrllila izgubljeno dete... Tako je Jan, Jan koga vi poznajete, Fani, postao moj sin.

Uzela je svoju šolju i počela da srkuće. Oko nas, za malim stolovima, u vreme čaja, sve je vrilo od veselog žamora. Bilo mi je mrsko sve to blagostanje i razmetljivost. U sećanju mi je lebdela slika jednostavne Janove sobe i naše užine na običnom drvenom stolu: kafa koju smo sipali u aluminijumsko lonče i šolju od skupocenog porculana, tananost pravog ali siromašnog gospodina, koju sam toliko volela kod Kapetana i Gijoma, a koju sam našla i kod Jana. Sa nekom gorodšću i zadovoljstvom upoređivala sam lepršavu gomilu u poslastičarnici sa Janovom malo divljačnom prilikom. A zatim, vrativši se u stvarnost rata i nevolja, opet sam pred sobom videla malu, ispaćenu ženu, koja mi je pričala o njemu.

— Jednom, Fani, i vi ćete biti majka, — govorila je gledajući me pravo u oči, kao da je htela da privuče svu moju pažnju — i vi ćete verovatno jednog dana imati dečaka od četiri godine. Možda će biti plav i lep, kako to samo majka može da poželi, možda će biti nežniji i naprasitiji od drugih. I ako vam posle mnogo godina — oh, ja vam to zaista ne želim — oduzme svu nežnost koju vam je u detinjstvu dao i počne da vas muči kao što ovo dete mene muči, onda ćete se, mislim, setiti Janove majke i razumećete me...

Kroz stakleni izlog gledala je u daljinu, kao da su tamo neke stare uspomene kojih ne može da se oslobodi.

— Bio je mali, pet godina. Ne, ni pet godina nije imao. Stezao me je ručicama kao da će me ugušiti nazivajući me: „Mama, draga moja lepotice, prijateljice moga srca!“ Voleo je priče. Ali je najpre uvek pitao: „To nije priča o vuku, penn?“ Onda sam mu ja pričala o konjiću koji je došao na vašar da bi video kako se okreću drveni konji, ili onu o maloj lisici koja nikad nije žurila...

Ponekad se ni za šta strašno ljutio. Jednom se za stolom tako razgnevio da je povukao čaršav, oborio činije i boce i razbio sve posude. Morala sam da ga zatvorim na tavan. Kad je iznemogao od vriske i kad smo se pomirili, nije mogao da podnese moju žalost. „Nasmeši se, mama, hajde nasmeši se!“ zahtevao je smešeći se celim svojim sitnim licem, i ja sam morala da poslušam... Imao je ručna kolica koja je gurao po bašti skupljajući opale kruške. Kad nam je dolazio

baštovan, nije ga ostavljao na miru, pobadao je u zemlju štapiće, — to su bile sadnice — zasađivao kestenje ili sejao razno zrnevlje. A kad sam ga zvala da za trenutak dođe k meni, govorio je: „Ne mogu, imam suviše potla!“, govorio je „potla“... A onda opet...

Sva predata svojim unutrašnjim vizijama, kao da je zaboravila na mene. Nisam morala da skrivam uzbuđenje, koje me je obuzelo i protiv moje volje. Dakle, to je bio Jan: taj mali, nežni, tvrdoglavi dečak, čije je detinjstvo proticalo između starog baštovana i setne mame! Jan, koga, uobražavala sam, poznajem! Jan, koji kao da nam je već, ni sama ne znam po kakvim pravima prijateljstva, i ranije pripadao. Došao je u „Sunčani časovnik“ zamoren ranijim životom, koji mi nismo poznavali, a on nije osećao potrebu da nam o njemu govori. Ta prošlost, to je bila njegova tajna i tajna te žene, istkana tokom petnaest godina zajedničkog života. Nisam više imala snage da ra i dalje smatram jednim od naših i da ga zadržim kod nas. Najednom je za mene postao stranac, veoma drag stranac, koji će jednom ponovo steći svoja prava i otići, pa sam se svojski trudila da od one koja će nam ga oteti čujem još nešto o njemu.

— Kasnije, — nastavi ona — pošao je u školu. Morala sam da prodam mlin koji je vodio moj muž i da u Boveu kupim malu knjižaru. Još i danas je imam. Jan je uvek pre mene stizao kući, pošto trgovinu nikad nisam zatvarala pre sedam časova. Gotovo uvek bih kod kuće zatekla postavljen sto i spremljenu večeru, a on me je čekao ućeći. Za vreme obeda je mnogo govorio, objašnjavajući mi sve što je naučio iz knjiga. Malopomalo, kako je rastao, sve sam manje naređivala a sve češće ga pitala za savet. Bio je moja snaga i ponos. Sve ono o čemu sam sanjala iščekujući mog prvog malog dečaka! Tako postojan, tako čist. A ipak tako nežan, tako dobar, sve do onog dana, kad...

Glas joj se slomi.

— Nekoliko meseci pošto je položio maturu teško sam se razbolela: zapaljenje pluća. Čitavu nedelju bilo mi je vrlo rđavo i već sam mislila da neću preživeti. Jan me je negovao izvanredno odano. Jedne noći sam izgubila razum. Nisam htela da umrem ne priznavši da mu nisam prava majka... Jedino što sam mu prećutala bila je smrt njegovih roditelja. Rekla sam samo da su nestali. U prvom trenutku nije reagovao. I dalje me je netovao sve dok nisam potpuno ozdravila...

Nekoliko trenutaka je ćutala, zadihana. Onda spusti glavu na ruke, kao da se brani od nekog teškog priviđenja, pa nastavi:

— Jednom se nije vratio na večeru. Očekivala sam, osluškivala svaki korak u tihoj ulici: „Samo da mu se nije nešto desilo.“ Koliko sam puta, kao i svaka majka, to u sebi ponavljala, misleći na radostan trenutak kad ću ga ugledati kako ulazi u moju sobu sa blistavim mladalačkim pogledom i ledenih obraza od noćne hladnoće. „Dobro veče, mama“ govorio bi ljubeći me. „Opet si se brinula, zar ne? E onda nije trebalo da imaš sina!“ Ali, na žalost, te večeri nije bilo tako. Ništa mu

se nije desilo, ne, ali kad se vratio, nije bilo ni pomena nežnom zadirkivanju. Vrlo uzbuđen, rekao mi je da je stupio u službu, kao vozač kamiona, kod nekoga Marodua, mlinara u Pa-de-Kaleu. Ne verujući još, ćutke sam ga posmatrala. Ali, dok sam gledala to tvrdoglavo čelo, potamnele oči i zgrčena usta, srce mi se punilo strepnjom. Još nikad ga nisam videla takvog. Istog trenutka sam shvatila da nema reči, suza, molbi koje tu nešto mogu promeniti — Jan je doneo neopozivu odluku. One nesrećne noći, kad sam izrekla nepotrebno priznanje, uništila sam petnaest godina cpeće, poverenja i uzajamne nežnosti.

I zaista, ništa nije moglo da ga zadrži. Mada je pri polasku obećao da će se vratiti, uskoro od njega više nije bilo nikakvih vesti. Posle kratkog pisma kojim mi je javio da je stigao u Halengem, više o njemu ništa nisam čula... Oh, Fani, mislila sam da ću poludeti! Kad biste samo znali kako mi je kuća bila pusta, ta praznina na koju se trebalo navići, kao smrt, koja to u stvari nije bila. Bilo mi je teže nego kad se moj sinčić udavio. Onaj mi bar nije uzeo srce. A ovaj drugi me odjednom više nije voleo i hladno je otišao zaboravivši sve: detištvo, mladost, ljubav majke...

Odlučila sam da mu pišem. Izgleda da sam jedino uspela da ga razdražim. Ali drugačije nisam mogla. Ta pisma su bila moja jedina radost, zahvaljujući njima još sam mogla da verujem u našu bliskost. Najzad sam rešila da ga obiđem. To je bilo onog dana, uoči Božića, kad sam vas sve četvoro pratila u šumi. Primetila sam vas, Fani, i odmah sam pomislila da mi jedino vi možete pomoći... Sutradan u njegovoj sobi u mlinu došlo je do objašnjenja. Otkrila sam mu da su mu i otac i majka zaista poginuli 1940. Mislila sam: kad izgubi svaku nadu da će pronaći porodicu, vratiće se meni. Nije bilo tako. Ne znam zašto. Izgubila sam Janovo poverenje... Zar je moguće da petnaest godina ljubavi i samopregora ne znače ništa u srcu jednog mladića? Zar samo krvna veza stvara nežnost između sina i majke?

Pružila je ruku i položila je, svu ustreptalu, na moju:

— Shvatate li, Fani, recite, razumete li bar malo?

Klimnula sam glavom, nesposobna da odgovorim, zbunjena.

Beć nekoliko minuta kelnerica je obilazila oko nas, oklevajući, nije smela da prekine razgovor. Poslastičarnica se malopomalo praznila. Čim je primetila da smo začutali, devojka nam pride:

— Izvinite, zatvaramo...

Pogledala sam na časovnik: sedam časova. Žena je ustala i platila. Izašle smo u noć. Napolju nas zahvati ledeni vazduh. Gušila sam se. Osećala sam kako me hladnoća preplavljuje kao talas koji se preliva u dubinu u pesku. Kao da se uplašila da me više neće videti, kao da sam joj ja jedina nada, žena u crnini me zgrabi za ruke, gledajući me prodorno u žutoj svetlosti ulične svetiljke.

— Samo vi možete da mi pomognete — reče.

— Sigurna sam da možete uticati na Jana. Više nego vaš brat. Više nego ona druga devojka, strankinja. Nje, — reče ona s nekom gorčinom u glasu — nje se plašim... Ali vas, Fani, Jan voli, osećam, za njega ste vi kao sestra...

Muškarci i žene su prolazili kraj nas žureći kućama.

S vremena na vreme mlaz kiše bi nas ošinio po licu. Švusak nikako da mine. Kao ni suze žene, koje je zadržavala još od maločas...

— Kad su mu već roditelji mrtvi, on zbog vas ostaje ovde — jeknu ona iznenada. — Ali vi nemate prava da ga zadržavate!

— Gospodo...

— Izvinite! — uzviknu ona i pusti me. — Jednom ćete shvatiti. Pristaćete da učinite bilo šta, da se ponizite, da klečite zbog svog deteta. Majka nema dostojanstva. Recite da ćete učiniti nešto za mene?

— Obećavam da ću učiniti sve što mogu — promucah.

Obuze me neodoljiva želja da odem. Obema rukama sam stiskala upravljač bicikla. Ona to primeti.

— Oprostite što sam vas toliko zadržala — reče gotovo ponizno. — Do viđenja, gospođice.

Priklopi zimogrožljivo kaput, i ode, oborene glave, u susret kiši i vetru, a meni se činilo da se nevretime hotimice na nju obara.

Odjednom sama na ulici, sela sam na bicikl i svom snagom poterala ka izlazu iz Bulonja. Nisam htela da mislim, da pokušam da shvatim. Čini mi se čak da sam sasvim zaboravila dete iz Narvika. Sećanje mi se vrati, brlno, naglo, tek posle pola časa, kad me je težak kamion prestigao uz buku motora i gvožđurije. Za trenutak sam strasno želela da to bude Jan, da me uzme u kamion i osmehne mi se svojim dobrim, podsmešljivim očima... Ali to nije bio Jan. Nastavila sam put sama uprkos noći i oluji, shvatajući jedino da mali dečak iz Narvika, mališan koga je „Siri~ jus“ prihvatio na obali Norveške, nije mogao biti ono dete koje je žena u crnini u isto vreme podigla iz nekog jarka u Tureni. Sve se zamrsilo u pakleno klupko.

*

U prvo vreme sam uporno ćutala o svom viđenju sa ženom u crnini. Ono što sam od nje saznala tako je snažno pobijalo otkrića moga dede da sam rešila da sve prećutim Kapetanu. Ali Gijom je bio dovoljno snažan da mu se mogu poveriti. Ipak sam odlagala, jer nisam imala prilike da budem nasamo s bratom. Škola, prisnost između nas četvoro u „Sunčanom časovniku“, sve to kao da se zaverilo da me spreči da govorim. Uspela sam tek u četvrtak uveče.

Poželeva sam Ingvild laku noć, otišla u svoju sobu i sela obučena na krevet osluškujući zvuke iz susedne sobe. Čim mi se učinilo da je Ingvild zaspala, polako

sam se iskrala i otišla Gijomu u radionicu, gde se on borio sa nekim starinskim ormanom, koji je bio u vrlo rđavom stanju.

— Najzad sami! — rekoh uzdišući. — Već tri dana hoću s tobom da razgovaram!... Znaš li, Gijome, ko m'e je iščekivao prošlog ponedeljka u Bulonju, na uglu ulice Lamp i Nacionalne?

— Hm! — reče on. — Ti nisi od onih devojaka koje puštaju dečake da ih sačekuju posle škole! Nema druge, bio je Jan.

— Ne, — rekoh smešeći se, polaskana ipak što Gijom Jana smatra izuzetkom među tim mladim donžuanima koji su sačekivali neke od mojih drugarica na pločniku preko puta škole. — Ne, nije bio Jan. Bila je... njegova majka.

— Gospođa u crnini?

— Da, želela je da mi govori o Janu. I, bogami, bilo je prilično mučno.

— Mučno... Za tebe? Za nju?

Kako sam ja ćutala ne znajući šta da odgovorim, Gijom spusti daščicu koju je deljao nožem, praveći jake spojnice.

— Fan, — reče on — treba uvek da se trudimo da postupamo sa dobrotom... Vidiš, dobro sam razmislio. U Janovoj prošlosti postoji neka bolna tajna, a mi, njegovi prijatelji, moramo mu pomoći da pronikne u tu tajnu. Međutim, ne treba da pri tome zauzimamo niki ratoboran stav. Hoću da kažem: ako smo *za* Jana, ne znači da moramo biti *protiv* gospođe u crnini. Pismo koje je Ingvid videla u Janovoj sobi, razgovor koji smo ti i ja čuli na tavanu mlina — malo indiskretno, priznaćeš — i mnogo drugih pojedinosti dokazuju nam da su odnosi između Jana i njegove pomajke sve zategnutiji. Ali, ko je od njih dvoje u pravu, a ko nije? Verovatno nijedno!... Mi o suštini problema ne znamo mnogo. Jan je nesrećan, zbunjen, uznemiren, to je očevdno. Ali zar i ta žena nije nesrećna?

Mogla sam samo da pognem ćutke glavu, najednom sva obuzeta mišlju na sićušnu priliku, kao da je sudbinom pregažena koju sam gledala one večeri kako se udaljava sama kroz mračnu noć.

— Nemoj misliti da sam hteo da te prekorim! — dodade moj brat videći da ćutim. — Znam dobro šta osećaš u dubini srca...

On se opet lati drveta. Za trenutak sam gle dala kako opiljci lete kao vatromet, tanani, brzi, jednaki. Kakav spoj tačnosti i snage! Zapljusnu me val tople nežnosti prema Gijomu. Ne postoji ništa što ne bih mogla da poverim njemu, mladom, a tako mudrom.

— Pa, — nastavi on — zašto je ta žena htela da razgovara s tobom?

— Da bismo joj vratili njenog sina, kako ona kaže. Da ne učinimo ništa da ga zadržimo među nama. O, Gijome, posle tog razgovora u poslastičarnicm pitam se kako smo mogli i pomisliti da je Jan dečak iz Narvika!

Gijom u čudu ispusti daščicu.

— Šta? Zar smo sve troje to izmislili? Hodao je goredole nekoliko minuta, najzad stade kraj jednog od teških kamenih stubova u odaji. U glasu mu je bio neki sanjalački prizvuk:

— Nije li to trebalo poveriti i Ingvild? Glas krvi bi možda progovorio? Najzad, možda je ona ipak Janova sestra!¹

— Sestra, sestra! Lako je to reći. Ona je sestra Janu, ako je Jan zaista dečak iz Narvika. Ali, ako. nije...

I u jednom dahu ispričah mu šta mi je u poslastičarnici otkrila gospođa u crnini.

Kad sam završila, moj brat se opet prihvati svog preciznog posla. Prsti su mu deljali drvene spojnice, ali znala sam da me je slušao celim svojim bićem. Pustio je da protekne nekoliko minuta pre no što će progovoriti, sav obuzet, reklo bi se, svojim poslom.

— Čuj, Fan, — reče najzad. — Moram da svarim sve što si mi sad rekla. Imam večeras posla još dobra dva časa. Razmisliću o svemu tome, razgovaraćemo sutra.

Izenada kao da se uplašio kakvog mog suviše ženskog ispada, dodade:

— A Kapetanu ni reči!

— Zašto ni reči, Gijome? Zar nije on udesio da Ingvild dođe u Francusku? Doveo ju je zato što je mislio da je ona Janova sestra. I onda... 114

Gijomovo lice se smrači.

— Razume se, razume se! — reče kao preko volje. — Ali ne treba zaboraviti njegove godine, ni grižu savesti koja ga muči zbog dečaka iz Narvika... Posle tvog susreta s tom ženom, reklo bi se da je sve dovedeno u pitanje. Ne, Fani, ne treba mu sad o tome govoriti, ne sme saznati za tu novu neizvesnost. Ti i ja smo dovoljno odrasli da izvesno vreme sami bijemo bitku, zar ne?

Klimnuh glavom i uputih se vratima radionice. U tom trenutku Gijom spusti alatke, otrese strugotinu sa rukava džempera i priđe mi.

— Nemoj mnogo da se brineš — reče mi nežno. — Pokušaj da spavaš.

*

Ni govora o spavanju!

Tek što sam odškrinula vrata radionice zapahnu me ledeni vazduh.

Odmah sam predosetila da nešto nije u redu. Klopurala su spoljna vrata, ona iz kuhinje, a bila sam sigurna da sam ih maločas zatvorila. De neko, skriven u kuhinji, nije prisluškivao, pa pobegao?...

— Gijome! — pozvah poluglasno.

On vide poluotvorena vrata i pogleda me. — Ingvild, svakako, — promrmlja zatim. — Ko bi drugi?

Užasno sam gledala brata.

— Hodi! — reče on i povuče me napolje, prema crnoj rupi suterena.

Osluškiivali smo pred Ingvildinom sobom. Ništa. Da li je spavala?

— Idi da vidiš — reče mi. — Uđi polako. Ali, odmah smo upalili svetlo: u Ingvildinoj sobi nikog nije bilo, a njena pižama je ležala na zemlji, kao da se obukla na brzinu.

Osetila sam strepnju deteta koje je učinilo nepopravljivu grešku. Brzo smo se opet popeli u kuhinju. Gijom uze veliku električnu lampu, te obidosmo ceo vrt pretražujući svetlosnim snopom u svim pravcima. Sišli smo čak i do reke, koja je tekla mirno, nesvesno.

— Ingvild!... Oh! Ingvild, gde si? — dozivali smo je poluglasno.

Neće odgovoriti, znali smo to unapred. Zar smo se plašili istine?

— Otišla je Janu, luda! — naljuti se Gijom. — Ne ostaje nam ništa drugo nego da je stignemo.

— Oh, Gijome! — jadikovala sam. — Šta će ona sve Janu ispričati... Sve će mu kazati.

— Nemoj da se uzbuđuješ — reče Gijom glasom čoveka rešenog da se suprotstavi okolnostima. — Nemoj da se uzbuđuješ, Fani. Biće ono što mora biti. Ništa rđavo nismo učinili. Ingvild će ipak jednog dana doznati da možda ima brata. Pokušajmo samo da ublažimo udarce.

— Ali, — primetih videvši kako ide u ostavu — znaš dobro da je moj bicikl u kvaru još od prekjuče.

— Sešćeš napred na štanglu. Nije prošlo mnogo vremena otkako smo se poslednji put tako vozili.

Odista. To je bila naša stara navika. Bez po muke sam zauzela pravilan stav, leva noga je visila malo više od desne, ruke tačno na sredini upravljača, a gornji deo tela malo nagnut na stranu. Koliko puta me je Gijom tako vozio poljskim putevima, u vreme kad je jedan točak bio dovoljan za nas dvoje.

Polako, s mukom, Gijom krenu. Ja sam nesvesno zadržala u ruci električnu lampu, na svaki okret pedala Gijomovo koleno je zapinjalo o lampu i ona je ravnomerno udarala po upravljaču.

Pogledala sam na sat.

— Jedanaest i četvrt. Ona ima bar dvadeset minuta prednosti, ali ide pešice.

Više nismo govorili. Čulo se samo ujednačeno udaranje električne lampe i neprekidno pištanje dinama. Ja sam očajnički pokušavala da u mraku razaznam nešto ispred sebe, prodirući pogledom kroz lepezasti snop svetlosti farova pre nama.

— Uh! Što je hladno! — gundao je Gijom stisnutih zuba. — Sigurno mrzne. Čuj, Fani, nećeš valjda nazepsti.

— Ne brini — mrmljala sam ravnodušno. Istina, mora da je stezao mrz. Zvezdano nebo, bez ijednog oblaka, hladno i jasno kao santa leda... Na rđavom delu puta, ili kad bi Gijom malo skrenuo, videla sam kako blista izbrazdani put i bokori trave koji su pucketali pod točkovima. Jedan kamičak skliznu i otkotrlja se u jarak, skakućući sa jasnim reskim posebnim odjekom u oštrom smrznutom vazduhu. Moralo je biti hladno! Ali mi o tome nismo razmišljali. Bilo je drugih mnogo ozbiljnijih stvari o kojima smo morali da mislimo. Međutim... u drugim okolnoetima sigurno bih uživala u toj noćnoj šetnji sa Gijomom. On je snažno okretao pedale i bila sam prinuđena da se sagnem malo više kako mu ne bih smetala, jer mi je bradom ponekad doticao teme. Od njegovog ubrzanog daha poneki pramen moje kose bi ga ošinio po licu i on bi ga brzim pokretom glave sklonio. S vremena na vreme bi uzdahnuo duboko, glasno da povрати dah. Čula sam njegovo disanje tik uza me i ono mi se činilo kao toplo i veliko prijateljstvo. Postoje i uvek će biti tih trenutaka prijateljstva između brata i sestre, ma koliko bili retki, kad mala sestra, makar i šesnaestogodišnja, prema jakom, velikom momku kakav je njen brat oseća materinsku nežnost. I dok se tu uz mene naprezao iz sve snage, Gijom mi se najednom učini bliži, detinjastiji. Želela sam da i on to isto oseti, ali je on svakako mislio samo na to kako da vozi što brže, jer se trgao kao neko koga su iznenada probudili kad sam uzviknula:

— Stani, Gijome! Evo je tu, levo, naslonjena na padinu.

Polako je ukočio, a ja sam skočila na zemlju ponovo obuzeta nespokoјstvom. Šta možemo da joj kažemo?

Ali Gijom ju je već ispitivao:

— Šta radiš tu, Ingvild?

Začudila sam se oštrom, gotovo grubom tonu. Reklo bi se da je bio veoma zabrinut i da se te svoje brige oslobađa srdžbom.

— Šta radiš tu? — navaljivao je on. — Kakav je to način da pobegneš tako usred noći, ne obavestivši nikoga?

Nekoliko trenutaka je stajala kao preneražena našim dolaskom; zatim najednom prasnu.

— A vi? Šta vi radite ovde? — vikala je. — Ono o čemu ste maločas u radionici razgovarali, mene se, možda, ne tiče? Pa dobro, onda sve ovo što ja radim sada vas se nimalo ne tiče!

— Ingvild, — reče Gijom mnogo blaže — treba da se vratimo kući.

Da, tako je bilo: Gijom se uplašio. Njegovih iskusnih i mudrih dvadeset godina najednom se osetilo odgovornim za tu malu strankinju poverenu „Sunčanom časovniku“, njegovom „Sunčanom časovniku“; sve vreme te naporne trke kroz noć plašio se da se njegovom greškom ne dogodi neka nesreća. Opet sam se divila bratu, umeo je da prećuti svoju tešku zabrinutost da bi mene utešio.

— Šta vi mislite, da sam ja glupa! — produži vatreno Ingvild. — Mislite da nisam ništa posumnjala još od trenutka kada ste počeli onako tajanstveno da se ponašate?

— Ingvild, uveravam te, treba da se vratimo — reče Gijom još nežnijim glasom.

On joj položi ruku na rame. Ali se ona naglim pokretom otrže i nastavi da korača drumom.

— Ne, neću se vratiti! Ako sam pobegla, to je zato da od Jana saznam istinu... On će me bar , razumeti! — dodade bolnim glasom.

Gijom nije navaljivao. Verovatno nije znao šta da odgovori. Produžili smo pored nje. Istina, išli smo ka mlinu; ali dok smo kraj nje, moći ćemo sprečiti Ingvild da ne učini neku budalaštinu.

Išla je brzo, na nekoliko koraka ispred nas, kao da se nada da će nam dosaditi to praćenje.

— Zašto me pratite? — upita najzad.

— Ingvild, ne treba da ideš Janu — reče Gijom vrlo pomirljivim glasom.

Ukoliko je Ingvild bivala nervoznija i ljuća, Gijom je, činilo mi se, bivao sve mirniji i savlađivao se sve više. Reklo bi se da govori malom tvrdoglavom detetu.

— Ne, ti ne treba da ideš — navaljivao je on. — Jan možda ništa ne sumnja. A mi znamo tako malo.

— Pa dobro, ako ništa ne sumnja, ja ću mu sve reći.

Podskočila sam od srdžbe. Ali Gijom se nije ni makao.

— Slušaj, Ingvild, — izgovori on polako, kao da je hteo svaku reč da usadi u dubinu njenog bića. — Slušaj, Ingvild, ako mu kažeš sve što si čula iz našeg razgovora, nanećeš mu bol. Čuješ li, mi ne želimo da ti ideš Janu, nećemo da mu naneseš bol. Zatim dodade:

— I, vidiš, ako je istina da smo u poslednje vreme sakrili ponešto od tebe, učinili smo to iz istih razloga: bojali smo se da tebi ne nanesimo bol.

Produžio je tiše kao da traži izvinjenje: I, na žalost, sad je gotovo! Zlo je učinjeno. Išla je ćutke, sigurno je razmišljala o Gijomovim rečima. Najzad reče:

— Zašto bih mu nanela bol ako otkrijem da sam mu sestra. Jer, to je ono što sam čula, je li? To je ono nepojmljivo što ste malopre kazali?

Okrenula je glavu Gijomu zahtevajući odgovor.

— Da — priznade on. — Ali...

— Zar bi to za njega bilo tako strašno da sam mu ja sestra? Da je Norvežanin? Da odjednom nađe roditelje, porodicu, kuću... Reci, da li bi to bilo tako strašno?

— Ne, Ingvild, — objasni Gijom strpljivo. — To bi bilo prekrasno, ali mi u to nismo nimalo sigurni, razumeš li?

Ipak se tvrdoglavo držala svoje misli.

— Džef Nilsen, ko je taj Džef Nilsen? Nikad o njemu nisam čula. Međutim, Nilsen, to je moje ime; ja se zovem Ingvild Nilsen. I ako Džef postoji, zašto mama i tata o njemu nikad ne govore? Zašto smatraju da je nestao? Zašto bi on bio u Francuskoj? I zašto bi to bio Jan?...

Još je govorila, kad se najednom iza okuke, na dvetri stotine metara, ukazaše zgrade mlina koje su se na golom polju ocrtavale kao neka ogromna sablast pod zvezdanim nebom. Gijom ih je opazio kao i ja, samo, više nismo smeli da zaustavljamo Ingvild. Uznemireni, mislili smo na Jana, koji verovatno mirno spava. Jana, kome smo išli da ga unesrećimo. Gijom podiže ruku i prstom pokaza tešku kamenu tvrđavu.

— Slušaj, Ingvild... zečeras je bilo dosta nevolje. Ne treba još da je uvećavamo. Nemoj nas primoravati da Janu nanesimo isto zlo koje smo tebi učinili.

— Ah, ja ne znam, zaista više ne znam... — šaputala je najednom skrhanim glasom. — Pustite me bar da odem tamo, sasvim do zida... Htela bih da budem blizu njega. Možda ću tada osetiti da li je on moj brat ili nije...

U tom trenutku za nju je postojao samo Jan...

Iznad nas su se uzdigle zidine i njihova senka nas je obuhvatila. Vrata su bila zatvorena, ogromne drvene vratnice, pod kamenim svodom. Ali, kao da je te večeri imala mačji instinkt, Ingvild se bez dvoumljenja uputi sporednim vratima, jedva приметnim pored velikih, povuče rezu, gurnu krilo i vrata se odmah otvoriše. Ušli smo u dvorište za njom. Na prvi pogled je prepoznala bivše ostave za brašno, sasvim blizu i levo od nas, one koje su pružile utočište malom klizaču levo, one koje su videle Ingvild kako prelazi očima preko tajanstvenog pisma žene u crnini... Te večeri zimska tmurna noć obavijala ih je savršenom ravnodušnošću. Jedino Janov prozor kao da nas je gledao svojim sumornim ispitivačkim okom.

Ingvild koraknu prema vratima, iza kojih je bilo stepenište koje je vodilo na tavane, u Janovo utočište.

Gijom diže ruku kao da će je zadržati. Ali se bna već sama zaustavila i naslonila na zid. Činilo se da duboko razmišlja.

— Vi kažete da Jan ne zna da mi je brat. Ali onda, zašto me je jedne večeri zaustavio svojim kamionom? Zašto še je gledao zažarenim pogledom?... A onog dana u decembru, kada smo ga zatekli kako u „Sunčanom časovniku“ svira na klaviru? Prišao mi je i rekao: „Sledeći put kad vas budem pozvao iz duboke noći, hoćete li mi se tada odazvati?“. Tačno pamtim te reči, stalno **su** mi u sećanju, odgovorila sam mu: „Da dotrčaću.“ Ja sam mu to obećala. Već tada sam morala da ga poslušam, ne znam zašto.

Govorila je teško, kao da očajnički traži neki smisao u tom ialetu uspomena. Pogleda u mene.

— A večeri uoči Božića, sećaš li se, Fani? Kada se pojavio na vratima „Sunčanog časovnika“, tragičnog izgleda, pre no što je pobjegao, ja sam potrčala za njim, kao da sam mogla da ga spasem. Nadala sam se da će se vratiti dok vi budete na ponoćnoj misi, da će mi objasniti ono što mi vi niste kazali. Ali on nije došao. Oh! Kad bi znala, Fani, kako sam te večeri bila nesrećna. Osećala sam se napuštena kao i Jan.

Ona ućuta i, odmaknuvši se naglo od zida, lodiže glavu prema Janovom prozoru. Usled blede mesečeve svetlosti koja joj je kupala lice, učini mi se da u njenom pogledu ima nekog žarkog sjaja, neke neizmerne molećive nežnosti.

— Ingvild, — preklinjao je Gijom očajan. — Nemoj, Ingvild! — Pomislili smo da će kriknuti.

Ona se trže i sa gorkim osmehom reče:

— Oh, ne brini! Shvatila sam.

Polako se uputila malim vratima, kroz koja smo maločas ušli u dvorište. Pošli smo za njom. Kako smo bili samo nekoliko koraka iza nje, ona se okrete i mogli smo na njenom licu da uočimo nedoumicu u kojoj su se istovremeno slili i nada i očajanje.

Ono što se tada desilo, zauvek je ostalo urezano u mom sećanju.

U jednom trenutku Ingvild posrte kao izgubljena, zatim pade na Gijomovo rame jecajući.

— Je li istina, reci, je li istina da imam brata?... Ah! vi ne možete razumeti šta to znači! Kada sam se malopre popela u kuhinju da vas uhodim, čula sam Fani kako izlazi iz svoje sobe, očekivala sam sve, samo ne to: da je on moj brat! „Ingvild je možda Janova sestra“... Čim sam čula te reči obuzela me je luda nada: a ako je to istina!... Sada ste sve uništili svojim sumnjama, svojim rasuđivanjem i obazrivošću...

Plakala je jecajući i šmrčući kao malo dete. Izgledalo mi je da njeni jecaji odjekuju u dubokoj noćnoj tišini kao gromovi. Nemoguće da Jan, tamo gore, nije čuo tu buru. Gijom, čija je razboritost bila pokolebana tim iznenadnim Ingvildinim očajanjem, nije više ni pokušavao da je povuče ka vratima. Izgledao je sasvim neodlučan. Bez reči je milovao Ingvild po kosi, dok je ona mucala drhtave reči:

— Fani, ti ti imaš brata, vas je dvoje. Vi ćete uvek biti dvoje. Vi ne znate, vi ne možete znati šta to znači biti sam. Nije trebalo da mi ulijete u glavu da bih i ja mogla, i ja, da imam brata! I da bi to mogao biti Jan. Shvatate li! Brat kao Jan!

— Od sveg srca želim da je Jan tvoj brat — odgovorih lagano. Činilo mi se kao da se Gijomova malopredašnja smirenost prenela na mene. — A sada hajde sa mnom, Ingvild. Ispričaćemo ti istoriju malog dečaka iz Narvika, dečaka koji je možda bio Jan, u tvojoj lepoj Norveškoj...

Uzela sam je za ruku i maramicom joj obrisala lice. Zatim sam je polako odvela prema kapiji mlina, prema putu.

Gijom nas je ćutke pratio.

GLAVA VI

„Rekla sam joj da treba da bude blaga i strpljiva pred Janovom tajnom“

Već sutradan ujutru, bio je petak, ponovo smo išle u gimnaziju. Ponovo dugi put biciklom u osvit škripav od mraza, krovovi Bulonja, koje bismo najednom ugledale sa vrha MontLambera, more u daljini, blede i nepomično kao da je pod ledom. Opet vrtlog šarenih rukavica i kapica u predvorju gimnazije, gotovo grubi pozdravi „dobar dan“, kao da su otvrdli od hladnoće; zatim velika tišina u razredu.

Jedan petak ujutru kao toliki u Bulonjskoj gimnaziji *Anželijer*. Časovi su se nizali: francuski jezik, prirodne nauke, istorija. Ravnodušni časovnik odbrojava sate. Slušam kako se tonovi ređaju jedan za drugim, mirni i spori kao reči mudrosti, ali prvi put toga jutra nešto se u meni buni i uznemirava me. Ingvild sedi na uobičajenom mestu, tako blizu da se njen lakat oslanja na moju levu ruku, i ja obično osećam čak i podrhtavanje njene ruke kad piše. Ali ovog jutra ta ruka je kao od drveta, nepomična, ravnodušna prema predavanju. Cela Ingvild, i dušom i telom, bila je odsutna, i kada sam se usudila da pogledam njeno lice, uplašila sam se, jer sam na njemu pročitala jedan sasvim nov bol koji su izazvala naša sinoćna otkrića i uzbudljiva šetnja, koja nas je sve troje odvela do Janovih prozora.

... Posle našeg povratka u „Sunčani časovnik“ spavala sam malo i nemirno. Ingvild isto tako. Baš kad smo u žurbi pile vrelu belu kafu za doručak, Kapetan uđe u kuhinju. On ništa nije znao o događajima iz prošle noći, ali su naša lica morala govoriti umesto nas, jer nas on upita:

— Umorni, Ingvild?... A ti, Fani? Obe izgledate vrlo rdavo.

— Mnogo smo radile — promucah u neprilici. — Morale smo vrlo kasno da legnemo... Do večeras, dedice! Treba da se požurimo, zadocničemo.

Čim smo izišle u dvorište, Ingvild me stade zapitkivati.

— Ali ne! — odgovorila sam. — Ništa nisam rekla Kapetanu, a on me ništa nije ni pitao.

Ni za vreme vožnje biciklom Ingvild i ja nismo govorile o onome što nas je obe pritislo. Vetar pri temperaturi od tri ispod nule kočio nam je usta. Osim toga, činilo mi se da svojoj prijateljici treba da ostavim pravo da prva progovori. Zar iije ona najviše pogođena našim noćasnjim raspletima!

Ali sada, sedeći kraj nje u učionici, pročitala sam u njenim očima takvo nespokoјstvo, da ću očigledno za vreme odmora morati da odgovorim na bujicu njenih pitanja.

— A ako bih ja otišla u Norvešku? — upita me ona čim smo usdele da se sklonimo u jedan usamljen kutak gimnazijskog dvorišta.

Ne davši mi vremena da odgovorim, produži naprasito, prigušenim glasom:

— To bi bilo sasvim jednostavno. Sve bih ispričala svojim roditeljima. Pitala bih je li istina da imam brata. Primorala bih roditelje da dođu ca mnom u Fovamberg. Oni bi videli Jana. Razgovarali bi s njim. Oni bi mogli da ga prepoznaju.

Njen glas je podrhtavao. Sve više se uzbuđivala. Pokušala sam nekako da je umirim.

— Ingvild, — šaputala sam, i sama jedva uspevajući da sačuvam pribranost. — Zar ti je baš stalo do toga da oko sebe seješ nesreću? Gijom ti je objasnio već prošle noći: niko nije siguran da je Jan dete iz Narvika. I pošto zasad ne znamo ništa više, zašto da izlažemo patnjama tvoje roditelje, da izlažemo patnjama i samog Jana, budeći prošlost, za koju ni sami ne znamo nije li samo iluzija.

Zatim joj detaljno objasnih zašto mi se čini nepotrebno da Kapetana opterećujemo pitanjima i sumnjama. Njegov teret je već ionako pretežak, a mi dobro poznajemo njegovu mudrost i imamo poverenja u njega.

Obećala mi je da neće ništa pitati Kapetana, ali očigledno preko volje, sa tako buntovnim licem, da sam je uhvatila za mišicu i primorala je da hoda pored mene, držeći je čvrsto kako bi se osetila koliko je razumem, koliko je njeno današnje ogorčenje nekada bilo i moje; i da se i ona mora osloboditi svoje ogorčenosti i da pred Janovom tajnom mora biti blaga i stršviva.

*

Te večeri u „Sunčanom časovniku“ obed beše neobičan. Ingvild se nije mogla uzdržati da Kapetanu ne upućuje poglede, i zbunjene i prekorne istovremeno, kao da je on nekakva sfiga koja čuva strašnu tajnu i odbija da je otkrije. Ded je nakraju uočio te poglede i lice mu se malo smrači. Što se Gijoma tiče, on je prema Ingvild pokazivao bratsku nežnost, mnogo veću nego ostalih večeri; i to sam zapazila. Pruživši ruku preko stola i položivši svoju šaku na Ingvildinu, on najedared reče: — Ti si dobro nazebla!

Primetila sam kako je u jednom trenutku stegao Ingvildinu ruku sa mnogo srdačnosti, što je naša prijateljica morala osetiti, jer je porumenela sve do čela.

— Kad večeramo, — reče Gijom — pripremiću ti grog, grog posle koga ćeš umesto jednog ormana kraj svog kreveta, videti tri.

Grog joj je odneo sam, čim se uvukla pod pokrivač, i sačekao dok je progutala strašni napitak.

— Spavaj sada, devojko sa fjordova. I nemoj se brinuti ako ne čuješ kako se Fani kreće u svojoj sobi. Odvešću je na kratko vreme gore. Moramo da porazgovaramo.

Podigao je prst da bi zaustavio pitanje koje je lebdelo na Ingvildinim usnama.

— I nemoj u snu da preturaš po glavi crne misli. Mi vas oboje mnogo volimo, i tebe i Jana. Obećavam ti, sve što učinimo — biće za vašu sreću.

Kad sam otišla sa Gijomom u radionicu, on otkri istinu. Grubu i potresnu istinu o Ingvildinom poreklu...

Kapetan je jutros primetio naša sumorna lica. Posle našeg odlaska za Bulonj on je ispitao Gijoma. Predobro sam poznavala svoja dva „čoveka“, njihov takt, njihovu uzdržljivost, da ne bih pogodila kako se to odigralo. Gijom mu je u dvadeset rečenica, ne više, ne ističući moj sastanak sa ženom u crnini, ispričao sve o onoj večeri u četvrtak u radionici... Kako se Ingvild sakrila u kuhinji, njeno bekstvo do mlina, potresenost, njen bol...

— U tom slučaju, Gijome... .

Kapetan je vrteo i prevrtao svoju lulu ne odlučujući se da je napuni duvanom.

— Nije bilo neophodno da vam to kažem ranije — progovori on — Ali sada... Fani i ti morate znati sve, ako ni zbog čega drugog ono da biste bar bolje pazili na Ingvild...

Zastade za trenutak, kao ronilac ripe no što se baci u neizvesno.

— Pa dobro, evo! Ingvild je usvojeno dete... U Narviku Ingvild je za sve Nilsenova kći. Posle Džefovog nestanka, u junu 1940. ili tačnije, posle njegove smrti, kako su to njegovi roditelji mislili, oni su omrznuili Narvik... Otišli su u Oslo, i u tom gradu, u novembru 1940, bili su prinuđeni da prihvate jednu šestomesečnu bebu, kćer nekog norveškog bračnog para, njihovih suseda, koje je uhapsila nemačka policija. To je bila Ingvild. Njeni roditelji se više nisu pojavili. Početkom 1941. godine doznalo se da su oboje streljani. Nilsenovi su tragali ne bi li pronašli još koga od porodice, ali nisu nikoga našli. Tada su odlučili da Ingvild usvoje. Kasnije, 1943, vratili su se u Narvik. Dete je tada imalo tri i po godine, onoliko koliko je bilo malom Džefu kad je umro. Kao da se iz ruševina ponovo rađao život. Nisu nikom ništa govorili. Samo je njihov zet, gospodin Hofer, znao istinu.

— I on te je o svemu tome obavestio? — upita Gijom.

— Da, još u prvim svojim pismima. Nije mogao drukčije postupiti, pošto sam mu ja rekao prave razloge svoje želje da Ingvild dođe u Francusku. Samo me je zamolio da tajnu ne otkrijem drugima, naročito Ingvild.

U tom trenutku, kako mi je kasnije ispričao, Gijom nije mogao da se uzdrži, već se krupnim koracima ushodao kroz odaju. On, tako smiren, osetio je kako ga obuzimaju razdraženost i nervoza. Na kraju je stao pred mog dedu i upitao ga gotovo zapovednički:

— Razlozi zbog kojih si ti želeo da Ingvild dođe u Francusku! Znači, imaš ozbiljne razloge za pretpostavku da je Jan dete iz Narvika? Kad bi ti znao kako smo se Fani i ja ponekad mučili što ne možemo da ti postavimo to pitanje... Kapetan sleže ramenima.

— Mali moj, srce ima svoje razloge...

— Znam — upade Gijom nestrpljivo. — Samo, da li sa razlozima te vrste jedan kapetan vodi svoj brod do pristaništa. Čudio bih se tome.

— I ja, Gijome. Samo, brod o kome se u ovom slučaju brinem neuporedivo je slabiji od svih brodova kojima sam nekad komandovao... Kad je Jan prvi put stupio u „Sunčani časovnik“, instinktivno sam pomislio na dečaka iz Narvika. To osećanje je bilo tako naglo i isto tako čisto, kao kad se neki mladić pri prvom susretu zaljubi u neku mladu devojkicu. Taj utisak me nikad nije napustio. Pošteno sam se borio protiv njega, opet, kao što bi to mogao da učini mladić kad je posredi neka nedostižna ljubav. Naprotiv, cela Janova ličnost, njegovo držanje, obazrivost, da ne kažem njegova neodlučnost kad su u pitanju njegova porodica i prošlost, njegova žudnja da budemeđu nama, njegove ćudljivosti odraslog dečaka koji stalno traži svoju ravnotežu, njegova kultura i vaspitanje što veoma slabo opravdava to mesto običnog vozača u mlinu... U svemu tome ja sam video nove razloge da Jan može biti dete iz Narvika. I kasnije, kada je Ingvild stigla, divlja radoznalost, koja ga je jedne večeri na drumu psk nela prema njoj. Svakako, on u njoj nije mogao naslutiti sestru, ali — ona je dolazila iz Norveške, ona mu je donosila sjaj i opsene daleke zemlje, koja je, možda, njegova prava otadžbina.

— I to traje već mesecima, a ti Janu još ništa nisi rekao?

— Zato što me ništa nije pitao! — pravdao se Kapetan. — Zatim strogo pogleda Gijoma: — Ne može se igrati srećom jednog ljudskog stvora! Ne može se igrati sudbinom dvadesetogodišnjeg mladića. Naravno, mogao sam Janu ispričati priču o detetu iz Narvika. Ali, ako se na kraju ispostavi da između njih dvojice nema nikakve veze! Zar ne vidiš kakva bi to nevolja bila?

Gijom htjede ponovo da ga prekine. Kakva nevolja? Ako Jan nema nikakve veze sa Džefom, Džefova priča se njega ne tiče. Ali, odmah je video Jana onakvog kakav je: usamljen, bez porodice, odvojen od majke, koja čak i nije njegova majka. Zar se tom Janu, kao nekom kukavnom izgladnelom psetu, moglo kazati: „Ti verovatno u Narviku imaš roditelje, ali je to možda samo slučajnost. Džef Nilsen nije jedino dete koje je nestalo u ratu. Zato, čekaj, stari. Strpljenja, videćemo.“ Ne! Nije se smela igrati ta svirepa igra.

— U redu — prihvati naposletku Gijom. — Nećemo o tome neposredno govoriti Janu. Ali zar nema drugih mogućnosti da ispitamo njegovu prošlost? Šta si posle učinio sa malim Džefom koga si uzeo na brod „Sirijus“ napuštajući Narvik? Znaš, dedice, nikad nam to nisi rekao!

— To ništa ne bi promenilo! Petnaest godina je prošlo... Džef je s nama ostao do Bresta. Pri povratku iz Narvika, kao i drugi brodovi, „Sirijus“ se zaustavio na severu Škotske, ali suviše kratko da bih se ja mogao pozabaviti malim. Džef je, dakle, ostao na brodu sve do Bresta. Kada smo ušli u Brest, mnogobrojni brodovi zakrčili su pristanište, većinom brodovi iz Denkerka. Pariz je pao u ruke Nemačke 9. juna. Čim je „Sirijus“ pristao, još iste večeri, dobio sam zapovest da pođem u Maroko sa pet stotina vojnika i mornara koji su evakuisani. Odluku sam doneo za dva minuta. Uzeh Džefa na ramena, iziđoh na obalu i pođoh da potražim Crveni krst. Našao sam ga vrlo brzo. Trenutak kasnije, gurnuo sam vrata nekog lokala iznad koga je bio čuveni crvenobeli znak i spustio Džefa na pisači sto dežurne bolničarke. Ispričao sam joj istoriju malog, dajući joj mršava obaveštenja koja sam imao o njemu. Molio sam je da učini sve što može da malog vrati u Norvešku. Završio sam rečima: „Sada, gospođo, imam samo još jednu molbu — dok ja izlazim, uzmite ra u naručje i nastojte da se ovih dana ne oseća suviše napuštenim. Znaite, mi smo ga na „Sirijusu“ mnogo voleli!“

— To je bilo sve, Gijome. Vratio sam se na brod, koji je još iste večeri otplovio za Kazablanku! Nastavak više nije interesantan.

*

— Kakva je bila ta bolničarka iz Bresta? — upitah brata — Da li se deda nje seća? Jesi li se setio da ga to upitaš?... Mlada? Stara? Mala? Visoka? Plava? Crnka?... Reci, Gijome!

Gijom se namršti i ne odgovori ništa. Beć dobru četvrt časa mi je pričao o svom jutrošnjem razgovoru sa Kapetanom. Zatim se naglo diže, upali lampu koja je osvetljavala stolarsku tezgu i stade da bira letvice iz zalihe drveta.

— Dakle, Gijome, — navaljivala sam.

— Dobrih pedeset godina — mrmljao je on — I krupna! Visoka i snažna kao žene iz Flandrije.

— Pedeset godina 1940? — progundah i ja. — To bi sad bilo šezdeset šest! Šta misliš koliko je godina gospođi Oflanž?

— Četrdest, možda četrdest det.

— Onda i to ne vredi! — zaključkh. — Utoliko pre što je naša bolničarka mala i mršava. U svakom slučaju, ne liči na Flamanku.

— Vidiš, — reče Gijom — po svom dolasku u Brest Džef je mogao proći kroz ruke više bolničarki... Ipak, čudna istorija! — šaptao je on zamišljeno. — Isti mesec, jun 1940, i dve bolničarke Crvenog krsta...

— Da, ali takođe i dva izgubljena dečaka, dva prihvaćena dečaka, jedan u Brestu a drugi južno od Typa.

— A danas, jedan jedini Jan.

— Ne računajući sestru, koja je već prosto poludela za njim... Ne računajući ni to da mu ona uopšte nije sestra — dodadoh. I najedared prasnuh: — Janova istorija je već i sama dovoljno komplikovana, nije bilo potrebe da se doda ta nova katastrofa!

— To baš ne mora biti katastrofa, Fani!

— Šta hoćeš time da kažeš? — upitah zaprepašćena.

On brižljivo odabra burgiju, namesti je na veliko svrdlo i počeo da buši čitav niz rupa na hrastovoj lestvici. Činio je to bez žurbe. Očigledno, trebalo je samo čekati.

— Neobični brat i sestra, — prošaptah — koji nemaju ni istog oca ni istu majku.

— Zbog toga ne bi morali biti nesrećni.

I kasnije se mogu venčati i imati puno dece — dodadoh oporim glasom.

Gijom baci oštar pogled na mene, zatim na kuhinju. Namerno smo ostavili upaljeno svetlo i otvorena vrata kada smo ušli u radionicu.

— Ona spava, — rekoh — ako te to uznemirava. Nemaš potrebe da se plašiš!

— Ne plašim se ja za nju, već za izvesnu Fani le Moroa — reče moj brat i odmahnu glavom ne gledajući me. — I pitam se šta će ona druga Fani, ona svakodnevna, pomisliti o...

— O čemu? — upitah prkosno.

On ne odgovori odmah. Nagnuo se nad svojim svrdlom, kao da na alatki nešto nije u redu, a zatim prigušenim glasom, tako udaljenim kao da sam sebi kazuje u poverenju, reče mi:

— Ne bi trebalo da prava Fani bude primorana da pocrveni zbog reči druge Fani — Fani tako neobične, tako neočekivane. Oh! toliko neočekivane.

Srce mi silno zakuca. Bila sam na ivici suza, osećala sam se otkrivenom, poniženom, a istovremeno sam bila ljuta i kajala sam se. Međutim, već su počeli da me zapljuskuju prvi talasi neke tajanstvene svežine.

Gijom me krišom pogleda.

— Hodi da mi pridržiš dasku! — reče on pomirenijim glasom. — Držači nisu dovoljni.

Prišla sam i obema rukama, što sam čvršće mogla, pritisla lestvicu. On je, nagnute glave, probušio još dve trirupe, zatim se uspravio tako naglo da sam i ja morala da se uspravim: i video me je tako očiju punih suza, uzdrhtalih usana, j'oš pod utiskom mučnog trenutka koji je tek minuo. On me posadi u jednu kožnu fotelju, zatim ode u kuhinju i vrati se sa dve čaše i jednom bocom starog muskata.

— Ala je ovo drvo bilo tvrdo! — reče jednostavno. — Progutaj ovo, Fan. Posle toga biće bolje.

Divni Gijom! Želela sam da mu se bacim oko vrata, ali naša uzajamna naklonost je obično ostajala nema, gotovo opora. On je to znao, bez reči se udalji na drugi kraj radionice i stade da prevrće neke daske. Ostavši sama, gušila sam poslednje nalete užasa koji me je maločas obuzeo pri pomisli: pošto Ingvild nije Janova sestra, mogao bi je on jednog dana zavoleti — zavoleti, kao što se verenica voli.

*

„Spreči Jana da ode... Drži ga zarobljenog“...

Sve bi se možda odigralo sasvim drugačije i možda bih onima koje volim uštedela strašne muke, koje smo u toku naše poslednje avanture svi upoznali, da me nije paralisao jedan demon šapćući mi neprestano: „Spreči Jana da ode!“ Kao da bi, ako Jan pobegne, i duša moje mladosti pobegla s njim. I baš nad samom sobom, u stvari, nad svojiš srećnim detinjstvom koje je prolazilo, sklapala očajnički ruke, kao da hvatam zlatni prah, koji uprkos naporima izmiče između prsta. Sa kakvom zahvalnošću pomišljam danas na veliku ruku providenja koja je bila jača i razdvojila moje ruke, ruke male plašljive devojčice stegnute oko onoga što su smatrale životom — da bi ih sa nežnošću vodila pravom putu, divnom i teškom putu sutrašnjice... Jan je otišao. Kada ću ga ponovo videti? Ali, shvatam, trebalo je da ode, da bi ostao Jan koga sam volela, i da bi postao onaj koga ću voleti jednog dana.

Trebalo je da bude tako, da bi se polako, kao što mlado žito zri, na njenim rodnom poljima rascvetala Fani, koju je čekao nazivajući je „Mala devojčice“!...

Pre nedelju dana žena u crnini me je čekala na izlazu iz gimnazije. Osam dana kasnije čekao me je Jan.

— Ponodeljci prolaze, ali ne liče jedan na drugi! — pevušila je drugarica s moje desne strane, prolazeći dvorištem.

— Evo još nekog ko se raspitao kad izlaziš iz škole! — podsmehnu se drugarica sleva. — Reci, Fani, ako tako produžiš... Uzevši u obzir da nisi izabrala baš najgore...

Ali meni nije bilo do šale. Janovo lice je bilo smrknuto. Obećavalo je buru. Uzeo mi je bicikl iz ruku.

— Šta im je, da nas tako gledaju?

Slegla sam ćutke ramenima.

— Što devojke mogu biti glupe! — mrmljao je Jan. — Uvek moraju da nešto zamišljaju... on me odmeri: — Nadam se da bar ti ništa ne zamišljaš...

— Oh, nemaš razloga da se plašiš — rekoh umornim glasom.

— Dobro — reče on nekako umiren. — Hajde brzo, sada. Ostavio sam kamion u ulici Pipo.

— Jane! — povikah. — Šta se dešava? Da se nije dogodila neka nesreća u „Sunčanom časovniku“?

— Bio sam u Bulonju i pozeleo sam da s tobom razgovaram. To je sve.

Kad smo stigli do kamiona, podigao je moj bicikl na platformu i otvorio mi vrata kabine.

— Popni se! — zapovedi mi. — Moramo najpre — do pošte. Imam pošiljke brašna koje moram da uputim preporučeno.

Sve pojedinosti te večeri iskrsavaju preda mnom kao da se juče zbilo. Jer je to veče jedno od najmučnijih večeri u mojoj prvoj mladosti. Pošli smo u ulicu PodEten, zatim je Jan parkirao kamion ispred veLike kancelarije, preko puta pošte, sa natpisom: „Gijom Hire, pomorski trgovački posrednik“.

— Pomozi mi da ponesem pakete — reče Jan. Pošla sam s njim do šaltera i, dok se činovnica borila sa mnogobrojnim listićima koje je trebalo zalepiti, staviti marke, udariti pečate, Jan me, oslonjen jednim laktom na šalter, iznenada upita:

— Koja je od vas dve, ti ili Ingvild, pre nekoliko noći, u ponoć plakala u dvorištu mlina?

Odmah nastavi govoreći kroza zube da ne bi privukao pažnju prisutnih:

— Hteo sam već sutradan da dođem u „Sunčani časovnik“ ali sam se plašio da ne izazovem novu nevolju. I tako ih je već dosta! Više sam voleo da sačekam i nađem te samu u Bulonju.

— Trista dvadeset sedam franaka, gospodine. Evo vaših priznanica — prekide nas devojka sa šaltera.

Spasla me je. Spustili smo se niz kameno stepenište, a Jan nije zahtevao da odgovorim. To mi je omogućilo da promislim nekoliko trenutaka kako da izbegnem odgovor na pitanje o Ingvildinom plaču. Zatim, sa sasvim ženskim lukavstvom, skrenuh na potpuno drugi teren, možda isto tako opasan, ali šta mi je preostalo?

— Jane, znaš li ko mi je je o tebi prošlog ponedeljka govorio?

— O meni?

— Da... Tvoja majka. Tvoja pomajka. Odvela me je u poslastičarnicu, gde smo ostale više od časa.

— Moja majka?

Vratili smo se komionu i Jan, sa rukom na ručici vrata stade uzbuđen.

— Moja majka?... — ponovio je on. Zatim prasnu: — kakve je razloge ona imala da tebe vidi? Bogamu, šta ti je ispričala!

Obuhvatila sam glavu rukama kao da sam htela da izbegnem udarac.

— Teško je to kazati u dve reči... Pusti me da razmislim.

Izgledao je malo umiren.

— Razmisli — reče paleći motor kamiona.

Međutim, čim smo izišli iz grada i prošli kroz gužvu koju su stvarali radnici izlazeći iz fabrike, Jan postade nestršviv:

— Dakle, jesi li se odlučila?

Postoje tako trenuci u životu, užasni trenuci, kad mimo volje, reči izlaze iz usta, reči zbog kojih ćemo se odmah pokajati, reči koje će pokvariti krhki pokušaj za nemoguć sporazum.

— Pa dobro, — počeh — znaš, Jane, nije trebalo da budeš tako grub prema njoj... Ona ti je učinila sve još odmalena. Mislim, prihvatila te je, vaspitavala, pružila ti srećno detinjstvo. Strasno te je volela. A ti si sve zaboravio! Za nekoliko časova si je napustio kao da si j;e dan pre toga upoznao. Znaš li da je ona strahovito patila?

Podskočila sam. Jan je s obe ruke snažno udarao volan, kao što bi pesnicom udarao o sto. Kamion je skrenuo a on to čak nije ni primetio.

— Ali, do dođavola! Fani, ja ne tražim od tebe savete. Ponovi mi samo ono što ti je rekla. Ti, izgleda, ne shvataš koliko je to važno za mene.

Izgledao je veoma l,ut. Najednom sam se uplašila. Pomislila sam na žene moga sela, koje su, da bi sačuvale mir svoga ognjišta, više volele da „njihov čovek“ celog veka bude nepravičan prema njima. Prvi put i ja se pobojah tog nepoznatog čoveka, druga iz moje mladosti. — Već maločas sam osetila kako u njemu sazreva, raste a sad se izliva revolt, ponižena gordost i nepravедna srdžba. Ne, zaista mu nisu bili potrebni saveti. A još manje saveti jedne devojčice... U dvadesetsj godinI,'on je već bio čovek. Ja sam pred njim mogla samo da se povučem.

— Rekla mi je, — šaptala sam svladana — rekla mi je da te je našla u jarku, posle jednog bombardovanja 1940. godine. Tvoji su roditelji bili... bili mrtvi! Po njihovim dokumentima, trebalo bi da su bili neki strani muzičari.

— Ah! Ona ti je to rekla! A odakle bi trebalo da su.

— Nije kazala.

Iako sam želela, nisam smela da ga upitam: „A ti, znaš li ti to?“ Produžila sam:

— Zatim, prihvatila te je i smatrala svojim sinom. Ispričala mi je mnogo o tebi i tvom detinjstvu. Gotovo je plakala sećajući se svega toga...

Bacih stidljiv pogled na Jana. Hladnokrvno je vozio očiju uprtih u drum. Ali, ja sam pogađala da je dovoljna samo jedna sitnica pa da ponovo plane.

— A posle? — upita on. — I, pre svega, zašto je ona tebi sve to ispričala.

— Zato što se nadala da ću ja možda moći da te nateram da joj se ponovo vratiš.

— Ah! Zbog toga? Naravno... (Njegova noga morala je pritisnuti gas, jer je kamion podskočio unapred). — Više volim da ti odmah kažem da se ona zavarava.

Glas mu je bio hladan, podrhtavao je od uzdržane srdžbe. Prvi put sam pomislila da je svirep, strahovito svirep. Ma koliko bila kriva, „ona“ nije zaslužila toliku grubost. Jan, razdražen patnjama, nije mogao više da se kontroliše i postajao je nepravedan.

Sad smo ćutali. I ta tišina nas je pritiskala mnogo. Više nego opake reči. Osećala sam se potpuno nesposobnom da kažem bilo šta obično ne bih li nekako oterala tu vrstu divlje nemani, što se uvukla među nas. Počela je kiša. Jan pokrete brisače i upali velika svetla.

— Kakav gadan kraj — gundao je. — Pre tri dana bilo je tako klizavo da čovek nije mogao ni dvadeset metara voziti u prvoj liniji! Sada je opet kiša.

— Pa mora biti klizavo — osmelih se. Apsolutno sam morala na neki način da ga smirim. Vozio je sve brže i brže. Kiša je na kraju uspela da ga sasvim rastroji. I mada više nisam htela da ga dokraja iznerviram, morala sam da najednom viknem:

— Pazi, Jane! Nailazimo na rampu kod Hudizgena. A ona je zatvorena.

Naglo je ukočio, zatim razdražen reče:

— Video sam je. Poznajem je dobro. Uvek je zatvorena deset minuta ranije.

Njegove ruke su udarale po volanu. Mrak se već sasvim spustio. Kroz stakla kabine gledala sam malu kuću čuvara pruge, sa malom štenarom za psa, kavezima za pitome zečeve, i zategnutim užetom na kome je visilo nekoliko muških košulja, koje su, šibane kišom, izgledale kao kakve jadne sablasti. Rampa je podrhtavala na vetru, a njena popucala boja presijavala se pri svetlosti farova. Voz Bulonj—Montrej prolazio je tuda, i dobro su učinili što su branu zatvarali nešto ranije. Ali Jan nije tako mislio. Besno je zatrubio da bi dozvao čuvara rampe.

— Jane, — osmelih se da ga posavetujem — možda je sad vreme da voz prođe!

— Ja sam ti rekao da rampu zatvaraju deset minuta pre vremena. Uostalom, pogledaj!

Čovek iziđe iz svoje kućice. Pod svetlošću farova razaznah njegov pomalo neodlučan, reklo bi se, dremljiv izraz lica. Onda on, izgleda, poznade Jana. Verovatno ga je Jan previše često zamaro svojim optužbama, jer on bespomoćno mahnu rukom i poče polako da diže rampu. Jan upali motor, motor urliknu. Kamion krenu, ali, kada je naišao na šine, zastrašujuća buka jurila je na nas. Dospela sam samo da spazim izbezušveno lice čuvara rampe. Zatim sam zagnjurila lice u dlanove da više ništa ne bih videla. Ali je Jan svom snagom pritisnuo prvu brzinu. Osetila sam kako je kamion podskočio kao težak konj pod korbačem. Voz je već jurio tačno iza nas... Novi udar: bila sam odbačena na Jana, koji je čvrsto nalegao na volan, a kamion je jurio prema nekom drvetu pocrnalom od pljuska. Najednom kao da je drvo prešlo levo od nas. Jan je uspeo da ispravi kamion. Užasan tresak gvožđurije odjeknu iza nas. Samo što nisam zavrištala pomislivši da nas je voz ipak zakačio. Ali Jan je već kočio, zaustavio se i iskočio iz kamiona. Dršćući od straha, sišla sam za njim. Kroz ogolele grane šiblja, fenjer poslednjeg vagona gubio se na dvadesetak metara ispred nas... Rampa se više nije videla. Odjednom sam se setila dveju vrlo oštarih okuka ispred i iza rampe: na Janov nagli zaokret, kada smo ulazili u drugu krivinu, skrenuli smo s puta.

Ali taj tresak gvožđurije koji me je izbezumio, šta je to bilo? Na nekoliko metara od mene, pognut, psujući kao kočijaš, Jan je kupio nešto sa zemlje: moj bicikl, koji je usled silovitog kretanja kamiona bio izbačen preko ograde...

— Ova odvratna gvožđurija koja nije u stanju da ostane tamo gde je čovek stavi — gundao je.

Došlo mi je da se nasmejem. Gnevni čovek je toliko ličio na neko dete. Nije bio nimalo logičniji od deteta i manje nepravedno ljut kad nekog optužuje Ali pad je za moj bicikl bio težak: prednji točak se iskrivio kao što bi se nos ulubio pod udarcem džinovske pesnice.

Uto čusmo bat užurbanih koraka na drumu, čuvar rampe stiže sav zadihan.

— Tu ste? Nije vam ništa?

Jan ga pogleda s visine, malo podsmegšvivo.

— Pa valjda vidite! Uostalom, niste našli naše leševe na putu, jel' te?

— Istina, voz je prošao dobar minut pre vremena što je vrlo retko. A kako put ima oštru okuku, ne vidi se izdaleka... Užasno ste me uplašili — izgovori on umesto zbogom.

Jan ga je gledao kako se udaljava. Čitali smo neko vreme. Podigoh oči prema svome drugu: bio je veoma bled. Morao se i on strašno uplašiti, ali, naravno, nije hteo to da pokaže.

Zgrabio je bicikl da bi ga ponovo smestio na kamion.

— Jane, — rekoh stidljivo — nemoj se brinuti za bicikl. Uveravam te, to nimalo nije važno.

— O jeste, i te kako je važno. Uostalom, ja ću ga popraviti. Budi sigurna u to. Glas mu je još uvek bio bezbojan. Žalosna, rešila sam da ćutim.

Sada smo iza sebe ostavili Hudizgen. Jan pređe na glavni drum Devr i umesto da krene put Fovamberga, on skrete ulevo, prema dolini Kursa, prema Inksentu i Parentu, najudaljenijim mestima u Bulonjskim poljodš. Kakvo zadovoljstvo ili kakvo smirenje je nalazio u toj jurnjavi po pomrčini, po izgubljenim putevima, pored saputnice koja ćuti? Uskoro ću to razumeti.

On uze cigarete iz džepa pantalona, udari prstima i jedna skliznu na njegov dlan, stavio je u usta, zatim potraži šibice.

— Sada — reče on, primetila sam da mu cigareta podrhtava u ritmu reči — sada ćeš mi objasniti šta se zbilo pre neke noći u dvorištu mlina.

Kako ja ne odgovorih, on me bez milosti pogleda.

— Ti si možda verovala da ćeš to izbeći? Ali, nisam ja tako glup, znaš?

Dim cigarete je polako ispunjavao kabinu mlakom i prisnom maglom. Želela sam samo mir; osećala sam beskrajni umor, i učinila sam ono što sam dotad duboko prezirala; igrala sam se ćudljive devojčice:

— Jane, prekljnjem te, suviše sam umorna da bih u ovom trenutku mogla da razgovaram!

— Ma nemoj!

— Ako ti umišljaš da si danas prijatan drug! I, na kraju, nesrećni slučaj kod rampe!

— A ja sam mislio da si ti hrabra devojka! Zaista, sve ste iste. Uplašila si se? Bez razloga! To je smešno.

Suze su mi navirale na oči, nisam mogla da ih zadržim. Na kraju, bilo je to suviše nepravredno! Jan me je dugo gledao, pa, kao da mu bi neprijatno, spusti pogled, zatim me ponovo pogleda... Po mojim očima, koje su blistale, morao je razumeti... Morao je osetiti izvesnu grižu savesti, jer mnogo nežnijim, gotovo pokornim glasom reče:

— Nećeš valjda da plačeš, Fani... Uostalom, izgleda, nemaš ni maramicu. Hoćeš li da ti pozajmiš svoju?

— Hvala, ne! — suvo odgovorih. — Možda sam plašljivica i nervozna, ali nemam običaj da plačem.

Komedija ćudljive devojke između Jana i mene, nije mogla dugo da potraje!

— A još manje pred mladićem! — Šapnuh spustivši glavu. — Ja znam da ih ništa ne nervira toliko.

Osetila sam da se on u mraku smeši.

— Mala gorda kozice... — šapnu.

I eto, najednom zbog nežne reči velikog dečaka, topila sam se od nežnosti. Bio je dovoljan jedan znak prijateljstva, pa da opet postanem potpuno onakva kakva sam obično bila, malo starinska, malo neotesana, ali bez koketerije i varki.. Morao je to osetiti jer iskoristi:

— Pošto ti nikad ne plačeš, znači, bila je to Ingvild...

— U stvari, — naglo sam se predala — u pravu si, Jane. Treba da ti objasnim... Te večeri ja sam Gijomu ispričala svoj sastanak u Bulonju sa tvojom pomajkom, a Ingvild skrivena u kuhinji, sve je čula. Bila je veoma potresena. Htela je da razgovara s tobom. Gijom i ja smo je stigli i sprečili je da se popne k tebi. I bez toga ti imaš dovoljno briga, pa nije potrebno da ti neko dođe i probudi te u ponoć da bi ti nabacio još koju.

— Lepa pažnja, odista!

Njegov glas me uvredi. Istovremeno ironičan i tako tužan, tako tužan...

— Ti mi ne veruješ? — upitah.

On prasnu s bolnom gnevnom gorčinom — Da li ti ne verujem ili verujem, to te se ne tiče. Znam samo da hoću da jednom bude kraj svim tim tajnama, misterijama, tom odvratnom životu... Dosta mi je, čuješ li, dosta mi je vaše diskrecije, vašeg takta, vaše samilosti prema meni...

— Kako si zao, Jane!

Nervozno je rukama izbrisao prednje staklo kamiona koje se zamaglilo.

— Ja sam ono što jesam. Znači, moja majka ti nije rekla da mogu biti i opak kao kuga?

— Ne, ona mi to nije rekla — uveravala sam ga tiho. — To, uostalom, nije istina. Ti si samo nesrećan.

Ćutao je, tvrdog pogleda, zgrčenih usana. Hoće li i on zaplakati? Nisam mogla podneti da moj veliki drug plače. Osećala sam kako se u meni diže divlja stidljivost, koja mi zabrašuje, znala sam to, svaki pokret i svaku reč utehe. Pomišljala sam, s očajanjem, da je kucnuo čas, sad ili nikad, da se prema njemu ophodim materinski. Ali ja to nisam mogla... Ah! kako šesnaestogodišnja devojka može ponekad da bude rastrzana između nežnosti i surovosti!

— Nesrećan! Nesrećan!... — govorio je Jan. — Zato što sam nesrećan, zato ste me prihvatili, je li? Izgubljeno pseto kome se ne odbija malo hrane, to sam ja za sve vas!

— Ćuti, Jane! — kriknuh. — Nepravedan si. Uveravam te da Kapetan ne bi jedino iz samilosti otvorio svoju kuću, kao što je to za tebe učinio. Kapetan zna da ceni ljude.

Usne su mi drhtale. Srce bilo prepuno. Na kraju, trebalo je da zna šta je za mene:

— Kad bi ti znao šta si uneo u naš život, Jane! Kako se sve promenilo otkako si došao! Ako ti odeš nikad neće biti isto. Oh! Jane, nemoj otići, preklinjem te...

Mora da mi je glas čudno zvučao, jer se on nagnu i u pomrčini potraži moje izgubljene oči, da bi sagledao, ni sama ne znam kakvo otkriće, koje ga je zaprepastilo. Ali ja mu nisam dozvolila da ode dalje. Beć sam zažalila zbog svoga izliva i ponovo bila obuhvaćena svojom nesavladivom rezervom.

— Ako ti odeš, — rekoh pokušavajući da se nasmejem — neću više imati s kim da se svađam!

Zatim zavlada ćutanje, mučno ćutanje. Da li je bio razočaran? Onda se i on nasmeja, ali nekako gorko, i grubo reče:

— Tebi je zabavno da se svađaš s mladićem? Ti nalaziš da je to smešno, je li? E, pa zamisli, devojko, ja ne nalazim!

On naglo otvori vrata — zauzeta razgovorom, nisam ni primetila da je već pre nekoliko trenutaka zaustavio kamion na ivici puta i skočio na travu. Zatim videh kako se oborene glave udaljuje.

Tada se na mene spusti očajanje. Zlokobna ptica sa vrhova te velike kišne januarske večeri. Ne, nije to bio naivan strah što sam sama u polju dok pada noć; već sasvim drugi strah, sasvim nov i sasvim drugačiji; osećanje je u meni bilo sasvim jasno; nisam smela da se suočim s njim, sasvim zbunjena što sam to otkrila. Da, ono što mi je tog časa stezalo srce nije bilo to što sam sama, već što se Jan udaljava od mene.

Pošto i sama iziđoh iz kamiona, stidljivo podoh drumom. Jan se petnaestak metara udaljio od kamiona. Mislim da je stajao. Na bat mojih koraka okrete se. Farovi, koji su ostali upaljeni, padali su mu pravo u lice. Razdvajali su nas mlazevi kiše, i ja nisam smela da se upitam jesu li to bile kapljice kiše ili suze koje su se sijale u njegovim očima. Prišla sam mu brzo i stajala pred njim, bez reči, pognute glave, pogružena. On me pogleda s nekom klonulom tugom.

Tada opet ne poslušah svoje vlastito ja. Ponesena, podigoh ruke do njegovih ramena, za trenutak sakrih čelo na grubu tkaninu njegovog kaputa i pokizno prošaptah:

— Izvinjavam ti se, Jane! nije istina da uživam u svađi s tobom. To zaista nije istina!

I sasvim tiho, priznanje koje nisam mogla da zadržim:

— Ostati s tobom u svađi, to je strašnije od svega...

Za časak osetih kako njegova brada miluje moju kosu. Podigoh glavu: gledao me je s ogromnom nežnošću i meni se učinilo da na njegovom licu vidim više od osmeha, da vidim ozarenost.

— Verujem ti, Fani, — reče on poluglasno. — Hvala...

Obuze me drhtavica. Učinilo mi se da je rekao ne Fani, nego Fan — porodično, nežno malo ime, kako je dosad samo Gijom imao prava da me zove...

GLAVA VII

„U tom izuzetnom trenutku života moga, tako teškom i kratkom...”

Išla sam putem pored Jana. S vremena na vreme podizala sam pogled prema njemu, — toliko je viši od mene! Naročito danas da se čak pomalo bojim —a ja tražim odblesak prijateljstva u njegovim očima, neku reč sa njegovih usana, svakodnevnju, običnu reč: „Baš je danas hladno!“, ili „Sad ćemo stići na autoput“. Ali Jan je ćutao...

Sve dok on ćuti, ja ću ići oborene glave, kao dete koje je nešto skrivilo, ni sama ne znajući kuda idem, ne sanjajući da stižem na kraj poslednje etape, one koja će, uprkos mojoj volji, da mi otrgne Jana. Međutim, osećala sam da će mi sve ono što će se zbiti doneti dragocenu naknadu za neizbežne patnje — da će mi vratiti vedrinu. Bukovo drveće, koje je ivičilo put sa donje strane, bilo je ogolelo, slično slabašnim starcima, a u jutarnjoj magli njihova siva prozirnost, jedva da je razdvajala okolna polja od duge uzane trake puta kojim smo išli. Naši koraci su odjekivali kroz polja, daleko, vrlo daleko, kao iskidani odjek koji toneu tišinu.

Najednom se otkotrlja jedan kamičak. Jan se saplete i njegove potkovane cipele zaškripaše na šljunku. Sagnuo se — polako zbog ranca na leđima — da bi zavezao pertlu na cipelama. Zastadoh i pogledah unaokolo. U daljini je crkveni zvonik probijao maglu...

— Ti baš nisi pričljiva devojka! — reče Jan smejući se i gledajući u cipele. — Nisi me čak ni pitala kuda te vodim?

Odgovorih u jednom dahu:

— Gijom mi je rekao da idemo u Bove, tvojoj pomajci. Ali... ne znam zašto.

— Da tražimo blago, piratska kćeri, ako baš hoćeš da znaš... Dopada li ti se ovo traganje?

— Da!

Dopada mi se toliko da mogu to samo da prošapćem bez imalo želje da dodam još nešto. I dalje gledam zvonik. Reklo bi se da mi upućuje jedan sunčani mač i srce! Mislim na srednjovekovne hodočasnike, što druguju sa drumovima, studeni i bedom, koji su se sa radošću u duši primicali nekoj katedrali ili pregršti svete zemlje. Poželeh da se ispravim. Vrh zvonika mi upućuje znak da dignem glavu. Najzad, nisam li ja unuka kapetana le Moroa, kći i potomak mornara. Pustolovna krv vri u meni i namah osetih drhtaj zadovoljstva — drhtaj malog na brodu koji se ukrcava za svoju prvu plovidbu — što sam uz takvog kršnog snažnog momka, kao što je Jan, i sama snažna, i što sam pošla s njim u neizvestan smeo

pohod. Fani iz ranijih dana — kakvu je samo Gijom voleo — gorda i čista, uspešno je prebrodila rasplete moga srca ovih poslednjih časova. Evo me sada na putu, srećne što idem u nepoznato, srećne zbog ledenog vazduha koji mi šiba obraze, dok ih toplota od hodanja pali. I srećna sam što mi je crkveni zvonik, upravljen ka nebu, dao znak, m što mi se Jan, drug moj, nasmešio.

*

Jutros — moglo je biti šest časova — došao je Gijom i trgao me iz sna. Morala sam ustati i obući se u tišini. Ni po koju cenu nije smela da me čuje Ingild, pa ni Kapetan. Nakon deset minuta došla sam u Gijomovu radionicu. Na moje ogromno iznenađenje, Jan je već bio tu. Od onog ponedeljka kada me je kamionom vratio kući, prošlo je desetak dana a on nije prekoračio prag „Sunčanog časovnika“. I evo, sad je bio tu, mnogo pre nego što je zora kroz okno pomolila svoj bleđi lik, sa lakim rancem na leđima, obučen i pripremljen kao da će na neki dalek put...

— Jane... — izustih. — Ti nas napuštaš? Ti odlaziš?

— Da, sa tobom — reče Gijom. — Sa tobom, Fani.

Zanemela sam, grlo mi se steglo od neke mešavine sreće i straha.

— Ja ću sve urediti — ponovo reče Gijom. Zavukao je ruku u sud sa duvanom i bodro počeo da puni lulu.

— Pravac Bove, — objašnjavao je kratko — stići ćete tamo pred večer. Noć ćete prvosti u kući gospođe Oflanž i sutra ćete se već vratiti.

Pokazujući pokretom brade na Jana, koji se naslonio na klavir, dodade:

— On je autor programa.

Jan ništa ne odgovori, a ja ca strahom upitah nije li između njih, pre nego što sam ja došla, bilo nekog ozbiljnijeg objašnjenja. Ali Gijom mi je već prišao.

— Jan se nada da će u kući svoje pomajke, u Boveu, najzad naći odgovor na pitanja koja ga muče. Upitao me je bi li jedno od nas dvoje moglo da pođe s njim na taj put koji je za njega toliko značajan. Razmislili smo. Ja, Fan, smatram da je mnogo pogodnije da to budeš ti. Devojke uvek imaju više intuicije.

Pogledah Gijoma pravo u oči. Nije ni trepnuo. Ništa nije vredelo. Ako je Jan maločas i pokazao da bi radije išao sa mnom, nikad to neću doznati.

— Ja ću obavestiti u gamnaziji — dovrši moj brat. — Uostalom, danas je četvrtak, u školu možeš već u subotu ujutru. Pa nije to neki veliki put, do Bovea...

Ne odgovorih ništa. Srce mi je lupalo zbog tog nepredviđenog i neobičnog puta. Jedva sam smela da pogledam Jana, koji dosad ni reč nje izustio, Jana, s kojim ću sada poći na put kroz ove zimske zore...

— Ne brini se, Fani, — ponovi Gijom — pa nije to baš neki veliki put, do Bovea; Jan će stalno biti pored tebe. S njime ti se ništa ne može desiti.

On priđe stolarskoj tezgi i sasvim nepotrebno premesti neko rende.

— Sve će biti kako treba, siguran sam... A ako nešto baš ne bi valjalo... Pa dobro, u tom slučaju, ja vas poveravam jedno drugom!

*

Približavali smo se glavnom drumu. Iza nas, malo udesno, ostavili smo Fovamberg, Ingvild, Kapetana i Gijoma, koji se već prihvatio posla i čija nas je prijateljska briga pratila.

„... Nikad ne smeš pomisliti da sam sa Ingvild otišao iz zadovoljstva!“ Te nekadašnje Janove reči odjekivale su u meni. Ne shvatam. On nije poveo Ingvild, već Fani! Ali, nije li u ovom trenutku, u ovo zimsko jutro, išao pored mene, da bi sutra mogao lakše otići sa Ingvild? Ne razumem ništa više, sem to da je danas izabrao mene. Sasvim smo sami. Nema ni kolica koja nose povrće na pijacu, ni mlekara, pa čak ni traktora. Nijedan automobil nas do sada nije prestigao. Približavamo se selu Ikeemu i njegovoj prijateljskoj crkvi.

— Kad stignemo do glavnog drumu, pokušaćemo autostopom. Misliš li da smo još daleko?

Istina je da sam ja taj kraj poznavala bolje od šega. Retko je dolazio ovamo da isporuči brašno.

— Pet stotina metara, najviiše — rekoh. — Glavni drum je tačno na izlazu iz sela.

— Jesi li umorna? Da nisi gladna? — upita on. — U torbi su mi sendviči sa buterom i čokolada.

Nasmešila sam se. Videla sam kako je prijatno kad te neko vodi, kad ne moraš ni za šta sam da se brineš. To mi se tako retko dešavalo.

Ušli smo u Ikeem: bilo je to veliko mesto, čije su visoke i utvrđene kuće, grupisane oko trga, izgledale kao da su sazidane da traju vekovima. Dalje, izgubljene duž ulica koje su već ličile na seoski put, tiskale su se neke niske i bele kuće Bulonja, sa crnom prugom pri dnu i korovovima od škrljca ili slame, čija linija krivuda, kao da je povučena neveštom rukom. Crkva ih je okupila oko sebe: lepo stado imućnih u središtu, i onih sirotinjskih, što se u neredu tiskaju za njima.

Prolazili smo pored crkve.

— Da uđemo na pet minuta? — predloži Jan. — Možeš malo sesti.

Klekla sam iza zadnje mrke hrastove klupe. Jan ostade stojeći pored mene. Sveštenik je završavao službu oko osam časova. Čutala sam. Sa žarom sam upijala te neobične trenutke svoje mladosti. Pokušavam da svoje ćutanje prenesem u

molitvu. Prvi put vidim Jana u crkvi, ozbiljan je i pribran. Preplavljuje me divljenje prema tom gordom mladiću, koji je u molitvi isto tako čist i pravedan kao i u svakodnevnom životu. Talas nežnosti nagoni mi suze na oči. On ne zna da sam prodrila do njegove duše. Nikad neće saznati koliko sam ra u tom trenutku volela. Želela sam da mu to mogu reći, jednog dana...

Napustili smo crkvu i selo. Jan me posadi na mali zid koji je okružavao groblje. Izvadi hleb i čokoladu. Iznenadismo se primetivši da čitamo natpise na okruglim grobovima. Jdna, zastarela imena o kojima sam sanjala još u svom najranijem detinjstvu: Viktorina, Aleksandra, Sezar, Anželika! Svi spavaju pored tog markiza Arnolda de Hakenhema, koji se borio kod Azinkura; i njihova imena su poslednji tračak života, koji se pilepi za istrti mramor, kao trava na kamen... To je u mom sećanju poslednja ili gotovo poslednja uspomena, koja obeležava kraj Janovog života među nama, te protekle mesece moj!e mladosti, zanavek minule...

Sad idemo glavnim drumom. To je državni put br. 1: Kale — Pariz. Automobili nas mimoilaze. Dajemo im znakove, ali oni ne zaustavljaju.

— Vidiš, — reče Jan — sigurno misle da smo kandidati „za crne košulje“ u potrazi za pustolovinom ili nekim nedelom.

Najzad se zaustaviše jedna tamnosiva kola. Neki čovek se naže i otvori vrata. Bio je sam.

— Kuda idete?

— U Bove.

— Pa, popnite se. Ja ćy do Abevila. Jan sede naprjed. Ja pozadi. Dodade mi ranac. Čovek mora da dobro poznaje put, jer vozi vrlo brzo.' Ništa ne govori. Ali mu na usnama lebdi mali podrugljiv osmeh, neka vrsta podsmeihljivosti od koje se sklanjam u ugao, jer mi je vrlo prijatno. S vremena na vreme bacio bi pogled na mene u ogledalu. Izgledalo je da se divno zabavlja. Kad bi bar pokazao prezir, kad bi bio, star, ili strog. Ali ne! Morao je imati decu naših godina. Morao ih je voleti. Svog oca sam baš tako zamigšvala!...

— Pa — dobaci on — šta ćete u Boveu? Jan me zaprepasti. Nisam znala da ima dara za izmišljanje.

— Krštenje jednog nećaka, danas popodne. Od odraslih niko nije hteo da se potruži. Nećaka ima mnogo! Ovaj je sedamnaesti. Ali moju sestru i mece to zanima. A pošto je danas četvrtak!...

Imao je sreće, zaista je bio četvrtak. I moja kosa nije bila crna kao gavranovo krilo.

— A tako! — reče čovek vrlo ozbiljno. (Ali mu je na usnama lebdeo podsmešljiv izraz.) — Često se tako povedu sestre od stričeva. Sestra, to je već bolje, zar ne?

Očajnički sam posmatrala predeo iz straha da moje oči slučajno ne pogledaju u ogledalo. Vozač je ćutao. Sedela sam iza njega. Bio je visok, malo pogrbljen, pored njega Jan je izgledao mnogo praviji, sa svojim čistim profilom i suvonjav. Ali kasnije, kad ostari, znam, poguriće se malo kao i čovek koji vozi, sa lakim i

sigurnim pokretima pijaniste, dugačkih ruku i četvrtastih noktiju. Možda ovaj čovek ima sina koji liči na Jana.

Približavali smo se Abevilu. Glas, topao i simpatičan, ponovo reče:

— Moja deca moraju biti vaših godina. Ne bih baš mnogo voleo da ih vidim po putevima kao vas. Ali svaka čast malom nećaku!

Jan nabra čelo. Tače ra de olujni oblak. Ljut što misle da je ono... što on sigurno nije bio. Ah, kad bi čovek znao. Ali je izgledalo da čovek gotovo sve zna. Zaustavio se na ulazu u varoš. Dobroćudno se nasmešio. Rukovao se s nama.

— Hajde! Nemojte da činite gluposti, deco... Želim vam dobar ishod puta!

Automobili prolaze... Još mnogo kilometara pešice... Ručali smo u malenoj krčmi, tri kilometra južno od Abevila.

Jedna „vedeta“ nas prima, „vedeta“ boje bele kafe. Ovog puta je manje neugodno: nemaju svi podsmešljiv izraz oko usta i decu naših godina. Nepoznati vozač, koji nam neće postaviti nijedno pitanje i koga se nećemo više nikad setiti.

Pola časa kasnije, primetih: „Bove 3 km“. Automobili koje sretamo, ili koji nas prestižu imaju gotovo svi broj 60, okružni broj Oaze.

— Možete li da se zaustavite? — najednom upita Jan.

Evo nas ponovo na drumu. Zimljivo podižem okovratnik kaputa i guram ruke u džepove. U „vedeti“ je bilo pretoplo. Uskoro će biti četiri časa.. Već je na pomolu teška januarska noć.

— Završićemo put pešice — objašnjava Jan. — Izvini, Fani, ali nisam hteo da iziđemo u centar grada. Pa da nas posle desetak koraka uhvate!

Pogledah ga ne shvatajući.

— Vraga! Petnaest godina u istoj varoši, to nešto znači. Većina ljudi koje ovde poznajem, sigurno već zna da sam napustio Bove i, ako me ponovo vide, i to s jednom devojkom... Biće dobro da izaberemo one najmračnije ulice.

— Je li to zbog tvoje majke? Hoćeš da je iznenadiš?

Drhtaj u mome glasu morao je odavati iznenadno razočaranje, ako ne i zabrinutost. Jan stade, očigledno mu je neprijatno.

— Fani, zaboga, pa nisi valjda očekivala prijem, sa osvetljenim salonom i cvećem u svim vazama.

Sležem ramenima. Naravno, ne. Ali odatle kao što to već nagađam, moram kao lopov da se uvučem u neku nepoznatu kuću... Neka mučnina steže mi srce. Ipak sam ja samo devojkica koja je naučila da se svake večeri vraća kući. Dan je bio veoma zamoran. Hladno je. Sivo. Ispred nas se ocrtavala sumorna crnkasta traka među kućama, sve gušćim i gušćim, niskim kućama koje u mraku izgledaju žalosno. Bove je bio tu, čekao me a ja ra više nisam želela. Bove, koga sam se gotovo plašila, sa zidovima i krovovima zbijenim tako da su mi ličili na nakaznu životinju sa hiljadu krljušti, kad s vremena na vreme ne bih iznad zgrada ugledala veličanstvene svodove katedrale, svodove koji streme ka nebu.

Hodamo još uvek, s mukom koračam, a ne smem to Janu da priznam da ga ne bih naljutila. Njegova je kuća s druge strane Bovea. Ulice, ulice, ulice... Jan koji ćuti, koji brižljivo izbegava krugove uličnih lampi, i koji baca oko sebe nervozne poglede. Obuzimaju me apsurdne i obeshrabrujuće misli. Hoćemo li večerati? Gde ću večeras spavati?... Ceo ovaj poduhvat čini mi se sad manje privlačan nego u početku, kada mi je hladna svetla zora ledila krv. Pomišl.am na to blago o kome mi je Jan govorio, čini mi se najednom da je to sasvim beznačajno u poređenju sa običnom vatrom na ognjištu, prisnim struganjem rendeta ili Kapetanovim glasom: „Fani, opet sam izgubio svoje naočare. Dokle god ne ušiješ na njih veliku crvenu traku!“.

Želela, sam da se zidovi „Sunčanog časovnika“ sklope nada mnom.

*

Ali, drugi zidovi i druga vrata zatvoriće se za mnom. Vrata nepoznate kuće, koja ćemo otvoriti kao lopovi i gurnuti sa mnogo predostrožnosti iz straha da ne zaškripe. Ali pre svega gvozdена оgrada nepoznatог vrta, čiji je ključ Jan sačuvao, vrta kroz koji smo prošli u maglovit suton, zatim drveni kapci trpezarije, koje moj drug sad obija vrhom svoga noža.

— Eto, nije baš bilo teško! — reče Jan otvorivši staklena vrata. — Reklo bi se da sam bio u školi za obijače, je l' da?

Pogledao me je podsmešljivo, ali ja uzdrhtah; zaista je to ličilo na obijanje.

Jan me gurnu kroz pomorčinu sobe sve do kuhinje gde su prozorski kapci bili zatvoreni.

— Pet časova i trideset pet minuta. „Ona“ drži knjižaru otvorenu sve do sedam časova. Neće stići ovamo pre sedam i deset. Imamo vremena da skuvamo kafu.

Ja zaista nemam nikakve sklonosti za obijanje, jer povikah:

— Ne! Završimo što je moguće brže. Završi što imaš ovde da uradiš i hajdemo.

Ali on je već otvarao bife i izvadio šoljice. Okrete se meni i pršte u smeh.

— Ali zaboga, Fani, priberi se! Ja u ovom trenutku ne činim nikakav zločin! I dok se ne utvrdi nešto drugo, ja sam ovde kod svoje kuće. Još se uvek zovem Jan Ofanž, zar ne? A ti dobro znaš da „ona“ želi samo jedno — da se ja vratim u ovu kuću!

Brižljivo smo sredili šoljice — nikakve tragove iza nas nije trebalo ostaviti — zatim me Jan odvede na sprat.

— Sačekaj trenutak.

Ušao je u jednu sobu. Pogodila sam i ne videvši je, da je to morala biti njegova soba. Želela sam da pođem za njim, da uđem u pravo carstvo Jana deteta, Jana omladinca, onoga koga nisam poznavala, o kome on nije smatrao da treba da govori. Ali on se već vrati, noseći malu petrolejsku peć i otvori jedna vrata koja su vodila na neko stepenište.

— Hajde, penji se! Pravac tavan, na drugom spratu.

Stigli smo. U prvi mah ugledah čitav eskadron belih sablasti koje su mi raširenih ruku prečile put: sve krevetsko rublje bilo je u stavu mirno. Pognuli smo glave i prošli. Jan objasni:

— Postoje tri tavana. Ovaj koji smo prošli, zatim onaj koji će za mene uvek ostati tavan s kostimima zbog čudesnog sanduka punog raznog odela. Najzad, tu desno je još jedna sobica. Od sva tri tavana, u doba mojih srdžbi ovaj je bio najcrnji i najstrašniji.

Osmeh se pojavljuje na njegovim usnama: sanjari, zatim oduševljeno:

— Hodi da vidiš, Fani! Sve moje igračke su složene tu...

Uzima me za ruku i mi ulazimo u mračni prolaz — sobicu. Mutno je osvetljen električnom sijalicom tavana gde je prostrto rublje. Veliki zid od grede čini oštar ugao sa podom, i u tim dubinama — nagomilana je čitava hrpa stvari: kolevka, pala u nemilost, bila je puna raznih tegli od slatka, kolekcija zastarelih štitova za lampe, cipele iskrivljene od starosti, čitava četa, ležale su pomešane kao mrtvaci na bojnopolju. Pozadi, sasvim na dnu, ne zna se šta je, ne može da se vidi. Možda, izvanredne stvari koje tu spavaju već vekovima...

Jan uperi svoju električnu lampu.

— Pogledaj!

— Oh, Jane, kako su lepi!

To je „njen“ muž pravio za svog malog dečka. Znaš: prvi mali Jan. Bio je epretan, zar ne?

Ceo jedan svet salaša, kućica, zamkova od drveta, izrezanih, obojenih ili lakiranih: kola koja je vukao konj u galopu; nojev kovčeg, prepun fino izrezanih životinja i sve su one imale neki zbunjen izraz; „Da li je potopu već kraj, ili nije?“ kao da su govorile. „Hoćemo li moći uskoro da siđemo na zemlju?“

Klečala sam na popločanom podu i preturala ta blaga kao neka mala devojčica koja je otkrila rajska vrata. Stojeći, Jan me je posmatrao.

— Kakvo derište! — smeja se. — Ti bi se još igrala, zar ne?

Ali nisam se naljutila što me je ocenio kao dete. Osećam to pre kao kompliment.

— A sada na posao! — reče Jan. — Izgubili smo dosta vremena.

Odvuče me do tavana s kostimima i u prolazu uze petrolejsku lampu. Ja se vraćam na zemlju: io tina je, nismo došli ovamo da bismo se zabavljali. Ponovo me

obuzima nespokoјstvo: ako se žena u crnini vrati ranije? Ako se popne ovamo i iznenadno nas tu zatekne?

Ali Jan se za to nije brinuo. Davao mi je uputstva, paleći peć, jer je ovde pod gredama bilo studeno.

— Pazi dobro: moramo tražiti jedan zavežljaj. Zavežljaj približno ovaliki. (Rukama pokaza veličinu savijenog pokrivača.) Treba da bude uvijen u plavu hartiju.

Pošto je podesio fitilj peći, uspravi se i u jednom neočekivanom pokretu zgrabi me za ramena.

— Moramo svakako pronaći taj paket, čuješ me, Fani? (Njegove oči zasijaše divljim sjajem. Bojim ga se.) Zbog toga smo došli ovamo u Bove. Po svaku cenu ga moramo pronaći.

Upitah gotovo uplašeno:

— Ali, Jan;e,... šta je unutra? Kad bi znala, bolje bih tražila.

Dvoumio se. Naposeltku se rešio.

— Slušaj: to je dečje odelo, za dete od tri do četiri godine...

Uzdrhtah. Izgleda da sam tek sad shvatila. Otvorila sam usta, činilo mi se da ću vrisnuti. Ali samo'prošaptah:

— Dečje odelo? Dobro, potražićemo ga.

Jan ugasi svetlo na tavanu s rubljem. Zatvori vrata. Evo nas sada na tavanu s kostimima, nas dvoje, sami, odvojeni od sveta tom neizmernom senovitom pustinjom, gde uznjihana povorka prosušenog rublja visi u svojoj uznemirujućoj belini.

— Fani, pogledaj ovu korpu!

Sagla sam se ispred jednog kofera pletenog od pruća, otvaram ga i počinjem da preturam po nabacanom i nesređenom rublju, peškirimu, čaršavima koji su sasvim izlizani. Sasvim na dnu dvatri krevetska pokrivača, potpuno iscepana. Stavljam sve natrag u kofer, zatim prelazim na susedni sanduk prepun starih časopisa. Janov paket sigurno nije bio tu. U drugom sanduku čaše, divne čaše, ležale su na izgužvanim novinama. Treći je bio prazan. Jan, koji je tražio na dva koraka od mene, pomaže mi da ga gurnemo u stranu. Nemamo dovoljno mesta, tapkamo u uskom krugu oko prtljaga, slomljenih stolica, emajliranih bokala i lončića. Prevrćem nasumce, rušim piramide raznih predmeta, i ponovo ih nestabilno ređam. Deset puta sam već odgurnula neki kofer od pletenog pruća, okrugao i prazan kao ptičiji kavez, koji mi se stalno vrti među nogama. Levo od mene Jan se ispravi, upetljavši se u neki stari vojnički šinjel sa bakarnim dugmetima, okačen o gredu, čiji se rukavi pomalo klata, kao da su izgubili hrabrost: „Slaba nada! Ne može se ništa naći u takvom lomu!... “

— Znaš li bar približno gde se nalazi? — upitah.

Prešao je preko čela rukom, već sivom od prašine.

— Da, mnogo godina je već prošlo! Imao sam dvanaest ili trinaest godina. Pomagao sam joj da traži, više ni sam ne znam šta. Najednom ona je u rukama imala taj paket i otvorila ga, možda slučajno. Bio sam sasvim blizu nje. Upitao sam je šta je to. „To je tvoje odelo kad si bio mali... “ rekla je. Zašto ga čuvaš umesto da ga pokloniš, kao što to obično činiš? — upitao sam je. „Zato što je to uspomena“, objasnila mi je.

— Uspomena, Jane? — šaputala sam duboko potresena.

Ali me on nije čuo. Ode prema drugom delu tavana, razmišljao je ceo minut, zatim se reši:

— Mora da sam pogrešio ugao. Hodi ovamo, Fani, možda ćemo imati više sreće.

Pošla sam za njim i mučno traženje se produži. Ispraznili smo tri ili četiri sanduka, pretresli jedan orman koji samo što se nije srušio na nas. Jan se pope na neku slamnjaču koja je stajala uspravljena i vrati se praznih ruku sa čelom punim paučine. Oboje smo obema rukama pustošili poneki crni sanduk sa ispupčenim zaklopcem. Odatle izvadismo bundu, dve večernje haljine, smoking, pa čak i jednu perinu, ona se cepa i perje se razleće. Sav taj vašar vraćamo u sanduk i ja ljutito zatvaram poklopac. Osetila sam da je i mene uhvatila nepodnošljiva groznica da pronađem. Ako kroz koji trenutak budemo još uvek ovde praznih ruku, pošto smo ceo ovaj tavan ispreturali, znala sam da će se Janov otpor skrhati. Svoju prošlost, svoju budućnost, sve će ostaviti. Odustaće. A ja neću da on odustace. Hoću da bude jak.

Moram da pronađem taj paket!

Šuškanje hartije, škripa poklopaca koji se otvaraju i zatvaraju, prašnjava gravira — neki bal u Versaju, koju ja nervozno guram...

Jan se uspravi i udari glavom u strmi krov, psuje i nogom udara u neku salonsku lutku koja leti uvis i razbija se o jednu krivu mramornu pločicu. Pođe nekoliko koraka ljut i obeshrabren.

Ja ništa ne govorim. Zašto mi ruke podrhtavaju od uzbuđenja? Sad baš otvaram sanduk na kome su olovkom ispisane obične reči: pelene. Vadim minijature košuljice, benkice koje su morale pripadati prvom malom Janu. Poluglasno ga zovem:

— Hodi da vidiš!

Sa poštovanjem, gotovo pobožno, naslagala sam na levu ruku odela. Stižem do dna sanduka. I tu je jedan omot — to može biti samo naš, — zavijen u plavu hartiju, stegnut kanapom, veličine savijenog pokrivača.

— Jan se hktro saže, zgrabi ga i otvori.

On stoji, dok ja još klečim ispred sanduka. Još ne vidim šta je u paketu, ali vidim kako se Janove oči pune suzama.

— Pogledaj, Fani, — reče skrhanim glasom,.

Ty, kraj nas, na podu, smotan je nekakav tepih. Nesvesno sedamo na njega: Jan odvija plavu hartiju, pokazuje mi malo crveno odelo, koje kao da je zadržalo oblik detinjeg tela. Mesta gde su bila kolena i laktovi, izlizani su, bluzica je šira nego duža, krojena za rast čovečuljka od četiri godine, dobro postavljena vunom. U paketu se još nalazila crvena kapa sa kićankom, cipele od prirodne kože, a male nožice su i njima, izgleda, dale svoj oblik.

— Mislim da to nije sve... — reče Jan. Podiže svilasti papir ispod omota i okvira... plišanog sivog među, čije istrte dlake, klempave uši i ćoravo oko, kazuju da je bio mnogo voljen.

Jan primeti kako okrećem glavu.

— Fani, šta ti je?

Ne odgovorih. Uzeh među. Nesvesno sam ga okretala u rukama, kao što je to činio i kacetan le Moroa, jedne ratne noći na brodu „Sirijus“, na Norveškim obalama. Isti meda, „isto tako napušten i izgubljen kao pravo dete čovekovo“, isto kao i veliko dete koje sedi tu, pored mene, i gleda me uzbuđljivo i molećivo.

— Fani, šta ti je? Preklinjem te, šta ti je?

— Jane, ova odela?...

Ja sam ta koja pitam. Hoću pre svega da znam. Hoću pre svega da budem sigurna. Ako se iole varam! Ako bi na nesreću postojala neverovatna podudarnost...

Sedeći na uvijenom tepihu, zgrčenih nogu, Jan je rukama obuhvatio kolena koja njegova brada njišući se, dodiruje. Da li će se rešiti?

— Jane, odgovori mi!

On podiže glavu i počeo najzad da govori blagim glasom, kao da nije pridavao nikakvu važnost onome o čemu je govorio:

— Nosio sam ga kad sam imao četiri godine i kada sam bio Norvežanin...

Nisam ni trepnula, ali znam da me je Jan ispitivački pogledao.

— Nije te izgleda začudilo što sam život počeo kao Norvežanin?

Kako sam i dalje ćutala, on podiže maleno crveno odelo, držao ga je pravo u vazduhu, i za trenutak imala sam utisak da je dete sa „Sirijusa“ bilo tu, ispred mene...

— To odelo, taj meda, cipele... — šaputao je Jan. — To je sve što je ostalo od nekadašnjeg dečaćića. Dečaćić koji se tada još nije zvao Jan Oflanz... Kome ne znam ni ime. Razumeš li sada, Fani, zašto mi je bilo toliko važno da ih nađem? To je jedina spona koja vezuje današnjeg Jana sa nekadašnjim mališanom...

Zatim ponovo nasloni lice na kolena i zamagljena pogleda produži:

— To odelo... Pitam se da li bi izvesni kapetan le Moroa mogao da ga prepozna!

Ovoga puta skočih:

— Zašto to kažeš?

— Zato što kapetan le Moroa zna ponešto iz moje prošlosti.

— Jane... Slušaj... On se uspravi. Ustade.

— Ne, Fani. Pusti da ti najpre objasnim. Posle ćeš reći onoliko koliko budeš želela.

Sa jedne police među dvadesetak sitnica on nesvesno uze jedan stari zardali nož. Vrhom sečiva udario je u jednu gredu. Seckao je staro drvo, dubao je po njemu, uporno ga mučio kao da u tome osjeća neko olakšanje.

— Pre neko veče u kamionu, ti si mi, Fani, zamerila, što sam po tvom mišljenju, suviše grubo ostavio svoju pomajku. Primetila si da me ona odgajila, negovala i volela kao svoje rođeno dete. Sve ti je to, mislim, ona rekla i ja to ne poričem: to je istina. Ali mislim da je ona od tebe sakrila izvesne stvari. Svakako veoma važne. Čućeš ih sad...

— Ty noć o kojoj ćy ti sada pričati, neću nikad zaboraviti! Sada u martu biće godinu dana... Lekar je baš otišao. Pre toga me je odveo na stranu: „Vi ste mladi i vi ste njen sin“, rekao mi je, nemam prava da od vas krijem, njeno stanje je veoma ozbiljno. Može da umre ove noći, kao što se može oporaviti i umreti za mesec ili godinu dana... “ Fani, pokušaj da shvatiš: u tom trenutku mislio sam da je ona moja majka i voleo sam je. Bili smo sami u kući sa jednom odvratnom bolničarkom, koja je smatrala da sam njen sluga. Čvrsto sam rešio da ostanem pored nje celu noć, seo sam pored kreveta i držao je za ruku. Teško je to, znaš, bdeti celu noć pored bolesnika koga voliš. Kraj cekog ko bunca, stenje, guši se. Časovi izgledaju strahovito dugi.

Jan za trenutak ućuta. Mora da se borio da bi odagnao talas sažaljenja i nežnosti, koji ga je sa uspomenama zahvatio.

— Oko četiri izjutra pozvala me je. Bolničarka je otišla da se malo odmori. Pozvala me je jedva čujno, ali sam ipak razumeo: „Jane, slušaj me, hodi bliže!... “ Približio sam uho njenim usnama. „Ti nisi moj sin“... ponavljala je ona. „Ti nisi moj sin“. Mislio sam da bunca. Da bih je umirio, šaputao sam: „Ma, jesam; mama, ja sam tvoje dete. Ja sam tvoj mali dečak... “ Milovao sam je po kosi. Ali ona je stalno ponavljala. „Ti nisi moj sin... “ Izgledala je kao da nešto traži, nešto što nije uspevala da izrazi. Najzad duboko uzdahnu i reče:

„Ti si Norvežanin... Prihvatila sam te za vreme rata... “

— I još tiše dodade, ali sam jasno razumeo: „Postoji jedan kapetan, francuski kapetan, koji dosta zna o tvojoj prošlosti... On je bio u vezi... sa tvojom porodicom... u trenutku tragedije. On se zove... “

— Disala je sve teže i teže. Pomislio sam da više neće moći da izgovori njegovo ime. „On se zove?“... upitah sasvim tiho. Ona na kraju ipak izgovori: „Zove se kapetan le Moroa.“

Jan ućuta. Brisao je čelo nadlanicom. Izgledalo je da pati isto kao i one noći.

— Eto, Fani! To me jje potreslo, razumeš! Tako najednom, grubo, doznao sam da sam nađeno dete, dok je ona koju sam do pre nekoliko trenutaka voleo kao svoju majku možda umirala. Znaš, ja još u tom trenutku nisam rešio da napustim Bove. Bio sam suviše zabrinut za nju. A zatim, nije bilo nikakvog razloga za to. Nadao sam se da će mi ona sve objasniti kad ozdravi. Negovao sam je i dalje kao da se ništa nije desilo, sve dok joj nije pošlo nabolje. Samo, kad je počela da se oporavlja, morao sam da je upitam za pojedinosti. Suviše me je mučilo... I, zamisli, umesto onoga što sam od nje očekivao: razumevanje i nežnost, ona se naljuti. Počela je da poriče. Tvrdila je da je buncala. Zatim je plakala. Na kraju je završila priznanjem, pričom iz maja 1940. godine o malom dečaku iz Typa nađenom u jarku, sve ono što već znaš, zar ne? A o kapetanu le Moroa ništa nije htela da prizna. „Kapetan le Moroa, da srela sam ga kad sam bila bolničarka. Možda sam ra u svom buncanju pomišala. Sve te ratne uspomene su mi stalno padale na pamet. Ali to nema nikakve veze s tobom“. Mučio sam je pitanjima, ali ništa nisam postigao.

Pogleda me ispod oka, kao dečak koji se boji prekora i malo prkosno reče:

— Tada sam otišao!

— I stupio si u službu kod gospodina Marodua?

— Da... Neprestano sam mislio na tu priču, gotovo sam poludeo. Rešio sam da napustim studije prava. Videću kasnije hoću li ih nastaviti.

Dva uzastopna četvrtka, pod izgovorom da idem da vidim svoje gimnazijske drugove, koji su bili godinu dana stariji od mene, i već na Sorboni, išao sam u Pariz u Ministarstvo mornarice. Tamo su me uputili na Trgovačku mornaricu, gde sam naposljetku uspeo da uđem u trag kapetanu le Moroa. Smesta sam odlučio: napustiću Bove i otići u mesto gde živi kapetan le Moroa. Idućeg meseca sam učio da vozim, krišom između školskih časova. Istovremeno sam dobio obe dozvole: za turističku vožnju i za teška vozila. I došao sam u Fovamberg da tražim posao...

Nisam odmah požurio u „Sunčani časovnik“. Nešto me je zadržavalo: strah od saznanja. Strah da prekinem sa svojom prošlošću, prošlošću Jana Oflanža, da bih pronašao neku drugu, prošlost nepoznatog mladića, koju ću tada, hteone hteo, morati da primim. Koliko puta sam prošao kamionom pored vaše kuće, usporavajući, dvoumeći se. U više mahova sretao sam Gijoma u Fovambergu ili okolini. Privlačio me svojim oštrim i otvorenim likom. Ali — to će ti, Fani, izgledati glupo — čak i izdaleka kapetan le Moroa me je ledio! Međutim, sam bog zna da je on, sa svojom okruglom glavom i divnim očima, mogao da osvoji i najpovučenijeg čoveka. E, pa od njega sam se strašno plašio. Sama pomisao da bi

on možda mogao da mi govori o mojim roditeljima, o mojoj pravoj porodici, prečila me je.

Tako, otvorene šake, raširenih prstiju, reklo bi se da snažno uobličava reči koje će izgovoriti, da bi bile što ubedljivije.

— Razumeš, Fani, ne mogu da kažem da sam voleo te nepoznate roditelje. Bili su tako daleko, tako neodređeni... Bilo je dana kad sam ih zamišljao u snovima. Sanjario sam da su bili izvanredni. To mi je olakšavalo život, ali nisam gubio glavu i dobro sam znao da to nije istina. Toliko sam se bojao da se ne razočaram...

A postojala je i „Norveška“, pošto mi je moja majka rekla da sam Norvežanin. O Norveškoj sam znao samo onoliko koliko sam u udžbenicima geografije mogao da pročitam. U Bulonju se povremeno viđao neki norveški brod u Lubeovom doku. Jednom sam šetao kejom duž sasvim crnog broda ChristiandSund koji je dolazio iz Bergena i stajao na carini. Srce mi je lupalo od uzbuđenja. Dugo sam posmatrao crvenu zastavu sa plavim krstom koja se lepršala na katarci lađe. „To je zastava moje nove domovine“... Ali u tom trenutku mornari su sišli na obalu i ja sam čuo kako razgovaraju na nekom tvrdom jeziku prepunom neobičnih suglasnika, gde nisam pronašao ni jedan slog srodan francuskom ili engleskom. Neodlučan, gotovo uplašen, otišao sam i ne pogledavši više zastavu moje rodne zemlje... U takvim trenucima nisam hitao da odgonetnem tajnu svog rođenja i da postanem Norvežanin... Nedelje su prolazile i nisu donosile rešenje.

Jednog dana prestigao sam te kamionom na putu. Tebe sam se mnogo manje bojao nego Gijoma i Kapetana. Pozvao sam te da se popneš, ali sa osećajem da se bacam u vodu. Tada sam ti dao prvi čas iz latinskog.

Nastavak znaš. Nisam mogao da se odlučim na razgovor sa Kapetanom, iz razloga koje sam ti upravo izneo. I iz još jednog razloga, važnijeg no što sam priznavao: nisam hteo da pričinim zlo „njoj“, mojoj pomajci. Ona mi je redovno pisala, i mučila me i nehotice. Vidiš, ja sam je voleo! I još je volim...

Zatim dodade s tugom:

— Krajem decembra desilo se nešto što me je opet nateralo da ćutim. Uoči Božića moja pomajka je došla u Fovamberg. Susrela nas je u šumi, sećaš li se? Sutradan mi je rekla da su moji roditelji mrtvi i da nemam više nikog od rodbine.

On još više sagnu glavu kao da još jednom gubi roditelje, pričajući mi o njihovoj smrti. Položila sam ruku na njegovu i rekla nežno:

— Znam to, Jane. Bili smo iza vrata tvoje sobe, Gijom i ja, te božićne noći...

— Ah! — izusti on.

Pobojah se da se ne naljuti. Ali glas mu je bio sumoran. Levu ruku ostavi ispod moje a drugom je šarao po pločicama poda. Imala sam utisak da držim ruku sasvim malog deteta ili ruku nekog ko je veoma nesrećan.

— Ona se nadala da će me to naterati na povratak u Bove, shvataš. Ali u isti mah se i odala. Omaklo joj se: „Pošto ne razgovaraš s kapetanom le Moroa, zašto se zadržavaš ovde?“ Tim rečima je priznala da kapetan Le Moroa nešto zna, zar ne? A to je bio razlog više da ne odem. Nadao sam se ponekad da će me Kapetan prepoznati i prvi progovoriti. To je bilo glupo! Kako se može poznati četvorogodišnji dečacić posle petnaest godina?

Njegove oči zamagli onaj tanani sanjalački veo koji se javljao kad je svirao na klaviru. Glas mu je bio pun sete.

— I naposljetku, više nisam želeo da odem... Postojalo je to tajanstvo koje me je zadržavalo. Tu je bio i „Sunčani časovnik“. „Sunčani časovnik“, Fani, ti ne možeš pojmiti šta on za mene znači, ti si tu oduvek, ti, Kapetan, Gijom...

— Znam...

— Zatim, postojala je i Ingild, Norvežanka. Razumeš zašto sam se u početku ponašao tako čudno prema njoj? To je bila prva poruka, ako mogu tako da kažem, prva opipljiva stvar .iz moje zemlje. Opišviva i divna, jer Ingild je divno dete, zar ne?

— Da... divno.

— Kad sam čuo za njen dolazak, obuzela me bezumna nada. Pomislio sam da je to znak sudbine, providenja. Ali ne, to je naravno obična podudarnost.

Ne ostavivši mi vremena da ga prekinem, on saže glavu i reče još tiše:

— Najzad, ti si tu. Nikad nisam imao sestre, ti si pomalo moja sestrice...

On mi uputi munjevit pogled. Po pločicama tavana njegovi prsti još crtaju nevidljive para. lelograme. Rekoh „da“ ne gledajući ga, ali zažarenih očiju. Tišina nas pritiska. Jan uzdiše, ponovo baci pogled na mene, zatim se diže i korača gore dole uzanim praznim prostorom tavana. Sada se ja prstima igram školica po podu. Odjednom me upita:

— Je li istina da Kapetan zna nešto o mojoj prošlosti?

— Da, istina je.

— I... on je tebi to rekao?

Pogledah Jana pravo u oči:

— Da, Jane,... ja sve znam.

Netremice me je gledao nekoliko trenutaka, zatim naglim pokretom zagnjuri glavu u šake:

— Fani, ćuti, ćuti... Ne govori ništa... Bojim se... Fani, bojim se da saznam...

Prstima stalno prolazi kroz kosu. To je sve što od njega vidim: u mojoj visini je samo njegova zlatasta glava sa svetlom norveškom kosom, koju on neprekidno prebira svojim nervoznim prstima.

Sad i ja zagnjurih glavu u dlanove. U tom izuzetnom trenutku svoga života, mučnom i tako kratkom, neću više da ga vidim. Neću više ni da znam je li on tu, čuje li me. Kao da je već otišao u svoju Norvešku.

— Jane... Dopusti da ti odmah kažem... Zato što ti donosim radost... Jane, tvoji roditelji nisu mrtvi. Ti imaš tatu, imaš mamu, koji te vole, i koji bi bili ludi od cpeće da te pronađu...

Slušam. Ne smem da gledam. Tonem u bezdan težine.

— Jane, čuješ li me?

Plašim se bez razloga. Krijem se kao i u trenutku kada sam čula kako voz juri na nas. Ali večeras, plima jecaja najednom besni oko mene. Jan plače kao dete. Pošto je iscrpeo poslednju snagu, brana koja je zadržavala suze najednom je popustila, i on najzad dopušta da to vrelo svežine natopi izgorelu zemlju...

Možda je već pet minuta kako Jan plače... Možda deset. Možda... Ne znam. Nisam se ni pomakla, primajući celim svojim zgrčenim telom i široko otvorenom dušom tu radost i taj razbuktali bol. Sada, polako dižem oči na njega. Još vidim samo njegovu glavu zagnjurenu u ruke. Kleknuh sasvim uz njega.

Njegov glas, hrapav i bojažljiv, dopire do mene:

— Fani, je li to istina?

— Istina je! Oh, Jane, kunem ti se, istina je! U zanosu spuštam ruku na njegovu glavu i prstima prelazim preko njegove kose. Kosa mu je tako laka, tako tanana da moja nespretna ruka podrhtava od iznenađeša. Ne smem da je sklonim, ali se ne usuđujem ni da milujem tu uzrujanu glavu onako kako to moje srce želi. I ponovo proklinjem tu nepremostivu uzdržanost koja mi steže grlo. Ne znam šta da radim! Ingvild bi bila nežnija. Gijom bi to učinio veštije. On bi položio ruku na Janovo rame i kroz svoju čvrstu, toplu šaku ulio bi mu svoje smerno prijateljstvo. Ili bi ga možda drugarski prodrmao: „Hajde, stari druže, svršeno je sa tragedijama! Ne treba više plakati!“

— Jane,... — rekoh tiho — sada više ne treba plakati... Slušaj, imam još nešto da ti kažem, veoma lepo...

Nije se ni pomakao.

— Jane, pogledaj me!

Čvrsto stežem njegove ruke — kao da mi je Gijom dao snagu i sklanjam ih sa lica. Pušta me da činim što hoću.

— Jane, pogledaj me!

I on me gleda, okreće mi ceo svoj izmučeni i izgubljeni lik. Zagnjurih svoj osmeh u Jdegove oči i rekoh vatreno:

— Ti imaš roditelje... onakve kakve si ih sanjao. Tvoj otac je velik kao ti, tih i dobar. Majka ti je vesela i nežna i mlada, kakvom si je zamišljao... Zatim, slušaj, Jane, postoji još nešto. Ti imaš i sestru... Malu divnu sestru... Ti je poznaješ.

— Ingvild? — kliknu.

Potvrdih glavom.

Jan se diže. Lice mu je zračilo kao svetlost u noći.

*

Čudan doživljaj. Ispružena sam na dušek, koji je Jan prostro za mene na goli pod tavana, i pokrivena sa tri pokrivača. Dobro mi je. Toplo. Mala petrolejska peć prede, kao mačka koja drema. Kroz liskunsku pločicu gledam kako plamen, drhtav i živahan, tka kolutove plavičaste svetlosti. Prijatel.sko prisustvo vatre! Iznad sebe, kroz prozorče, vidim deo velike zimske noći, i sudeći po magli koja se nahvatala po oknu, mora da je ledena.

Do mene povremeno dopire žagor tajanstvene kuće, kroz koju sam malopre prošla a nisam je ni pogledala. Vrata koja su lupala, zveket posuđa korak težak ili lak, glasovi koji dopiru do mene zaglušeni zidovima i spratovima. Zvuk glasova, Janov glas i glas žene u crnini koje pre nagađam nego što mogu da čujem, naterali su me da se uspravim na laktove, da se napregnem svim svojim bićem, da pokušam da razaberem, ako ne reči, ono bar smisao njihovog razgovora. Ali razočarana sam i ostalo mi je samo da se ponovo ispružim i pokušam da zaspim.

Maločas, dok sam završavala priču iz Narvika, Jan me je grubo ućutkao, širokim nemim pokretom:

— Slušaj, to je ona!

Ona se pela svojim sporim, umornim korakom, korakom prerano ostarele žene. Jan je jedva imao vremena da me gurne u pregradu.

— Sam ću s njom izaći nakraj. Ali tebe nilošto ne treba da vidi.

Zatvorio je vrata sobice, i ja sam, naslonjena na pregradu, sve čula.

Popela se na tavan i za trenutak zastala. Jan je ćutao. Naposletku, onim svojim, uvek pomalo klonulim glasom, kao da je tugom oslabljen, ali ovog puta nekako bojažljivim i zapanjeno radosnim glasom, ona viknu:

— Jane... Ti ovde?... To zaista nisam očekivala!

— Mama, zašto si se popela? Kako si znala... ?

Janov glas je nežan, gotovo stidljiv. Žena se dvoumi, zatim se, u ludoj nekoj nadi, usudi da prizna:

— Ušla sam u tvoju sobu, kao... kao što činim svako veče. Tada sam primetila da nema male peći. Svuda sam je tražila. Pogledala sam na tavan i primetila svetlost...

— Da, razumem — prošapta on. Nastade tišina. Za oboje bolna, a onda:
— Šta radiš ovde? — osmeli se ona, uočavajući sav vašar koji smo napravili prazneći kofere i sanduke. — Ti si nešto tražio?

— Da, tražio sam nešto.

— I... jesi li našao?

— Da, našao sam.

Po Janovim kratkim odgovorima ona je morala shvatiti da joj neće ništa više reći.

Ponovo zavlada tišina. Zadržavala sam dah. Jan je sad prvi put gledao evoju pomajku znajući istinu. A ona?... Ona nije znala šta sam otkrila Janu iz njegove prošlosti. Međutim, sigurno je naslućivala jer je i dalje stajala pred njim kao kakav krivac, kao izgladnela sirotica.

— Jane, — reče ona — jesi li se vratio... za neko vreme?

Htela sam da viknem Janu: Imaj sažaljenja prema njoj, nemoj biti suviše grub! Ali on je već odgovarao i glas mu je bio nežan kao nikad ranije.

— Ne, mama, sutra moram otići. Moram. Ali, slušaj... Obećavam ti, doći ću da sa tobom provedem nekoliko dana, uskoro, što je moguće pre.

Zatim sam čula njegove korake, svakako joj je prišao. Mora da je zagrlio i rekao joj istim nežnim glasom:

— Sići ću s tobom. Treba da razgovaramo. Uostalom, imam da ti kažem mnogo šta.

Zatim nastavi.

— Pripremi večeru za nas dvoje. Dotle ću ja ovde malo rasporemiti. Noćas ću spavati u svojoj sobi.

— Odista, Jane? Kad bi znao koliko sam srećna!

Kasnije mi je stidljivim rečima ispričao kako je čvrsto držao u zagrljaju kao neku krhku, jednu i napuštenu stvar i dugo joj u tašini milovao rame. Ona je sasvim tiho, kao da oprašta, šaputala: „Mali moj, mali moj!“... Tada, pričao mi je Jan kasnije, poljubio sam joj kosu, kao što sam nekada to često činio nazivajući je jednostavno „mama“. I te večeri, Fani, ona je zaista bila moja majka.

Čuo se bat koraka; Jan ju je sigurno nežno gurao prema vratima.

— Hajde, mama. Sići ću odmah za tobom. Brzo spremi večeru, veoma sam gladan...

Zatim je otvorio moja vrata.

— Jesi li čula? Čutke klimnuh glavom.

— Očajan sam što moram ovde samu da te ostavim, sirotice moja. Neće ti baš biti veselo!

— Znam da nisi mogao drukčije da postupiš.

— Ne, nisam mogao.

Sa rukama u džepovima stoji preda mnom, nepomičan i potišten.

— Jane, — pokušavam da kažem — ne buditako tužan. Pomisli na Ingvild. Pomisli na svoje roditelje i na njihovu sreću.

Pogled mu se ozari. Izgledalo je kao da j,e ponovo stekao nešto od malopredašnje sreće. Zatim: reče:

— Zašto sreću jednih treba drugi da plate tolikim bolom?

Nisam odgovorila. Videla sam ga kako između dva sanduka izvlači jedan savijen dušek, m prostire ga po podu.

— Uzmi pokrivača koliko ti je potrebno. Ima ih puno u ovom starom ormanu. Ali, treba; večerati. Želeo bih da mogu nešto da ti donesem.

— Ne brini! — prekidoh ga. — Mislim da su u tvojoj torbi ostala dva sendviča. Možeš li mi ostaviti peć?

— Naravno, zadrži je. Ja ćy se već nekako snaći. Doći ću po tebe sutra ujutro, čim ona ode iz kuće, verovatno negde oko osam i trdeset.

Nije mogao da se reši da ode.

Baš je glupo ispalo. Nisam mogao ni pomisliti da će ući u moju sobu!

— Hajde, Jane, idi — rekoh mu nestršvivo. Inače će se ona ponovo popeti. I, najzad, nemoj zbog mene da se uzrujavaš. Jedna noć brzo prođe.

Udaljio se. Ostala sam sama sa šumom peći, sa vojničkim šinjelom koji se lagano njihao na klinu, sa slikom iz doba Marije Antoanete, koja kao da je igrala menuet iz prohujalog vremena da bi mene zabavljala.

Svetao brojčanik moga časovnika pokazivao je dvadeset minuta do jedan: nikakve zvuke više ne čujem. Mora da je Jan već legao.

Trebalo bi da spavam. Pokušavam da usnim, zatvaram oči i recitujem omiljene stihove: Oproštaj sa Mozelom od Pegija, ili nekoliko epskih delova Sirana de Beržereka. Ali nikako da odmaknem od četvrtog stiha. Mislim na Ingvild, Ingvild koja ne može ni da nasluti da Jan noćas sanja o njoj, kao što dete uoči Božića sanja o poklonu koji j,e dugo želelo.

Svetlost koju sam videla na Janovom licu proganja me kao griža savesti. Nisam imala hrabrosti da mu otkrijem kako mu Ingvild nije prava sestra. Kako ga je ona samo zamenila u njegovom domu. Da on nije nestao, ona bi bila siroče. Nisam se nadala takvom izlivu sreće. I sada se ne smem više pojaviti u „Sunčanom časovniku“ sa jednim sasvim novim Janom, koji je ponovo postao Džef Nilsen, presrećan zbog Ingvild... Neću moći da se izložim prebacivanjima začuđenog Gijoma i Kapetana: „Oh! Fani, nisi umela da postupiš s više takta, finije?“

Ne, neću to moći da podnesem. Gijom mi je poverio Jana. Morala sam da sredim stvari isto tako dobro kao on, kao Kapetan.

Sutra ću morati da mu kažem... Da, sutra!

Gledam na časovnik, dva sata je. Hoću li već Jednom zaspati? Uzeh među, koga je Jan ostavio pored mene. Držim ra u rukama, kao prisustvo nekog prijatelja. Sutra, moraću... Okrećem se pod svojim oklopom od pokrivača. Toplo mi je. Mislim da ću najzad zaspati...

*

Polusvesna, otvaram oči. Čini mi se da sam dugo dremala. Međutim, još je noć.

Jan drži u ruci električnu lampu, upravio ju je u donji deo moga lica da mi ne bi zasenio oči. Kleči pored mene, i ja u pomrčini mogu da razaznam njegove oči koje mi se smeše.

Posmatram ga.

— Jane,... koliko je to sati? — upitah potpuno rasanjena.

— Četiri!

— Šta se desilo? Smešeći se, on polako reče:

— Ništa. Hteo sam samo da vidim plašiš li se, spavaš li, da li ti je dobro.

Glas mu je još tiši:

— Znaš, Fani, Gijom te je meni poverio.

Još me gleda, tako uporno da sam odjednom uzbuđena.

— Nisam hteo da te probudim...

Čini mi se da shvatam. Pitam ga: — Jesi li već dugo tu?

Dvoumi se.

— Da... Dosta dugo.

Govorim sasvim tiho, kao da nas neko može čuti.

— Jane,... čudno je što si za ovaj put izabrao baš četvrtak?

Lampa mu zadrhta u ruci. Da li se taj drhtaj prenosi i na Janovo lice, te se ono zbog toga malo grči?

— Šta hoćeš time da kažeš, Fani?

— Da si poveo Gijoma, za njega četvrtak ne bi bio značajan.

— Da, ali ja sam poveo tebe!

Nastade tišina. Jan produžava tu tišinu među nama. Dugo, toliko dugo da već gotovo želim da ode, toliko me zbunjuje. Njegova električna lampa i dalje osftljava moje lice. Reklo bi se da me posmatra kako bi zapamtio moje lice. Da to ne znači zbogom?

Primetio je među, koji mi je skliznuo u naručje dok sam spavala.

— Zašto si ga uzela? — upita me začuđen. Pogledah lopticu od sivog pliša. Slegoh ramenima.

— Pa to si pomalo ti!

Opet tišina. Uspravila sam se: „Ne, Jane, neodlazi. Osećam da te nikad više neću imati kao večeras. Moram da ti kažem... “ Ali moja glava ponovo pada, a ni jedna reč mi nije prešla preko usana. Ja ne umem da govorim. Nikad neću smeti da govorim.

On se uspravi, dotera fitilj peći čiji su vrhovi počeli da žute, zatim se vrati k meni, i blago povuče pokrivač na moja ramena...

— Nije ti hladno? Je li ti dobro?

Zašto mi se od uzbuđenja steže grlo? Mesto da mu odgovorim, pitam ga:

— Jane, jesi li srećan što si pronašao svoju prošlost?

Zatvorio je oči i ostao tako dugo, kao da je hteo da uživa u svojoj sreći.

— Veoma — prošapta.

Ponovo mi se nasmeši. Nije se mogao rešiti. da ode. Shvatila sam da i on želi nešto da kaže. Šta to?

Stavlja svoju ruku na moju i ostavlja je za trenutak. Pre nego što je pošao, prošapta glasom prigušenim od stidljivosti i uzbuđenja:

— Laku noć, Fan... Sasvim tiho, ali ovog puta sasvim dobro čula sam reč „Fan“.

Sama sam. Otišao je.

GLAVA VIII

„Tebi je tek šesnaest godina, gospođice iz „Sunčanog časovnika“

Dosta gusta magla pokrivala je vrt i sakrivala okolne kuće kad smo krenuli ujutru oko devet časova. U jutarnjoj tišini kapija odjeknu suho i resko. Videla sam kako Jan podskoči kao da je neko njega udario.

— Fani, — reče on — ipak ovde, iza ovih zidova, ostavljam veliki deo svoga života!...

— Ona ti ništa drugo noćas nije rekla? — upitah ga. — Ta priča o automobilu mitraljiranom i napuštenom kraj Typa, čista je izmišljotina, zar ne?

— Bolje reći kamuflaža. Pošto se svakako rešila da sakrije istinu, morala je izmisliti nešto drugo!... Ali sasvim iskreno je verovala da su moji roditelji mrtvi, znaš! Da su poginuli u Narviku od one iste bombe, koja je srušila kuću i ubila moju tetku... Jutros pre polaska htela je da mi sve objasni; ispričala mi je kako me je upoznala. Njena bolnička kola nisu bila u Turu, već u Brestu. Kad je Kapetan došao u Crveni krst, ostavio me prvoj bolničarki na koju je naišao. To nije bila... gospođa Oflanž. Ona me je otkrila tek nekoliko časova kasnije, kad se vratila sa dežurstva. Bila je pod utiskom smrti svog mališana. I kad me je videla kako sedim na stolici, pored dežurne bolničarke, prvi njen pokret, reče mi, bio je da me plaćući uzme u naručje...

Janov glas se najednom skrha. Divlja mladička stidljivost ga je gušila. Produžio je priču gotovo šapatom.

— Videvši uzbuđenje gospođe Oflanž, bolničarka joj predloži da se pobrine za mališana, dok ne budu mogli da ga vrate u Norvešku. Tada je došao slom; bolničarke hitne pomoći su se raspršile na sve strane. U to nesrećno doba Crveni krst je, razume se, imao preča posla nego da se brine o sudbini dečaka iz Narvika. Tako su prolazile cedelje i meseci. Rat je razarao svet, Francuska je podeljena na dva dela, granice između država bile su nepremostive od Himalaja. Gospođa Oflanž nikad ništa nije čula o roditelima malog Norvežanina. U to nemirno vreme nije imala nikakvih teškoća da ga zadrži kao svog nestalog dečaka. Kad se rat završio, nastanila se u Boveu. Za nju je počinjao nov život: po njenom vrtu trčao je i smeja se osmogodišnji dečacić koji se zvao Jan Oflanž.

— Ali, Fani!... — reče Jan. — Pogledaj ovo! Nije li to najbolji dokaz da sam ja Džef Nilsen?

Prolazili smo kroz severno predgrađe Bovea. Nut, onaj isti sinoćni put, pružao se pod našim koracima, radostan i posut sivim i zlatnim prahom, jer je

sunce počelo da probija maglu. Jan mi pruži neku hartiju koju tog trenutka izvadi iz džepa, značajnu hartiju, u stvari dokument star petnaest godina, na kome je bolničarka iz Bresta posle kapetanovog odlaska, zabeležila: *Prezime: nepoznato — Ime: Džef — Godine: (približno) 4 godine — „Iz Narvika ga je doveo kapetan le Moroa“*.

— Jutros mi ga je dala!... — i, sasvim tiho, kao da se poverava, dodade: — Uprkos svemu što joj se može zameriti, pošteno je sačuvala ovu hartiju!

Okolo deset časova našli smo se na izlazu iz Bovea, mahali smo rukama uobičajenim pokretima autostopera.

— Koliko promena od sinoć, Fani! — primeti Jan veselo.

Posmatrala sam ra. Ne samo izrazom lica već i živahnim hodom, izražavao je vedrinu, najzad pronađeni mir, istovremeno muški i detinjast, kao novo rađanje. Pokušala sam da zamislim sebe na njegovom mestu, vraćajući se u „Sunčani časovnik“ s tom velikom, sasvim novom svetlošću u srcu: „Iedm Ingvild, svojoj sestri, a tamo u mojoj nepoznatoj Norveškoj, čeka me ljubav oca i majke“.

Pomisao da krijem od njega da je Ingvild podsvojče nije mi bila ni nakraj pameti. Ah! Jane, da sam mogla shvatiti...

Kako se nijedan automobil ne zaustavi zbog nas, morali smo neko kilometara preći pešice. I tu, za vreme te vesele šetnje po svetlom i hladnom jutru, koristeći se jednim pitanjem mog velikog druga, reših da mu kažem.

— Fani, zašto mi Kapetan nikad ranije nije govorio o dečaku iz Narvika?

— Zato što nije bio siguran da si to ti... A da ti slučajno nisi to dete, kakva bi zbrka mogla nastati... Jednoga dana, kad smo ga Gijom i ja ispitivali isto kao ti sada mene, rekao nam je: „Ne igrajte se sa sudbinom mladića od dvadeset godina.“ Vidiš, mislim da je u tome stvar. Ne može se igrati sa sudbinom drugih. Mislim da se Kapetan naučio stršvenju za dugih dana i noći provedenih na moru. Naučio je i nas strpljenju.

Jan je ćutao. Nije trebalo mnogo da bi ga čovek ubedio. Produžila sam stisnuta grla i gledajući u zemlju:

— Jane, ima još nešto... Mislim da Kapetan nije hteo da prenagli zato što... Zato što, Jane, moram da ti kažem... Ti nisi baš sasvim Ingvildin brat... Ingvild je devojčica koju su posle tvog nestanka tvoji roditelji usvojili. — Eto, to je sve — rekoh.

Izgovorivši to, usudih se da podignem oči na Jana. Zaustavio se i nepoverljivo me gledao.

— Fani, — reče lagano — šta to govoriš? Glas mu je izražavao preneraženost. Umesto priznanja, sagoh glavu.

On produži ljutito da korača. Tada, tek tada. shvatila sam sav značaj, svu razornu moć mojih reči. Ne igrajte se sa sudbinom mladića od dvadeset godina... Nisam li ja sad upravo to učinila?

Ispred nas se prostirao zimski predeo kakav sam volela: težak, neizmeran. Mrka polja, u nedogled hladno nebo. Sa zemlje se diže laka magla, neka vrsta neme izmaglice. Ah, zašto i ja nisam ćutala kao što zemlja ćuti!

— Ako sam dobro razum'o, — dobaci Jan glasom koji je treperio od gneva — usvojili su Ingvild zato što mene više nije bilo. U stvari, da bi me zamenila. Da ja nisam nestao, Ingvild Nilsen ne bi postojala. Postojalo bi samo jedno siroče bez porodice, samo na svetu... Pretpostavka o mojoj smrti bila je za nju blagoslov.

Ja sam izazvala tu oluju. Ali, ćutala sam. Odveć dobro sam poznavala Jana i znala sam da ne treba ni da pokušavam da utišam buru u njemu.

— Zna li bar ona to? — upita on.

— Ne.

— E, pa to je suviše. Ne zamišljate valjda da ja i dalje želim da odem u „Sunčani časovnik“ i pružam joj taj divan poklon: „Vidiš, Ingvild, dovode ti brata. Ali u zamenu ti uzimaju roditelje. Pa, moraju mu ih vratiti. Ceo svet ne može istovremeno da bude srećan, shvataš!“

Najednom shvatih da će njegova srdžba prevazići silinom sve koje sam ja poznavala. Njegova radost je bila odveć lepa. Sve je to ličilo na neverovatan udar groma posle prekrasnog sunčanog dana.

Gorko se nasmeja:

— Bio sam budala što sam poverovao. Nisam ja stvoren da budem srećan kao ostali svet. Svuda moram da sejem nesreću. Sad tek razumem zašto nisam smeo da govorim s Kapetanom. Učinio bih bolje da sam i dalje ćutao, da sam odmah pobegao.

Poluglasno, kao da gleda kako mu snovi iščezavaju, Jan dodade:

— I kad pomislim da sam povratak zamišljao kao nešto... izvanredno.

Mada nismo davali nikakve znakove, jedan automobil uspori, zaustavi se, i mlada žena u kolima kraj muža koji je vozio, pomoli glavu kroz prozor:

— Mi idemo u Sent-Omer. Hoćete li i vi tamo?

— Mi ćemo u Bulonj. Nije baš isti put, ali...

Sent-Omer je od Bulonja udaljen svega pedeset kilometara, a ni četrdeset i pet od Fovamberga. Jan me gurnu u kola.

— Ipak se popni! — promrmlja.

Mladoj ženi i njenom mužu morali smo izgledati neobično sumorni. Na jedno od njihovih pitanja, odgovorila sam onako kako me je Jan sinoć naučio, da smo brat i sestra. Da bi objasnili našu namrgođenost, verovatno su pomislili kako brat i sestra u našim godinama imaju običaj da se usrdno mrze. Sve dok u blizini Sent-Omera nismo izišli iz kola, nismo progovorili ni tri rečenice.

Bilo je dva časa po podne. Pomislila sam da danas verovatno neću ručati. Jan je već uspeo da na lice navuče svoj olujni izraz. Uvek ga je pratilo ćutanje, koje je za mene bilo udarac bolniji od šamara.

Nesvesno smo išli ka zapadu i, pošto smo prešli deo puta prema Bulonju, pokušali smo ponovo sa autostopom, nedaleko od ivice šume. Ovog puta se jedan siv „pežo“ zaustavio. Jan me gurnu unutra i ja kliznuh sasvim pozadi, da bih njemu ostavila mesto. Ali u tom trenutku, sa naglošću koja se nije mogla predvideti, on tresnu vrata iza mene i jednim skokom pređe jarak pokraj drumu. Videh ga kako ulazi u dubinu šume, i kako odmah zatim nestaje. Trebalo mi je nekoliko sekundi da shvatim da je u pitanju bekstvo. Nekoliko trenutaka, koji su Janu omogućili da pobegne. Tada sam, ne dajući nikakva objašnjenja vozaču, iskočila na put i pojurila za njim.

Trčeći gotovo bez daha, brzo sam se našla usred šume. Ali sam mu već izgubila trag. Sag opalog lišća, isprepletene grane, sklopile su se za njim tako tajanstveno, kao što ribe dobijaju boju stena i algi uz koje se skrivaju. — Jane! Jane! Odzovi se... — vikala sam, ali se moj glas malopomalo lomio, gubio u jecajima. Imala sam čudan osećaj da prolazim na nekoliko koraka od njega, dobro sakrivenog u nekom jarku. Možda je čuo moja dozivanja, sve slabija i slabija. Ali nije hteo da odgovori. Čje znam kako je uspeo da se izgubi tako lako, da tako brzo uništi svaki trag za sobom. Šuma nije bila tako velika. Jan me je te večeri podsećao na jednu od onih šumskih životinja, na neku vrstu gipke i tihe mačke koja je stigla u svoj prvobitni dom.

*

Mora da sam dugo ostala u toj šumi. Tako sam nesvesno dopustila da Jan dobije prednost i da se izgubi u polju. Kad mi je to palo na pamet, trčala sam sve do drumu. Ali uzalud sam očima pretraživala goli zimski predeo, nigde nisam nalazila uzdignutu, svetlokosu Janovu glavu. Jedva sam primetila neku priliku nagnutu nad traktorom, a malo dalje na drumu čoveka koji je terao kola.

Pokušala sam da razmislim. Moglo je biti dvadeset minuta kako je Jan iskočio iz automobila. Izgubila sam njegov trag za tih dvadeset minuta, ali ga je neko drugi za to vreme morao videti.

Znači, treba da pitam, da ispitujem ljude, koji su ga možda sreli.

Spustih se niz nasip do drumu. Čovek sa kolima išao je prema meni. Išao je polako ispred svojih konja s jednom rukom u džepu, dok je drugom držao uzde. Iza njega s.e vukla drljača koja je uz zveket gvožđa sejala grudvice sive zemlje, već smrznute. Kada me dostiže, ja pođoh uporedo s njim.

— Izvinite, da niste slučajno sreli jednog mladića, vrlo visokog i vrlo plavog, sa rancem na leđima?

Bila sam prinuđena da vičem kako bih nadvikala njegov motor. Nije se moglo reći da ga je zainteresovalo moje pitanje. Koračao je i dalje gledajući preda se, sumornog pogleda, lica pocrvenelog od hladnoće.

— Ne, — reče on. — Zaista nisam. Video sam samo poštara na biciklu, i „onaj“ autobus za Bulonj.

— A Bulonj je ovamo, zar v,e? — upitah, pokazujući prstom iza sebe.

— Tamo odgovori sa onim neobičnim naglaskom koji imaju ljudi sa severe i koji kažu „tamo“ kao što bi Bretanci rekli „Hvala bogu“.

— A tu... ispred nas, šta je to?

Pogurao je svoje konje u stranu: „Đii“ da bi propustio automobil, zatim me pogleda zabezeknuto kao da je pomislio: „Odakle li je ova?“

— Ono selo tamo, to je Visk. A ona velika zgrada od cigala — manastir.

— Kakav manastir?

— Pa, zaboga, manastir kaluđera!

Nisam znala kojih kaluđera, a nisam htela da ga i dalje zaprepasćujem. — Laku noć, — rekoh polazeći desno prema selu — i hvala na obaveštenju.

Manastir me je privlačio. Da nije, vidjeći vrhove njegovog krova, Jan možda iznenada pozeleo... Kad se levo od mene ukazao prav put oivičen drvoredom koji je vodio do manastira, krenuh tuda. Dočekale su me duge mirne zgrade, a ispred mene vratašca iznad kojih je bio krst. Otvorih ih i sedoh na klupu za vernike. U visokim hrastovim stolicama molilo se nekoliko kaluđera. Po njihovim crnim rizama prepoznala sam benediktince.

Dugo sam ostala tu, izgubljena, shvatajući najzad svu ozbiljnost Janovog nestanka. Ako ga sada ne pronadjem, on se više neće vratiti. Pošto je sve saznao, želja da upozna svoju prošlost neće ga više dovesti. „Nisam ja stvoren da budem srećan kao ostali.“ Ah, zašto nisam umela da ćutim!

Jedan kaluđer se podiže i tihim, bodrim, njima svojstvenim hodom uputi se vratima ograde... Ustadoh i ja, i koraknuh prema njemu. Stao je i čekao. Prišavši mu, videh izraz iznenađenja u njegovim očima. Kakav li sam to izraz strepnje ili tragedije imala na licu? Izraz, koji je kaluđer maločas — tu me obuze luda nada — možda video na nekom drugom licu...

— Izvinite, oče! — rekoh tiho. — Tražim... tražim visokog plavog mladića sa rancem na leđima.

On bez oklevaša odgovori:

— Da, bio je tu, gotovo pre pola časa. Proveo me je kroz redove klupa i izveo na polje.

— Na žalost, — dodado je glasno, glas mu je bio topao i umirujući, — na žalost, ne mogu da da vam kažem šta je s njim dalje bilo. Video sam samo kad je izašao iz kapele.

Posmatrao me pronicljivim okom, ali me to nije zbunjivalo, naprotiv. Da sam mogla, sve bih mu objasnila.

— Kakav je bio... Mislim, kako je izgledao? — prošaptah.

— Imao je isti izraz kao i vi: zabrinut i patnički.

Kao da je u njegovom glasu bilo neko pitanje. Podigla sam glavu prema njemu. Pročitala sam u njegovim očima toliko dobrote da su mi usne zadrhtale.

— Dete moje, — reče on sa svojim večitim osmehom — šta mogu da učinim da bih vam pomogao?

— Oče, ja moram da ga nađem. Razumete li, on je pobjegao zato što je nesrećan. I ja sad ne znam šta da radim.

Još me je posmatrao u tišini.

— Kunim vam se — prekljinjala sam — da on nije pobjegao zbog mene... Hoću time da kažem, to nije zbog neke ludosti među nama, shvatate li? To je neuporedivo ozbiljnije. To je zbog njegovih roditelja.

— Vidim... vidim... — reče on dubokim glasom. — To je mnogo ozbiljnije.

Podsetio me na Gijoma. Najednom sam dobila neodoljivu želju da Gijom, sa svojom snagom i mudrošću, bude tu, pored mene.

— Mogu li da telefoniram' kući?

— Naravno, — reče on — hodite.

Odvede me u portirsku ćeliju. Ostavio me je samu pored telefona. Potražila sam pekara u Fovambergu. Bila je sasvim blizu „Sunčanog časovnika“ i imali smo običaj da u hitnim slučajevima tu telefoniramo. Zamolila sam ih da pozovu Gijoma. Dugo sam čekala...

— Halo! Nemojte prekidati, gospođice. Ne, nemojte prekidati. (Međutim, između pekare i naše kuće ima samo pedeset metara.) Ne, gospođice, nije gotovo... (Možda će Kapetan doći. Zato tako dugo traje.) Halo! jesi li ti, Gijome? Slušaj. (Stavila sam ruku ispred usta.) Slušaj. Jan je pobjegao... Da... Pobjegao! Objasniću ti... Nalazim se u blizini Sent-Omera, u benediktinskom manastiru. Već tri četvrti časa uzalud ga tražim. Ne znam šta da radim.

— Halo? Pozajmićeš motocikl? Da. Tako je. Je li, Ingvild se sigurno još nije vratila iz gimnazije? Neka joj dedica ispriča bilo šta. Nema potrebe da se i ona odmah zabrine.

— Dobro, čekaću te ovde. Doći što brže možeš!

— Doći će moj brat — rekoh kaluđeru. — Stići će za tri četvrti časa. Ovde ćemo se naći. Za to vreme ja ću po okolini malo da potražim.

Izgledao je kao da razmišlja, ruke je uvukao u svoje široke rukave.

— Slušajte, — reši se najzad — evo šta vam sevetujem. Mislim da vam je potrebno malo odmora, utoliko pre što to za koji čas, kad se nađete uz vašeg brata, možda neće biti tako jednostavno. Ja ću otići do sela da se raspitam. Video sam vašeg druga. Znam kako izgleda. Za to vreme vi ćete mirno u kapeli čekati, pokušajte da ne razmišljate suviše... .

Navukao je na obrijanu glavu veliku crnu kapuljaču.

— Reći ću bratu kuvaru da vam donese šolju kafe, — reče on udaljujući se.

Nismo ručali i tek sad primetih da je i strahovito hladno. Vlažna i podmukla hladnoća se uvlačila do kostiju. Od podne je nebo posivelo, kao da će pasti sneg. Sad je ono bilo teško, kao da je pritislo polja i oranice, tako da se nije ni opazalo da se odozgo neprimetno prikrada več, toliko se izmešalo sa tugom dana.

Vrela kafa me povrati. Malo sam se zagrejala, toliko da mi čekanje nije izgledalo predugo. Kaluđer se vratio mnogo ranije nego što sam mu se nadala.

— Nigde ga nisu videli — reče on. — Raspitao sam se u selu: jedan gostioničar je stalno na svome pragu, deca se napolju igraju, jedan zemljoradnik celo popodne nije ostavio svoj traktor. On tvrdi da nikakav plavi mladić sa rancem na leđima nije tuda prošao. Zimi se zapažaju ljudi koji idu pešice a nisu iz ovog kraja. Zaista, mislim da sa te strane nemamo nikakve nade. Čini mi se korisnije da svoje traganje usmerite prema glavnom drumu za Bulonj...

Poželeh da mu odgovorim: „Odatle dolazim. Tamo ga niko nije video!“ Ali oćutah, svesna koliko bi moje reči bile izlišne. Ni kaluđer, niti bilo ko drugi, nije znao gde je Jan.

Zvono kapele zabruja.

— To je večernje. Moram da vas ostavim, — reče on. — Vaš brat će uskoro svakako doći. Njeka vam Bog pomogne!

Te poslednje reči izgovorio je dubokim glasom kao blagoslov. Istovremeno mi je pružio ruku, i palcem na mom čelu načanio sasvim mali znak krsta. Sa suzama u očima gledala sam ga kako se udaljava. Glavu je malo nagnuo, kao da sa sobom odnosi težinu naše tragedije.

*

Gijomu nije trebalo četrdeset minuta da stigne iz Fovamberga. Mora da je vozio opasnom brzinom.

— Objasnićeš mi uz put — reče uzdrhtao. — Odakle, po tvom mišljenju, treba da počemo?

Nalazili smo se na kraju aleje koja je vodila u manastir. Opkoračila sam zadnje sedište motocikla.

— Ni sama ne znam šta bi bilo bolje — dvoumila sam se. — Možda glavni drum.

Gijom je taman hteo da pritisne pedal i pođe, kad se u crnoj rizi koja je lepršala na sve strane, stegnuta kožnim kaišem, pojavi i mladi kaluđer vesela lica, zarumenjen od trčanja.

— Otac Gile mi je rekao da nekog tražite... Mladog visokog čoveka, sa mrkim kaputom i rancem na leđima. ViDeo sam vašeg prijatelja. Baš sad se vraćam iz Lelina. Sreo sam ga na putu, ima od jtada oko čas i po.

Zapljusnu me talas sreće. Prvi od jutros. Ali Gijom, mnogo realniji, upita:

— Gde je put za Lelin?

— Sasvim pravo. Presecite glavni drum koji je odmah tu, na pedeset metara ispred vas, i produžite pravim puteljkom.

— Hvala — vikala sam uz buku motora koji je polazio.

Za vožnju vespom, čak ne tako brzu, bilo je zaista hladno. Drhtala sam i, boreći se sa vetrom, trudila se da nekako zavežem šal oko glave.

— Mislim da sada treba brzo da delamo, — reče Gijom — noć već pada...

To više nije bilo suro nebo, već prava noć koja je napredovala krupnim koracima. Vozili smo se po nekom putu, koji je presecao usamljena polja bez ijedne kuće. Kraj nas se rasprši jato gavranova; dizali su se dugim zamasima svojih tamnih krila i odletali na gole bukove grane, gde bi se najednom skamenili, slični velikom crnom plodu.

Kad smo stigli u Lelin, Gijom zaustavi.

— Trebalo bi da se raspitamo...

Kucali smo na vratima svake kuće; ulazili u svaki salaš. Sa kosom razbarušenom od jurnjave, sa licem izbezumljenim od brige i ukočenim od hladnoće, morali smo ličiti na prosjake. U jednoj od poslednjih seoskih kuća, kad smo već hteli da krenemo ne doznajući ništa, jedan dečaćić koji je vešto čistio šerpu od krema, javi se ne gledajući nas.

— Ja sam video tog čoveka!

Majka ga grubo prodrmusa za ramena.

— Zar nisi mogao to pre da kažeš! Govori brzo!

Ali Deran se ne uzbudi i produži svoj dragoceni posao.

— Vraćao sam se iz škole. On me je pitao da li je u blizini neko selo. Rekao sam mu da je to Zidosk.

— Znači, — upitah — otišao je prema Zidosku?

Mali potvrdno mahnu glavom, sa nosom u šerpi, i okrenu nam leđa stavljajući nam do znanja da više nema šta da kaže.

Srca puna nade, pošli smo što je moguće brže, i kao vetar poleteli niz dugačku padinu koja se spušta prema Zidosku. Gijom je morao grubo da ukoči zbog jedne okuke, zatim se sasvim zaustavi.

— Da upitam u kafani?... Ipak je morao, ma u kojoj krčmi, nešto da pojede!

Iza šanka jedna debela žena glasno se smejala s nekoliko ljudi nalakćenih na šank i sa čašicom pića pred sobom. Jedva je saslušala našu molbu. Ne, nikoga nije videla.

Ali jedan od ljudi se okrete prema nama, izbrisa rukavom usta i reče:

— Da to nije onaj smešan momak o kome mi je maločas Žermena .govorila? Pogledajte na poslednjem salašu u selu, velika kapija odmah iza silosa.

Koliko dugo ćemo još morati da tako držimo nit, koja nas vezuje sa beguncem? Hoćemo li moći da je održimo u rukama do kraja, a da se ne prekine ili nestane?

Prešli smo još dve stotine metara prema izlazu iz sela.

— Gijome, — šaputala sam — ako nije ni tu, ne verujem da ću imati snage da produžim...

Ostavili smo motocikl na kraju sela i pošli pešice. Gijom stavi ruku na moje rame. — Hrabro, Fani, stigli smo. Možda smo nadomak cilju.

Gurao me kroz dvorište. Sad je bila mrkla noć. S mukom smo koračali, činilo nam se da sa svakim korakom podižemo tovar blata, zalepljen za naše cipele.

Neko pseto zalaja. Vrata na kući su se otvorila i neki čovek je pokušavao da u pomrčini nešto vidi. Još jednom smo morali da ponovimo pitanje: „Izvinite, gospodine, da niste slučajno videli?... “ Čovek se malo umiri.

— Uđite... — reče odmah.

Soba je bila velika, popločana tamnocrvenim pločicama. Za okruglim stolom pokrivenim mušemom, već starom i isečenom, jeli su žena i tri deteta. Najednom sam žarko pozelela da sednem za taj sto, pored tih jednostavnih seoskih derana, od kojih je najmlađi zaspao sa glavom na prevoju ruke, i da u tišini podelim njihovu skromnu večeru. Čovek i žena su nas gledali radoznalo, ali blagonaklono. Ovi, sasvim sigurno, nisu imali srca da oteraju Jana.

— U lepom stanju je bio vaš prijatelj! — reče seljak jednostavno. — Da mu nismo dali tanjir čorbe, tu kraj vatre bi se srušio od slabosti! Nije hteo da kaže odakle dolazi, ali sigurno da dolazi izdaleka!

Nogom udari cepanice i zaključa:

— Uostalom, to je njegova stvar.

— A sada? — prekide ga nestrgavivo Gijom.

— Ostao je dobre tri četvrti nepokretan, kao starac koji preživljava svoje uspomene. Zatim sam ga odveo u staju da se dobro ispava. Zaista mu je bilo potrebno! Nećete ga valjda probuditi?

— Da, reče Gijom polako — moramo neizostavno razgovarati s njim. Spavaće posle. Zahvaljujem vam umesto njega, gospodine. Da vi niste bili tu...

Čovek uze kapu koja je visila o klinu, a ca ognjišta fenjer. Videli smo ra s leđa kako sleže ramenima.

— Nije prvi koji se ovde obreo. Hajdemo!...

Bili smo sami ispred vrata staje... Seljak se vratio odnoseći fenjer: „Samo bi još trebalo da mi zapalite slamu!“ Gijom je u džepu imao električnu lampu. Ali nismo smeli da uđemo.

Pronašli smo Jana, ostalo je samo ono najteže: trebalo ga je ubediti da se vrati u „Sunčani časovnik“. Zbog velikog nespokojstva koje nas je mučilo sve vreme, na to smo potpuno zaboravili. Činilo nam se, kad se jednom nađemo kraj njega... Ali je njegova duša najednom postala neuhvatljivija od njegovog tela. Hoćemo li naposljetku um;eti da pronađemo put do Janova srca, a da se ono ne zatvori zauvek, kao kakva šuma iz legende?

— Ja ću ostati ovde — najednom prošapta moj brat.— Bolje je, misdim, da uđeš sama.

— Gijome...

On me uhvati za ramena i pogleda pravo u oči:

— Da, Fani, tako treba. Uveravam te, Jan će pre tebe poslušati. Nije bez razloga izabrao tebe da ga pratiš u Bove. I, da si mladić, shvatila bi.

Zahtevao je svojim ubedljivim pogledom.

— Sve će biti dobro. Uostalom, ako baš ne ide, pozovi me...

Okrenuh glavu, ćutke se oslobodih njegovih ruku, koje su još držale moja ramena, i gurnuh stajska vrata. Nisu zaškripala. Upalih električnu lampu i pogledah unaokolo: Jedna kosa, jedna kolica, plugovi, dvokolice, čije su rukunice bile podignute, kao da su nekog pozivale. Ali nije bilo nikog... Dosetih se da je seno moralo biti sakušveno na gornjem delu tavana kamo se dolazilo lestvicama. Počeh da se penjem što sam mogla tiše. Kad sam stigla do poslednjih prečaga, neka polusvetlost me iznenadi. Na krovu je bilo prozorče kroz koje je prodirala mesečeva svetlost. Ugasih lampu. Mora da sam bila strahovito umorna ili veoma gladna, jer mi se od jakog mirisa sena zavrte u glavi. Za trenutak sam morala da se naslonim na jednu od greda' koje su podupirale krov.

Odmah zatim spazih Jana kako leži na senu, sasvim udnu tavana. S podvijenim nogama i glavom među rukama, i pored svojih dvadeset godina, izgledao je kao malo dete koje je u Turu usnilo.

Približih se. Seno zašušta pod mojim nogama. Ali se Jan ne probudi. Klekla sam pored njega i posmatrala ga. Mora da mu je san dobro činio, jer je izgledao mnogo svežiji cego što nam je to seljak rekao. Slušala sam njegovo pravilno, gotovo mirno disanje. Tako, u snu, lice mu je dobilo mladalački izraz koji me uspokoji: to je sad bio sasvim jednostavan Jan, koga neće biti teško privoleti, a ne onaj opori mladić koga sam poznavala. Ali, na žalost, trebalo je započeti borbu s ovim drugim.

— Jane, — rekoah poluglasno. — Jane... Čuješ li me?
Nije reagovao. Sačekah malo pa ga pozvah ponovo.

— Jane! Probudi se!

Otvorio je oči i gledao me ne mičući se, sa glavom još na rukama. Kao da se nije začudio što me vidi. U jednom trenutku nade učinilo mi se čak da me je čekao, da bi bio razočaran da nisam došla. Detinjasti izraz još mu je lebdeo na licu.

— Došla sam po tebe — prošaptah.

Nije se protivio. Još uvek je bio nepomičan. Da mu oči nisu bile široko otvorene, poverovala bih da još spava.

— Neću više da vidim Ingvild, — prošapta sasvim tiho.

Samo su mu se usne pomerale; sve ostalo je bilo nepomično.

— Slušaj me dobro — rekoah što je moguće mirnijim glasom. — Ingvild naslućuje da si ti njen brat. Ne možeš je tako razočarati. Ne možeš je napustiti u trenutku kad te je pronašla. U svakom slučaju, jednoga dana ona mora saznati istinu.

— Baš zato, neću ja da joj to kažem.

— Pa nećeš joj ti ni reći. Nije to tvoja dužnost... To će joj kazati tvoj otac, kad se vratite u Norvešku...

— Moj otac? — oslonio se na ruku. — Moj otac... — ponovi prigušenim glasom.

Zatim počuta trenutak, kao da je zasenjen svetlošću koja se krije pod tom tako običnom, tako svežom, za njega tako nsvom rečju, najednom prepunom ogromne snage ljubavi.

— Istina je, prvi put u životu imam oca!... Oca, na koga mogu da računam u teškim trenucima. Oca, koji će biti snaga, vodič... koji će za mene učiniti tu nepremostivu stvar: reći će Ingvild da sam joj zauzeo mesto.

— Ti joj ne zauzimaš mesto. Zato što su tebe ponovo našli, tvoji roditelji neće manje voleti Ingvild! Mnogo je vremena prošlo, Ingvild je postala njihova prava kći. Oni neće praviti nikakvu razliku između vas.

Njegove oči su gledale u daljinu kao u snu. Kao da je osetio neiskazano olakšanje.

— Misliš da se neće ljutiti na mene? — upita.

— Jane, zar ti nisi kadar da budeš stariji brat? — rekoh odlučno. — Zar ne shvataš koliko si potreban Ingvild.

Sasvim tiho dodadoh:

— Juče si mi rekao da sam pomalo tvoja mala sestrice. Isto bi sada bilo s Ingvild.

— Nikad to neće biti isto! — suho me preseče on.

— Ne, naravno!... — prošaptah.

I klonulom rukom stadoh da preturam po senu. Sad mi se plakalo tako silno, tako žestoko, da sam morala da okrenem glavu, da grizem usne kako bih zadržala suze, koje bi me u tom času, pred Janom, do kraja osramotile. Ali nisam mogla da sprečim neku gorčinu koja se rađala u mjeni, rasla i obavijala me tminom, kao nekakav čudovišan crn svet...

Da li su preosetljive Janove antene zazvonile na uzbunu? Brzo je seo na seno, licem u lice, rukama obujmivši kolena.

— Fani, — upita — zašto si mi rekla da Ingvild nije moja sestra? Zašto nisi sačekala da to učine moji roditelji?

— Zato što sam želela da to doznaš pre no što ponovo vidiš Ingvild... Inače, imala bih utisak da nešto veoma ozbiljno skrivam od tebe. I da to namerno skrivam. Hoću da kažem, misleći na sebe, umesto da mislim na "Pebe.

Gledao me je pažljivo, pritajena daha — činilo mi se čak i sa izvesnom nežnošću. To prijateljsko Janovo ćutanje bilo je istovremeno tako drago i tako mučno, da sam promuklim glasom skoro viknula poslednje reči:

— Ingvild nikad nije bila tvoja sestra i nikad to neće biti! Vi ste slobodni, oboje ste slobodni, oboje ste slobodni da... Oh, Jene, kako je to teško izreći...

— Slobodni da se volimo? Jesi li na to mislila?

Ne, ne treba da plačem pred njim. Brzo klimnuh glavom, potvrđujući kratko i klonulo. Zatim pokrih lice rukama, trudjeći se da izvan Janovog pogleda povratim mirnoću.

Ali, čula sam kako slama šušti i osetila kako Jan naglo ustade, kako mi snažno obuhvati zglavke na rukama i odlučno me povuče. I najednom sam se našla prema Janu, čije su oči svetlucale na mesečini.

— Fan... Draga glupačo. Dokle ćeš da sređuješ moj život na svoj način. Ne zaboravi, gospođice iz „Sunčanog časovnika“, da ti je tek šesnaest godina.

— Oh ne! — odgovorih naglo. — Ne zaboravljam ja to. Misliš li da je prijatno imati samo šesnaest godina!

— De, kukaj samo — grdio je. — Ti, izgleda, ne vidiš da su tvjih šesnaest godina veoma uspele. Jasne su kao jutro za velikog mraza, čiste su kao dobro oprano posuđe, gorde kao piratski jedrenjak i bogate osećanjima kao vreća dobrog brašna... Na šta se žališ?

Zaustavio se, pošto je to sve rekao u jednom dahu, dok me njegov pogled ni jednog trenutka nije napuštao.

— Fan — dodade mnogo tišim, mnogo prigušenijim glasom koji me je uzbudio — jednog dana ti više neće biti šesnaest godina. A toga dana...

Nije puštao moje ruk!e. Držao ih je čvrsto, gotovo grubo. Zašto sam tada, u trenu, pomislila na Gijomove ruke na rendetu ili na testeri? Ah! ne! Nisu oni bili od onih mladića koji se igraju životom!

I pošto sam ćutala, sva uzdrhtala, Jan me pusti. Desnom rukom mi pogladi kosu i očisti je od trunčica sena ili slame koje su se morale zakačiti dok sam prelazila preko tavana. Videla sam kako ih brižljivo savija i stavlja u džep bluze.

— Fan, čuvaću ih za uspomenu na tebe.

Ne rekavši više ništa, on dohvati svoj ranac, stavi ga na ramena, uze u ruke električnu lampu i povede me prema kapku da bismo sišli U staju.

— Gijom je dole u dvorištu... — šaputala sam. — Ja sam se tako uplašila kad si pobegao. Telefonirala sam mu. Pozvala sam ra u pomoć...

— Dobro si učinila — reče on.

Stigli smo do ivice kapka. Počeh da se spuštam. Električna lampa, postavljena na pod, osvetljavala me. Jan je gore čekao. Klekao je i čvrsto držao kraj lestvica da se ne bi ljuljale. Samo što sam prešla prve prečage, do mene dopre njegov glas, nežno podsmešljiv, kao u najlepšim danima:

— Slobodno, kozice, dobro te držim.

*

Kada smo se vratili, Fovamberg je spavao. Bio je jjedan čas po ponoći. Vetar koji smo jedva osetili na poljima, ovde nas je dočekaio snažnim naletima, radosno, kao pozdravom. Udisala sam miris svoga sela. Iza zatvorenih kapaka kućice su spavale, ali samo selo kao da je ostalo budno da nas dočeka; poručilo je vetar jer je znalo da je on naš prisni prijatelj. A on je nisko, besciljno klizio ulicama, vrteo nam se oko nogu kao životinja koja se igra. Znajući da se noću tiho govori,

oglašavao se dugim uzdržanim zvižducima, kao pseto presrećno što je ponovo našlo svoje gospodare.

Najednom zaželeh da zapevam od radosti. Koliko sam privržena svom rodnom kraju, toj бесплодној земљи свог детинства, кад ме већ после два дана одсуства тако неодољиво узбуђује мирис njenog ветра!

Jan je bio između Gijoma i mene, koračali smo ćutke. Odjednom me за trenutak preplavi prošlost. Ceo naš доживљај, озбиљан и диван, који се ноћас завршава. Све троје смо се осећали као у оно мирно доба док нам Ingvild још nije donela nemir. Da je bilo manje hladno, manje vetrovito, mogla sam zamisliti da je sad ono majsko вече кад сам upoznala Jana; оно вече кад је vozač kamiona i pesnik dopratio до куће гимназијалку и njenog Virgilija...

On gurnu kuhinjska vrata i prvi uđe. Iz radionice je dopirao zrak svetlosti: Kapetan sigurno још nije spavao. Gledali smo se, nismo смели да govorimo; сво троје смо били узбуђени. Jer, већeras нам nije дошао Jan, већ малишан из Narvika, Kapetanovo дете.

Sasvim tiho smo pošli prema radionici: deda je sedeo u naslonjači okrenut nama leđima, bio je nagnut над vatrom koju je verovatno već satima nesvesno джарао.

— Dedice, — pozva га Gijom nežnim glasom. On se naglo okrenu i ustade. U žurbi pomeri naočare, i nespretno pokušа да ih ponovo stavi на место. Ogromna nežnost mi preplavi srce: ponekad sam га volela samo onako kako се дете voli...

— Dedice, — реће Gijom, а у njegovom glasu је било нечега svečanog, нечега pobedničkog — dovodim ti Džefa Nilsena.

Kapetanove ruke počеше да drhte. Usne su mucale reči koje nismo mogli да čujemo. Celo njegovo lice, dok нас је чекао, као да се смеђурало од briga. Njegova kosa mi се učinila belja no ikad, а plavi pogled vlažniji i čistiji... Nismo се ni pomakli а on nam је polako prišao, uhvatio Jana за ramena, и gledao га заžarenih očiju.

— Džefe, mali moj, — šaputao је nekim neobičnim glasom, који као да је dolazio из dubine njegovog bića, glasom tako očaranim, tako zadivljenim, да се bližio neverici.

Zatim spusti glavu на mladićevo rame, а Gijom и ја, gledajući ih tako obojicu, nismo više znali да li то велики Jan pridržava Kapetana или Kanetan svojim rukama steže ponovo pronađeno дете са „Sirijusa“.

— Ingvild spava? — upita Gijom malo kasnije.

— Da. Htela је да чека, али ја сам вшне voleo да се odmori. Она још ништа не зна.

— Pa dobro, не треба је ni buditi, — prošapta Jan, који је zajedno са Gijomom palio vatru у kuhinjskom kaminu.

On je zaista bio dete naše kuće. Samo se kod nas osećao ugodno. Ja opasah kecelju i postavih za nas troje, jer smo zaista bili gladni. Čulo se kako na štednjaku cvrče jaja. Još jednom, možda poslednji put, Jan će sa nama sesti za sto.

Moj ded priđe, spusti malo svoje naočare kao i obično kad nešto pažljivo posmatra, i ćutke je dugo gledao jedine opipljive uspomene koje su ostale od mališana iz Narvika. Podigao je odelce od crvene vune i klimnuo glavom: svakako je ponovo iskrsla pred njim slika kad je pre šesnaest godina preko brodske ograde prihvatio veliki crveni smotuljak zaspao od tuge i mlak od blagosti.

Iznela sam jaja. Deda poče da miluje plišanog medu. Mislili smo da je potpuno zaboravio na nas. Međutim, njegov se glas najednom podiže, sanjalački i ozbiljan, „njegov pesnički glas“.

— To je bila jedina prava igračka koju si na brodu imao, nisi hteo nikad da je ostaviš... Jednog dana...

Jan se trže i poskoči. Nikad mu Kapetan dotle nije rekao „ti“. Ispustio je nož, podigao glavu i posmatrao dedu. Ugledao je dubok pogled koji ga je obuhvatio, njega, velikog momka od dvadeset godina. Tada Jan, krišom izbrisa oči, ćutke se nagnu nad tanjir i produži da jede.

— Jednog dana — nastavi sašalački glas — prosuo si svoju kašu na medu, svi smo bili očajni. Kuvar, koji te je mnogo voleo, čistio ga je, četkao mu dlaku, dok nije ponovo postao čist kao okupano štene. Gledao si ga izbezumljen, a on ti je govorio u svom narečju koje ti tada, naravno, nisi mogao da razumeš: „Ne brini, mali! Ako nazebe, negovaćemo ga!“

Obavilo nas je dugo ćutanje.

— Kapetane, — najzad reče Jan oborenih očiju — izvinjavam se što sa vama nisam ranije govorio...

— Nemaš zašto da se izvinjavaš, mali moj. Pre je trebalo da ja to uradim. Jer ni ja nisam govorio. Međutim, još od tvoje prve posete „Sunčanom časovniku“ više nisam imao mira. Ja znam da ste se vi, Fani i Gijome, pitali zašto nisam Janu ranije govorio, ali mislim da ste sad shvatili da ponekad vreme, mnogo bolje nego ljudi, može da reši teške probleme.

Otišao je do kamina, u prolazu uzeo duvansku kutiju i hartiju sa grede iznad ognjišta i seo u naslonjaču. Sigurnim i mirnim pokretima počeo je da zavija cigaretu. Pošto se na jednom mestu hartija malo rascepila i propuštala trunčicje duvana, on uze drugi papir, iseče mali kvadrat i pažljivo ga zalepi na mesto gde se cigareta pocepala.

— Janova tajna je bila suviše bolna da bi joj se moglo otvoreno pristupiti — produžio je on. — Prema tome, mislio sam da ćete vi, ti Fan i ti Gijome, vi, Janovi i Ingvildini prijatelji, biti pogodniji od mene da se razaberete u svim ovim skrivenim dramama. Naravno, ostao sam u blizini, da bdim, ali sam osećao da je mnogo bolje da krma bude u vašim rukama, no u mojim.

— Ćutite. Vaš uspeh dokazuje da sam bio u pravu.

Lupkao je cigaretu o dlan.

— Ćemu lepšem u mojim godinama mogu da se nadam nego da gledam kako mlado zrno, jako i snažno, klija? Bez katastrofe, bez grubosti, bez nepotrebnih reči, pa čak i bez velikih grešaka, deco moja, vi ste prebrodili teškoće. Fani, ti si zaslužila diplomu mnogo težu i mnogo važniju od matorske: diplomu zdravog smisla, tananosti, nenametljivosti i to sve u službi prijateljstva. Bravo! Ćestitam!

Ćutali smo, bili smo uzbuđeni uprkos neusiljenom Kapetanovom tonu. Retko se dešavalo da on nekog pohvali, a ova je pohvala zaista bila velika.

— Neću nikad uspeti — gundao je, pokušavajući da na žeravici upali savijen papir, da bi njime zapalio cigaretu.

Gijom se približi, izvadi svoj upaljač i srdačno se podsmehnu.

— Ti znaš da te tvoj đavolak muči.

— Znam, znam, — reče ljutito odmahnuvši bradom. — Ima, eto, večeri kad se ljuti na mene.

Svi se nasmejasmu. Jan ustade i uputi se radionici. Ćuli smo kako podiže poklopac klavira. Moglo je biti oko tri časa ujutru. Ali te noći u „Sunčanom časovniku“ vreme nije postojalo. A Jan se već gubio u nestvarnom svetu u koji ga je muzika uvek odvlačila. Još nije počeo da svira, glave malo nagnute, zamagljenih očiju, a ushićen i dalek osmeh lebd!eo mu je na licu. Mi smo ga napregnuto gledali, malo zabrinuti da ne pobegne, još zbunjeni kao pred nekom tajnom koje ne bi smo bili dostojni.

Onda poče da svira. Najpre nekoliko akorda, nekoliko arpeđa, naznačio je ovlaš jednu ariju. Najzad eto duboke, gotovo bolne arije Eg Elskar (Kako volim uspavanke!), koja je dočekala Ingvild u „Sunčanom časovniku“ pre četiri meseca... Ona se izvi, polete, donoseći u skromno francusko selo sve opsene skandinavskJe zemlje.

Tada, kao da je Jan snagom svoga sna zaista probudio njenu rodnu Norvešku, kao i one novembarske noći kada je, bleđa od uzbuđenja, prvi put pošla prema njemu, Ingvild se pojavi na pragu.

Nije je video kako je prošla kroz kuhinju i sišla do radionice, a mi smo jedva uspevali da prigušimo svoje uzbuđenje. Bila je vrlo bleđa i vrlo ozbiljna. Njena kosa, plavija nego ikada, padala joj je na tamnoplavu domaću haljinu. Prilazila je laganim koracima, tako laganim da je izgledalo kao da klizi po pločniku. A u tom velikom ogrtaču bila je krhka i visoka, visoka gotovo kao i Jan.

Sve se dogodilo isto onako kao i prve večeri. Bilo je čudno to oživljavanje prošlog trenutka, gotovo istim pokretima; to tiho zbivanje gotovo istovetne scene. Ingvild je prišla klaviru i naslonila se na njega. Janovo lice se neosetno okrenulo k njoj. Pogledao je i nasmešio se. Njegove usne su sasvim tiho pevušile norvešku pesmu. Kada je izgovorio i poslednju reč, njegove ruke su još za trenutak ostale na

dirkama; zatim s,e diže, spusti poklopac i pređe tih nekoliko koraka koji su ga odvajali od Ingvild. Ona se nije ni pomakla, videla sam kako se njene ruke grče na abonosu klavira, dok joj oči sa zebnjom ispituju Jana. Bože moj, kako su bili visoki i jedno i drugo, i tako plavi!... Iako je sad bio sasvim uz nju, Jan se još nije rešavao. Progutao je pljuvačku, a usne su mu se micale kao da traži reči. Ona pokrete glavu, mala omaglica od koje je posrnula. Tada je on zagrlji i nežno poljubi u obraz.

- Good dag!... Ingë, jeg er din bror!... — izgovori polako.
- Dobar dan, Inge, ja sam tvoj brat — sasvim tiho nam je preveo Kapjetan.
- Džef, — povika Inge i pade mu u naručje.

GLAVA IX

„A, ipak, kako sam ga volela!...“

Već godinama nije bio tako lep avgust... I ovo letnje veče, koje se već upravo spušta, liči na drugo jedno veče, kada sam bila pored Jana, u kabini njegovog kamiona, pozlaćenoj od svetlosti. Baš tu negde se zaustavio da bi iz torbe na mom biciklu izvadio Virgilija. Baš ovde na vrhu padine, na ovom mestu gde se vidik široko otvara prema Bulonju, moru, počevši od katedrale i bedema, do pristaništa i doka... Godinu dana je prošlo, i ja se evo opet vraćam. Izmaglica od jare lebdi nad celim predelom, kao mačka koja drema na suncu. Mogla bih pomisliti da je to juče bilo, i da će se na okuci puta pojaviti Jan sa svojom mladošću i smelošću koje su mi se dopale i odmah me pripitomile. Ali on je otišao i ja danas više nemam šta da radim sa knjigom latinskih tekstova. Sada sam na kolena položila svesku, vrlo debelu svesku koju nasumice, nošena sanjarijama, prelistavam. Ima već nekoliko meseci kako sam je zatvorila, pošto sam ispisala poslednje reči našeg doživljaja, i od tada se nikako nisam usudila da je ponovo otvorim. Kao da sam znala da će me odmah obuzeti seta prošlosti...

Da li sam sada jača? Toliko dana je prošlo. Vreme kad su Jan i Ingvild bili među nama čini mi se istovremeno i blisko i daleko. Blisko, jer ništa nisam zaboravila. Međutim, tako daleko... To doba moje šesnaeste godine, prepuno bure i žara, završeno je, sasvim završeno. Eto šta treba sebi da ulijem u glavu ako hoću bez gorčine i žaljenja da u tim ispisanim stranicama opet nađem svoje nekadašnje prijatelje...

Od Jana mi je ostala jedna uspomena, mali meda. Dao mi ga je onog jutra uoči polaska. Bila sam u staji i uprezala Stručak Ljubavi u dvokolice da bih Jana odvezla na stanicu. I s tugom, na neumoljiv priziv prošlosti, sanjariła o onom novembarskom danu, pre nekoliko meseci, kada sam činila upravo te iste pokrete za doček „Norvežanke“.

Tada Jan uđe. Pomogao mi je da stegnem kolan Stručka Ljubavi. Nisam uopšte želela da razgovaram. Da li je tog jutra bilo ičega vredno pomena? Bila sam neobično smirena, smirena, i umorna. „Sutra“, pomišljala sam setno, „sećaću se ovih trenutaka kada je on još bio s nama, kada sam mogla da ga vidim, i kada su se naši prsti dodirivali da bi zategli remen na rukunicama dvokolica.“

— Fani, — šaputao je on i njegov izuzetno nežan glas kosnu celo moje bolno biće — mi ćemo se pozdraviti na peronu u Bulonju, ali tamo će biti mnogo sveta... Hteo bih da ti kažem zbogom, sada, tebi. Ovo su verovatno poslednji trenuci kada smo nas dvoje sami. Sami nas dvoje...

Naglo se okrenuh prema njemu, ispustivši Stručak JBubavi koji uzdrhta, udari kopitom o pločnik i upravi na nas svoje mudre, strpljive oči.

— Imam nešto da ti dam — šapnu Jan. I pruži mi malog među.

— Uzmi, ostavljam ti ga.

Zatim sa ponešto zbunjenim osmehom:

— Nije baš lep poklon, ali...

Nisam mogla da odgovorim. Držala sam nežnu, malu sivu lopticu i željno je milovala. Sutra, to će biti sve što mi je od Jana ostalo.

— To je dečja igračka... Igračka deteta kakav sam bio nekad, — reče on još tiše — ali taj poklon ti dajem kao odrastao čovek!

On ozbiljno ponovi:

— Čuješ li me, Fani, ruka odraslog čoveka daje ti taj poklon!

Podigoh oči i pogledah ga kako bi znao da sam ga dobro razumela.

— Hvala, Jane! — šapnuh.

*

Mesec dana je proveo u Boveu, u svojoj bivšoj kući. Ingvild je otišla u Norvešku da pripremi svoje roditelje na tu gotovo preveliku sreću.

Kada se vratio u „Sunčani časovnik“, rekao mi je koliko mu je bilo teško da svoju pomajku ostavi samu. Naravno, on će se vratiti, ali to će ipak biti zbogom zadugo, gotovo zauvek zbogom. I najmanje senka nesuglasice među njima bila je potpuno uklonjena, hteo je da sačuva samo sećanje na erećne dane, na nju, na starog baštovana, igračke i izlive jarosti, sećanje, da ju je voleo kao rođenu majku.

— Vidiš, Fani, — reče on setno — između moje prave mame, one iz Norveške, i mene uvek će nešto nedostajati: to je moje detinjstvo. Jer, samo zahvaljujući ovoj „drugoj“, mogu da se setim čarobnog doba kad sam bio dete.

Nju je on poverio meni i, pored sve tuge, shvatila sam to, u dnu srca mu je ostala duboka griža savesti zbog bola koji joj je naneo.

Pre odlaska proboravio je u „Sunčanom časovniku“ tri dana. To su bila tri dana najnestvarnije a najjednostavnije cpeće koja može da ispuni jedno šesnaestogodišnje srce. Mnogo je govorio o sebi, o meni, ali nikad nije spomenuo ono što će možda jednog dana biti „nas dvoje“... Više puta smo šetali po Bulonjskim poljima; ćutali smo čitave sate, prožeti oporom nežnošću zbog toga što se osećamo tako duboko složnim. Toliko smo puta nekad nanosili patnje jedno drugom, prkosili jedno drugom, i sa svom svojom mladalačkom čednošću zatvarali dušu jedno pred drugim. Još uvek lebdi među nama ta divljačna sramežljivost naše

mladosti... Ah, kako sam prezirala mladiće i devojke, koji su se igrali ljubavi! Kako sam bila gorda što koračam pored Jana, tako čistog, tako čestitog, da nije hteo čak ni ruku da stavi na moje rame. A, ipak, kako sam ga volela!... Od kakve čistote i kakvog žara su sazdani ti zlatni trenuci koje smo preživljavali u nepokolebljivoj i okrutnoj mudrosti! Zato su ti dani i bili tako čudesni.

Pri polasku rekao mi je: „Ne budi tužna, Fani!“

Gijom i ja smo ga odvezli na stanicu. Krenuo je prema Lilu, Briselu, Kopenhagenu, Oslu...

U dvokolicama sam sedela iza njih pod arnjevima. Gijom je, sedeći pored Jana, upravljao kolima. Stojeći na pragu kuće, Kapetan, umotan u svoj ogrtač sa krznenim okovratnikom, mahao je u znak oproštaja...

Jan se nije okretao meni i sve vreme puta nismo progovorili ni tri reči, ali sam osećala da mi! je neobično blizak.

Tek kada smo prolazili peronom, u gomili koja nas je razdvajala, on mi šapnu: „Ne budi tužna, Fani!“

Pre no što je ušao u voz dugo mi je stiskao ruku i gledao me uz svoj divni osmeh.

Ponovo smo sedeli u dvokolicama, sami, Gijom i ja.

Od vetra i hladnoće trnuli su mi obrazi. Bilo je isto vreme kao i one večeri kad je Ingvild stigla: tada su bili prvi zimski mrazevi — sada poslednji.

*

Uzaludno je tragati za tajnim i dragim časovima u ovoj svesci u kojoj sam ispričala naš doživljaj... Treba zaista biti malo gord pa pokušati da se objasni ono neobjašnjivo što vam tako prisno prijanja srcu. Pre svega, nisam u godinama za zaljubljivanje. Jan mi je to lepo rekao, na dan svog bekstva, u staji u Zidosku; a kako mogu da ne verujem Janu? Naročito tada kad sam se u dubini svog bića osećala tako spokojno usaglašena s njim; tada kad je neki miran i nepomućen glas govorio u mojoj duši, zadržavajući mojih šesnaest godina od ludovanja po vratolomnim stazama ljubavi, makar i u snu...

A ako, pri kraju našeg doživljaja, nisam gotovo više ni čula taj prisni glas, je li to bila samo moja greška? Proživela sam tada dve ili tri uzbudljive nedelje. Moja uobičajena ravnoteža i sav taj zdravi smisao kojim sam se tako naivno ponosila, sve je to pošlo niz maticu kao jedrenjak otrgnut burom iz pristaništa. A to je bila baš prava bura koja je besnela nada mnom, nad svima nama, šibajući nas teškom kišom briga, naletima pitanja bez odgovora, tajni teških kao oluja. A tu i tamo,

grom ili munja reči, pogleda koji idu mnogo dalje nego što smo i sami svesni. I usred tog vrtloga — kako sam mogla da ostanem mirna i jednostavna Fani iz starih dana?

Posle Janovog odlaska, kada se stišao vrtlog koji je on izazvao svojim prolaskom, trebalo mi je nekoliko nedelja da povratim svoj mir. Svakog jutra na putu u gimnaziju, svake večeri pre no što bih zaspala, nisam mogla da ne mislim na njega. Pokušavala sam da dočaram njegov osmeh, njegovu priliku, pogled; vrebala sam u večernjoj tišini odjek njegovog koraka po popločanom dvorištu. Svakim danom sam osećala da je Jan sve udaljeniji i nestvarniji. Izmicao mi je, a ja ništa nisam mogla učiniti da ga zadržim. Dugo sam tako očajavala dok nisam najзад shvatila... Nisam čak smela da otvorim svesku našeg doživljaja, znajući da ću naići na suviše bliske uspomene, koje su sad bile samo niz krhkih, izbledeleli slika.

Sada mogu mirno da prelistavam te stranice. Jedno doba je završeno. Ona Fani mojih petnaest godina neće se više vratiti. Zbogom, detinjstvo... Ova druga Fani, Fani sa rampe, Fani iz šume Viskea i iz staje u Zidosku, oduševljena i borbena, i ona odlazi putevima prošlosti... Pa koja je to Fani ostala, ko sanja te avgustovske večeri sedeći na travi iznad Bulonjske luke, sa otvorenom sveskom na kolenima?

S vremena na vreme mi iz Narvika stigne pismo, od Ingvild ili od Jana. Prijateljsko pismo koje opisuje svakodnevni život, bez ikakvog traga vatre kojom smo od novembra do marta izgarali. I ako ponekad nađem među listovima skriven neki od onih preranih cvetova koji se rascvetaju pre nego što sasvim izrastu, tamo za vreme kratkog skandinavskog leta, dosećam se da su upućeni meni, seoskoj devojci, što i jesam, radoznaloj pred svakom biljkom, a ne zaljubljenoj, to neću da budem, to neću da budem prerano. Kćer polja i mora, odveć dobro znam da je mala barka koja hrli ka pučini unapred izgubljena, i da žito pokošeno mlado nikad ne daje klas.

Jane, ti zbog koga je prvi put uzdrhtalo moje petnaestogodišnje srce, i koje ćeš možda jednog dana, jednog dalekog dana, možda... uzbuditi mnogo jače, ne očekuješ li od mene upravo to: jednu Fani, istovremeno vedru i ozbiljnu, pokornu i gordu, koja jednostavno prima svaki trenutak i ide pravo svojim putem, putem mladih devojaka, putem dugog i blagog strpljenja — ka tebi, Jane, — ako to život bude hteo...

Dižem se i stavljam svesku pod ruku, da bih se vratila u „Sunčani časovnik“. Kasno je. Brežuljci su postali ljubazni, trava se presijava kao da je iskićena briljantima, a pod hridinama more je jedno jezero pepela i purpura, kojim se udaljuju tri broda...

Oči mi zamagljuje neizmerna nežnost za ovu veličanstvenu i surovu zemlju koja me je rodila.

